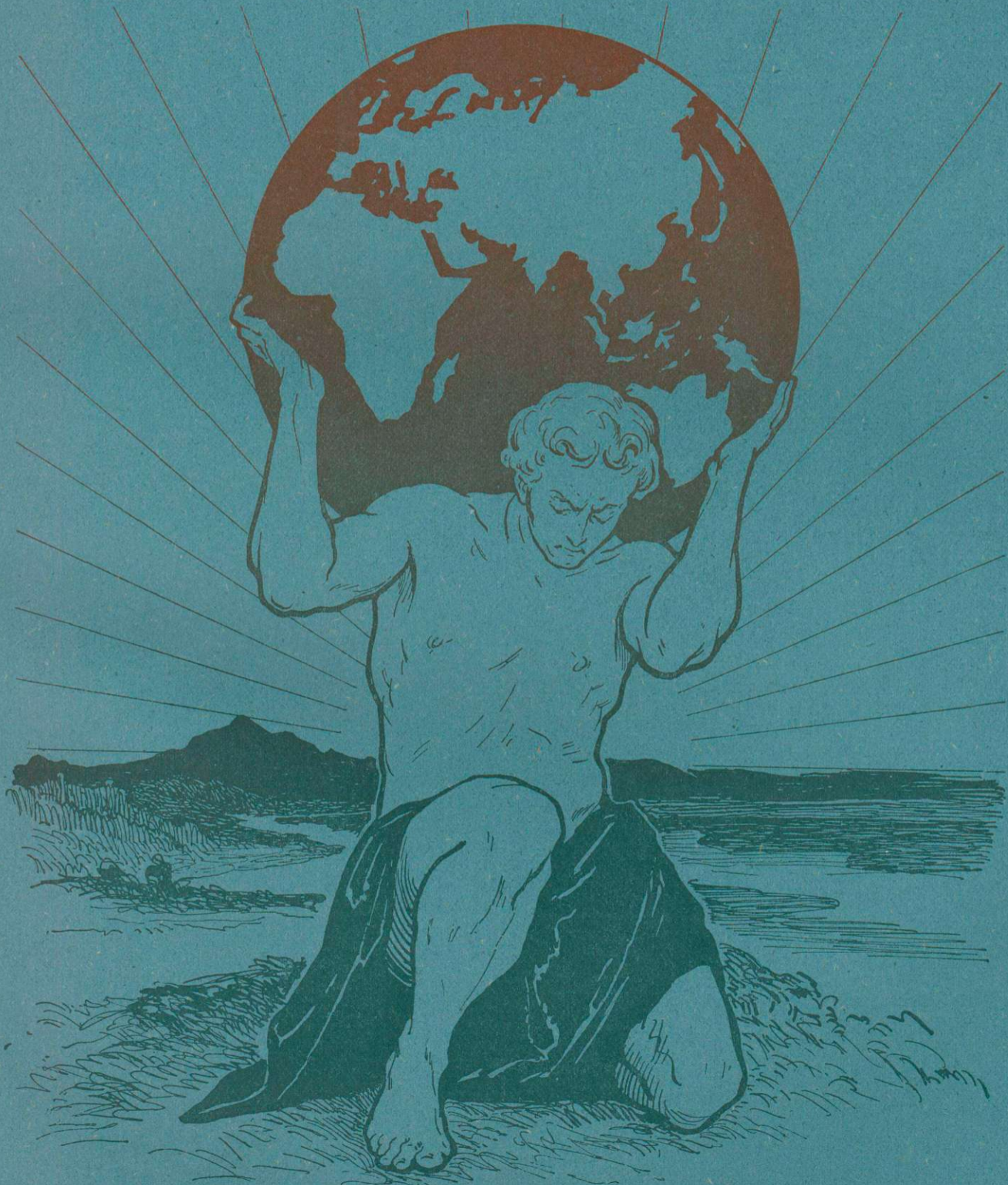


DOM IN SVET



LETO XVII.

1904.

ŠTEV. 5.

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: V smrtni senci. Baltiška povest. (Dalje)	257
Jož. Bekš: Ob naboru	268
Silvin Sardenko: Ti si mimo šel	269
Anton Foerster: Tretja solza	270
Ivan Lah: Tjutčev in Homjakov. K stoletnici dveh rusko-slovanskih pesnikov	273
Livški: Iz Kranjske na Goriško — pod zemljo. Tehnična dela pri bohinjskem predoru	280
Zvonimir: Hrepenenje	283
Anton Medved: Job. Svetopisemska zgodba. 15., 16., 17.	284
Fr. S. Finžgar: Iz modernega sveta. Roman. (Dalje)	286
Fran Kolenc: Vulkanizem. (Konec)	294
Roman Romanov: Hiša na Holmu	300
Književnost	304
Glasba	309
To in ono	310
A. Breznik: Slovarski navržki	320

Šah (na ovitku).

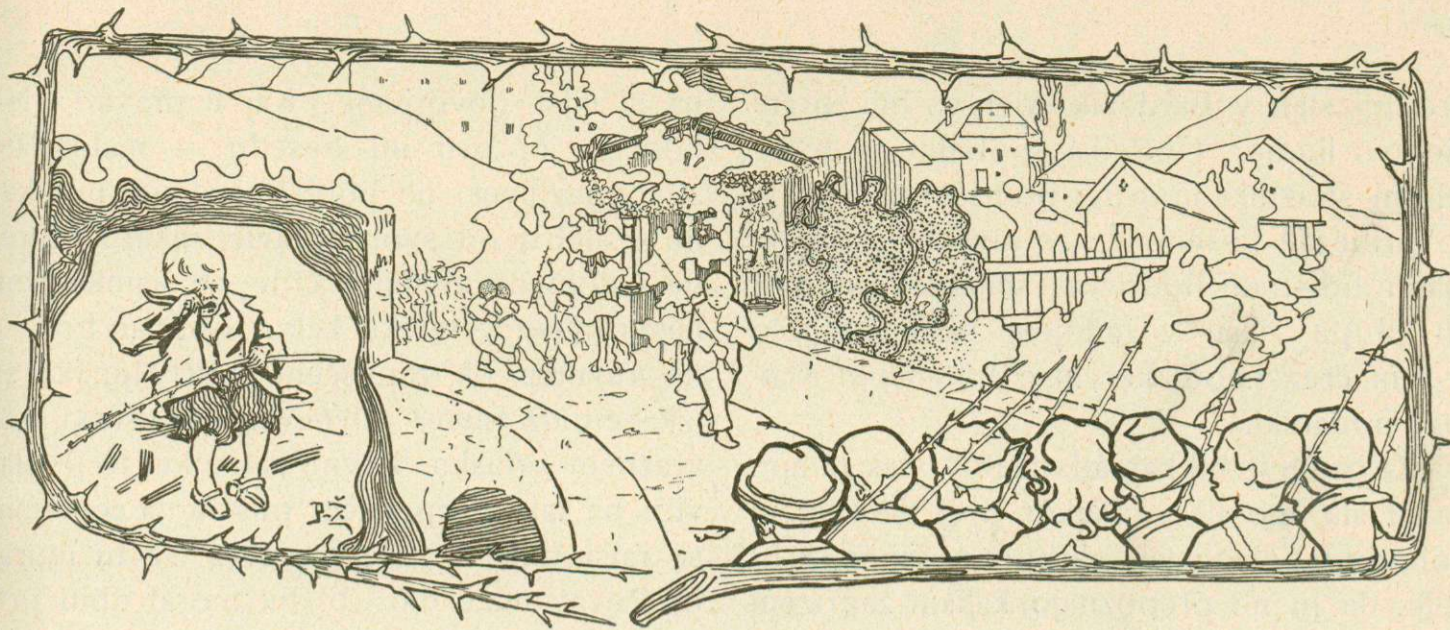
SLIKE.

Smrt sv. Uršule. Valentin Mencinger. — Večer. Hugo Viktor. — F. J. Tjutčev. — Šivajoča Slovakinja. P. Žmitek. — Načrt vrtalnega stroja. — Vezuv bljuje. — Ruska baterija na trdnjavi pri Port Arturju. — Rusko brodovje pred Port Arturjem. — Mine, položene v morje, se razleté. — Veliki knez Kyrill Vladimirovič. — Japonci se izkrcavajo na Koreji. — Vzhodno-sibirski strelski polk defilira pred generalom Subotičem. — Vladivostok. — Konrad Črnologar. — Japonsko topništvo. — Japonske prednje straže v boju. — Admiral Skrydlov. Ob reki Jalu. — Terauši, japonski vojni minister. — Admiral Togo. — V. V. Vereščagin.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „**Marijanišče**“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2,5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravištvo v „Marijanišču“



BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

IX.



Bel snežec je pa danes tako poreden, kakor še ne kmalu, kakor še ne zlepa kdo. Kaj ti pravim, ti snežec beli, le kako moreš biti tak! Tako si bel, tako ljubko čeden po svoji naravi, kakor kak nežen, drobčkan, nedolžen, ljubezniv golobček. Zakaj si pa danes tako poreden, nagajiv, naravnost zloben? Zakaj se daš gnati od stare divjane burje pa proti južni strani tako neusmiljeno naletuješ in meteš in mečeš take klopke, take kosmiče v oči in obraz ljudi, ki niso tebi vsaj storili še ničesar hudega? Če bi padal zgolj iz tega namena, da bi brisal rdečo krvco, ki teče v obilni, preveliki meri po severno-polabski, prostrani planjavi nad Labinbregom: naj bi že bilo, jaz bi ti odpustil! Če bi se hotel samo kosati s kaljenimi puščicami, ki švigajo danes po tej planjavi kot švigajo in leté žive iskre iz ravnokar visoko vzplapolelega plamena, češ kdo zna hitrejšje? — bi tudi molčal! In če bi bila tvoja namera, samo preprečiti krvavi boj, ki se bíje danes tod — bi tudi nič ne rekel! Pa, ali si čuden ali kaj-li, če misliš, da jaz

to tebi verjamem: da s tako namero naletuješ in naskakuješ s staro svojo neugnanko pomagalko s severne strani v ljuti bitki, ki se bíje danes, na jugu so boreče brhke borce? Kaj mar ne veš, da jaz dobro vem, da hočeš na ta način škodovati krščanskemu knezoviču Budivoju, ki se meri v viteškem spopadku s svojim nasprotnikom Krutom, ki je vendar — nekristjan? Prav zato se pa marsikom to tvoje današnje vedenje vidi čudno: saj vendar padaš doli s sinjega neba, izpod prestola vsedobrega, pravico in resnico ljubečega, krivico in laž pa sovražčega krščanskega Boga!

Pa bodi vesel, ti snežec beli: tega, kar vem jaz in kar jaz očitam tebi, ne vedó še vsi ljudje: naši ljudje še tega ne vedó, kako je sploh prišlo do tega krvavega spopadka med Gotšalkovim sinom Budivojem in novim bodriškim nadknezom — Rujancem Krutom. In to jim vendar morava povedati.

Veste, ljudje božji, to je bilo tako.

Knezovič Budivoj je bil po onem žalostnem doživljaju na Pluzonovem domu v Vele-gostu s svojim spremljevalcem, s starim zapovednikom Jaroslavom, srečno prišel nazaj na saksonsko zemljo in šel naravnost v svoj

prejšnji stan v Bardevik, kjer so bili zbrani njegovi ljudje: Gotšalka, pokojnega očeta, telesni stražniki in drugi Bodriči kristjani, ki so pribežali le-sem, da se umaknejo preganjanju od strani Bodričev vstajnikov, mnogo jih je pa zlasti v zadnjem času prispelo le-sem čez Labo, ker niso hoteli biti Krutovi podaniki.

Žalosten je bil kajpada ta povratek za nju. Paziti sta morala — kakor prej na svojem pohodu v Velegost — skrbno, sedaj še skrbneje, da ju ne prepoznajo kakšni zagrizeni Krutovci, ker sta po Krutovem nenavadnem obisku v Velegostu in po njega lastnih besedah spoznala, da sta bila prepoznana in izdana. Zraven pa še ta bridka zavest: kako slabo sta opravila, kaj sta doživela v Velegostu!

Budivoj je dolgo časa molčal kot človek, ki je sam nase hud, sam s seboj nezadovoljen in skrajno užaljen in ogorčen. Jaroslav se je pa tudi držal skrajno grdo. Z neko sveto jezo je sedaj pa sedaj pogledal knezoviča, sedaj pa sedaj ga obšinil pa tudi s pogledom nekam škodoželjnim, hudomušnim.

Ko sta bila pojezdila že dolgo pot, se starec ni mogel več premagovati pa je dal na glas duška svoji nevolji:

„Prav ti je, knezoviče! Le drži se pusto kot pusta meгла jesenska! Saj si sam kriv svoje žalosti in ogorčenosti. Zakaj ga nisi sunil v gadje prsi, kakor sem ti svetoval? In ko si imel tako krasno priliko iznebiti se svojega tekmeca! Jaz te ne razumem.“

„Vem, da je bila lepa priložnost, da bi ga spravil s poti. Toda ko sem videl in slišal, kako ga ima Slavica rada — naj ga pa ima! Če mi je postala na tak način nezvesta — dobro: jaz odstopim in se odpovem vsemu, tudi pravici do bodriškega prestola.“

„Ha, tako govori bodriški knezovič, sin velikega junaka Gotšalka! Tako in podobno naj govori malomisleč kmetski tepček-mladec, ki gre in se plakajoč zarije v skednju v seno ali slamo, ko je izvedel, da mu je dragico za hip prevzel drug mladec! Za knezoviča

pa ni tako govorjenje. Kaj ti pravim: Ne bodi — oprosti mi besedo — malosrčen strahopezljivec, ne bodi bojzljivec in nikar ne odnehaj od svojih pravic, nikar se takoj ne ukloni do zemljice črne ob najmanjšem nasprotnem veterčku kakor obupan trpotec na travniku ob zapuščeni cesti! Junaka se izkaže mož ravno ob nevarnosti, stiski, sovražnem pritisku. Ravno zato, ker te je Slavica na tak nelep način pustila na cedilu in se rajši oklenila tujca-vsiljivca, se bi moral maščevati nad njo: bi bil moral ubiti priklatenca-ljubimca. Pa kaj ti bodem še nadalje očital, zakaj nisi izvršil tega sebi in vsem Bodričem velekoristnega čina? Svoj velikodušni pogrešek še lahko popraviš. In moraš ga popraviti.

Poslušaj, knezovič, svèt starega Jaroslava, saj ga je včasih rad poslušal celo tvoj oče, veliki Gotšalk: Ne odnehaj! Saksonskega vojvoda izkušaj na vsak način pregovoriti in pridobiti, da ti pomaga. In mi, nekdanji Gotšalkovi, sedaj tvoji vojniki, telesni stražniki, kakor tudi drugi v Bardeviku zbrani Bodriči kristjani se bomo ob njihovi strani za tvoje pravice borili neustrašeno kot levi. In bodi uverjen: če v prvi, še tako neznatni bitki premagamo Krutovce, bode k našim vrstam privrelo celo kardelo Bodričev, kristjanov, in takih je še mnogo, mnogo v deželi. Knezovič, ravnaj se po mojem nasvetu, in sebi bodeš prisvojil prestol, prisvojil Slavico — saj njena ljubezen napram Krutu je zadržno le trenutna: če bode premagan ali celo ubit, bode precej zopet tvoja, — bodriški zemlji bodeš pa zopet nazaj prisvojil blagotvorno vero krščansko. Prilika za napad Krutovcev pa bode sedaj ugodna, ker so že sedaj, odslej, ko izvedó, kako sva bila vzprejeta v Velegostu pri prvih tvojih sorodnikih, pa bodo še bolj uspavani v sladko, brezskrbno spanje. Vrhutega bode pa kmalu prikraljevala zima; in to dejstvo jih bode tem bolj utrjevalo v misli, da mi v tem času ne bomo ničesar započeli proti njim.“

Jezdila sta dalje po potih, ki sta jih poznala za najsamotnejše, torej najbrezskrbnejše, najzanesljivejše.

Budivoj je molčal — pač premišljajoč Jaroslavove besede in svete, slednjič pa je izpregovoril in dejal:

„Jaroslav! Ti si bil zvest pristaš in moder svetnik mojemu otcu. To dobro vem. Zato se bodem ravnal po tvojih nasvetih in na vse mogoče načine poizkušal pridobiti Ordulfa, da nam pomaga.“

In v Bardevik prišedši je knezovič res z vso prepričevalno govorniško silo napadel saksonskega vojvoda Ordulfa: Zaklinjal ga je in rotil pri spominu na svojega očeta Gotšalka, ki je bil — odkar nadknez — Saksoncem tak zvest prijatelj, tako zvest in stanoviten, da ga je poleg krščanskega njegovega veroizpovedanja baš to prijateljstvo vpropastilo: Naj se torej vojvoda izkaže njemu, nesrečnemu knezoviču, vsaj malce hvaležnega in naj mu pomaga priti do dednega prestola. Saj bode pridobitev tega prestola tudi Saksoncem v prid: On, Budivoj, bode kot bodriški nadknez hvaležno stopal za stopinjami svojega očeta in ostal odkrit prijatelj Saksoncem. In odkritih prijateljev bodo Saksonci morda še prekmalu potrebovali v svojem že započetem prepiru in boju z nemškimi kraljem Henrikom. Vojvoda naj nadalje uvaža, da mora kot krščanski vladar na vso moč pospeševati razširjanje, oziroma zopetno vzpostavitev krščanske vere — bodisi tukaj ali tamkaj. Čas za vojni pohod v bodriško zemljo je kakor nalašč priličen, naravnost vabljev: Krutovci niti v sanjah ne mislijo na napad v teh za Budivoja skoro brezupnih razmerah, ko se je vendar malokaj ves bodriški narod izrekel za Kruta, in — ob tem času, v kimajoči zimi. Sedaj imajo tudi saksonski kmetje čas za vojni pohod: namesto da bi se brezposleno gredli pri gorki peči doma, da mladcem ne zastane in ne zamrzne kri, naj si jo gredó ogret rajši v vroč spopadek z Bodriči, saj si bodo v tem spopadku ogreli ude in — žepe, saj si lahko ugrabijo lep plen v bogati bodriški deželi ...

Ordulf se je izprva obotavljal in se izgovarjal, da še ni varno spoprijeti se s Slovenci: Kakor je že prej enkrat dejal: V času, ko Slovenci vzbesné, so divji kot razljučeni

bivoli. In čas njih vzbesnelosti še ni prešel. — No, končno se je denarja in plena vedno lačni vojvoda vdal Budivojevim prošnjam in prigovorom in obljubil, da mu pojde s številnimi Saksonci pomagat, da prežene Kruta in si osvoji bodriški prestol: s tolikimi praporci, kolikor jih pač nujno ne potrebuje sin Magnus, ki mora vedno stati na straži proti nemškemu kralju Henriku. Samo čas vojnega pohoda morata še določiti.

Ta čas sta kmalu določila. Ob določenem času sta jo pa mahnila proti bodriškemu ozemlju.

Noč je bila padla na močvirnato glinsko pokrajino in jo zavila v svoj megleni, črni plašč. Nobena lučka ni gorela na nebu. Visoko nebo je sipalo nad krajino namesto mesečnega svita in žarkov zlatih zvezdic gost sneg. In tihota je vladala v krajini, tihota tako velika kot v domovanju usehlih mrličev. Le mrzla burja je šumela preko te krajine in zabučala nad njo sedajpasedaj neubrano svojo pesem o nezvanki neugnanki.

In pod plaščem te črne noči so se plazile po Baltiški trgovski cesti, ki je vodila preko Bardevika do Labe, komaj razločne človeške postave, nekatere na konjih, mišje tiho, komaj slišno, kakor prikazni z onega sveta.

Dosti jih je bilo, cel voj. Ljudem, kakor konjem so se udirale noge v sneg. Težko so sopli oboji. A glasu ni nihče dal od sebe, tudi noben konjič ne: kakor bi si bili v svesti tudi vsi belci in vranici in sivci, da morajo biti tiho, da ne izdajo tajne namere, ki jo je imel voj: presenetiti nasprotnika onkraj Labe pa ga uničiti. Kdo bi pač mogel biti ta prekolabski nasprotnik od juga prihajajočih vojnih čet? Kdo drug kakor kak bodriški praporec!

In res se je pomikal skrivnostno tihi voj v tej tihni noči proti Labi reki in preko nje vodečega mostu, da zahrbtno napade bodriški praporec, ki je imel od severne strani čuvati most in preprečiti prehod Saksoncev črezenj. Vodila sta pa ta voj saksonski vojvoda Ordulf in pretendent bodriškega prestola — Budivoj.

Načrt, napasti ta praporec v tihi, gluhi noči, je bil naredil Budivoj. Po svojih slih-ogleduhih je bil poizvedel, da se je praporec že naveličal stati toliko časa na straži ob Labi. Če bi se bilo že nadejati kakega napada Saksoncev, naj bi že bilo: mladci junaci bi radi pokazali svojo moč, svojo hrabrost, svojo ljubezen do domovine; pripravljani so to svojo domovinsko ljubav dokazati, izpričati in potrditi s srčno svojo krvco! Ali kaj, ko je na levem bregu Labe vedno vse mirno, vse pokojno, in se vojvoda Ordulf in Budivoj niti z mezincem ne upata ganiti, ker le predobro poznata moč Bodričev. Torej bi bilo najboljšje, da jih nadknez Krut odpokliče in jim dovoli, da se rajši ogrejejo pri domači peči, kakor da bi stali brezposelni ob mrzli Labi.

Tako so o mišljenju tega praporca poročali Budivoju sli-ogleduhi. Zato je zasnoval osnovo — kateri se je koj pridružil tudi vojvoda Ordulf —: napasti praporec v brezvezdnati noči, nenadoma, nepričakovano.

In osnova se mu je dobro razsnula.

Združeni Ordulfovi in Budivojevi vojniki so srečno, brez najmanjše zapreke, prišli do Labe, do širokega čez njo vodečega mostu.

Ustavili so se za hip. Ko so se pa uverili, da onkraj reke ležeče mestece spi grobno spanje, so tiho kot tatovi začeli Budivojevi ljudje stopali čez most proti mestecu.

Mostno, predmestno stražo so našli spečo v kolibi stražnici.

Bila je v trenutku posekana, posabljana.

V trenutku je predril Budivoj tudi mestna vrata in prodril v mesto s svojimi vojniki. Za njim so se vsipali pa Saksonci.

Bodriški vojniki, stanujoči deloma pod šatori sredi trga, deloma po zasebnih hišah, kakor tudi meščanje, so sicer hitro vstajali in segli po orožju. Kot levi so se zagnali v napadalca, da bi ga prepodili iz mesta. Toda brezuspešno in — brezupno.

Ko so videli, kako se vsipljejo v mesto na trg vedno nove čete Saksoncev, kakor bučele v panj — je nastala splošna zmeda in divji pobeg iz mesta proti severni strani.

Zjutraj je knezovič Budivoj mesto že mogel proglasiti za svoje.

Zmagalci so sklenili en dan ostati v mestu, da se odpočijejo od težavnega hoda, potem pa hitro globlje prodirati v bodriško deželo, seveda previdno, oprezno: hrbet morajo imeti vedno zavarovan.

In ostali so tisti dan v mestu. Pa ne vsi. Saksonci so se razlili kot jesenska povodenj po okolici in plenili, ropali in morili, kar jim je prišlo pod roke.

Drugi dan so pa začeli prodirati po določenem načrtu dalje: proti severu, proti Ljubeku.

Prodirali so ali prodrli niso daleč. Zakaj da ne, so bili krivi deloma sami. Vojniki saksonski so le preradi gledali po plenu: vsa sela, mimo katerih jih je vodila pot, so sedaj sem sedaj tja švrkaje obropali. S tem početjem so seveda silno zavirali in prekrižavali načrt Budivojev: kar se le dá hitro speti dalje proti severu, proti njegovemu cilju — Ljubeku.

V to mesto, ki ga je bil njegov oče Gotšalk tako vzljubil, da si ga je izvolil za svojo prestolnico, in ki je zato tudi samo ljubilo pokojnega nadkneza in njegovo rodbino bolj kakor vsako drugo mesto bodriško, je hotel kar najhitreje dospeti Budivoj. Nadejal se je in pričakoval je, da tam ne bode našel dosti ali pa kar nič odpora. Tam se potem utrdi in z mirno vestjo pričakuje napada novega nadkneza Kruta — če njega sam prej ne presenetí s krepkim navalom: če se mu namreč radostno in v obilnem številu priklopijo Ljubečani in drugi Bodriči kristjani. V to mesto so ga pa tudi zato tako vlekli želje, ker bi bil od tukaj lahko v najbližji in najlažji zvezi z Danci. In od danskega kralja Svena, bližnjega sorodnika svojega, si je zatrdno nadejal pomoči, zlasti ker bode Henrik, ki ga je poslal tja, gotovo vse storil, da po svoji materi Siriti pridobi kralja za vojni pohod proti Krutu. Kakor hitro bode izvedel Sven, da je on zasedel Ljubek, mu bode zatrdno prišel na pomoč s svojim brodivjem in s svojimi junaškimi, preiskušeni četami.



SMRT SV. URŠULE.

VALENTIN MENCINGER.

Tako je računal knezovič Budivoj. A račun so mu prekrižali Saksonci, ki se niso pa niso dali pregovoriti in pridobiti, da bi hitro korakali proti Ljubeku: morali so povsod pleniti in ropati, kamor so prišli. Najhujše mu ga je pa prekrižal nadknez Krut.

V mestu Zverinu je bil nadknez, ko je izvedel, da je Budivoj v zvezi s Saksonci zavzel mesto Labinbreg in da namerava prodirati po Baltiški trgovski cesti proti severu dalje. Nič ni bil žalosten te vesti. Obratno: še vesel. Hotel je temeljito, enkrat za vselej obračunati z Budivojem in njegovimi saksonskimi zavezniki in pokazati bodriškemu narodu, da si niso izvolili mlečnozobega slabiča za nadkneza.

In velel je v trenutku, da zapoje bojna tromba. In ta je zapela in zadonela ne samo v Zverinu in njega okolici, pela in donela je kmalu po celi deželi. Kakor vetrec kriloviti, kakor blisk ognjeviti so leteli Krutovi sli-jezdci od mesta do mesta, od grada do grada, od sela do sela z naznanilom, da je vdrl sovražnik v deželo, naj se zato vzdignejo v obrambo domovine vsi boja sposobni Bodriči. Glavno zbirališče vojnih čet je v mestu Zverinu. Odtod jih bode nadknez peljal nad sovražnika, v boj in v zmago.

In že čez malo dni je peljal nadknez Krut iz mesta Zverina veliko vojno proti napadalcem.

Le-ti so bili prodrli komaj nekaj milj proti severu, ko je došel do njih glas, da se v Zverinu mrzlično hitro zbira velikanska vojna, da plane po njih in jim odreže pot nazaj. Zaman je bilo vse prigovarjanje knezoviča Budivoja, naj Saksonci z njegovimi vojniki pospešijo korake proti Ljubeku, preden se zbere večja bodriška vojna moč, ki bi se lahko merila z njimi. Čim so zaznali Saksonci, kako hitro se vršé bojne priprave, jim je upadel pogum ter so naravnost zahtevali od svojega vojvoda Ordulfa, naj jih pelje nazaj proti jugu — da jim Krut ne pride za hrbet. Ordulf se jim je vdal — boječ se pač tudi za lastno kožo — pa se vkljub Budivojevim prošnjam vrnil proti jugu, proti Labinbregu, češ, saj tam lahko poča-

kamo sovražnika, tam se merimo z njim, ker imamo tam v slučaju nesrečnega izida krvavega spopadka še vedno rešilno desko — most. Budivoju seveda sedaj ni kazalo drugega, kakor da se je tudi on s svojci obrnil nazaj proti Labinbregu.

In tako je prišlo, da so pred tem mestom ranozimski dan letele prožne puščice kot iz orjaške roke v stran vržene plamenice, in so po mrzlem zraku svrčala kopja s čudnim, srce pretresujočim prasketanjem, in se je slišalo lomljenje silovitih sulic ob težkih železnih oklepih. Bil se je krvav, ljut boj med Krutom in Budivojem in njegovimi saksonskimi zavezniki. In v ta trd boj je posegel tudi beli snežec, in sicer kot pomagalec Krutovi vojni.

Od stare neugnanke nezvanke burje gnan je letal in metel s severa s silno silo Budivojevim in Ordulfovim vojnikom v obraz in oči, da jim je otemnjeval vid — Krutovcem v prid.

Kakor snopi padajo Budivojevi in Ordulfovi tropi. Smrtna kosa bode danes za trdno skrhana. Tako dobro kosi. Premnog cvet, ki se je komaj razvil: premnog, ki je stal kot na travniku se bahajoči zgodnji tulipan, premnog, ki je stal prej ponosno kot javor ob tihi vodi, premnog, ki se je vzpenjal prej kot vitki bor, — premnog cvet, ah, človek mlad, obetov poln, poln lepih nad, pada danes pod smrtno koso.

Z obupno hrabrostjo in vztrajnostjo so se borili Budivojevi domači in najeti vojniki. Ne tako Saksonci. Saksonski vojvoda Ordulf, poveljujoč desnemu krilu, se je s svojci kmalu pomaknil nazaj in odrinil z bojnega polja v mesto in od tu čez most v — saksonsko pokrajino, domov.

Budivoj pa ni hotel odjenjati.

„Za življenje ali smrt!“ je zaklical svojem po pobegu Nemcev. Premnogim njegovim vojnikom je bilo jasno, da gredó v smrt, če se dalje spuščajo v ta brezupni boj. Vendar so ga poslušali in zopet naskočili Krutovce.

„Ha, ti si, Budivoj!“ je vzkliknil Krut, ko je sredi spopadka naletel na mladega,

izredno hrabro se bojujočega, vitežko opravljenega mladca.

„Da, jaz sem, Budivoj“, je odgovoril mladec. „In prav tebe bi si sedaj-le rad privoščil.“

„V vitežkem dvoboju?“

„Makari!“

„Dobro. Junaci! Mirujte, odstopite!“ je zaklical Krut svojim vojnikom.

„Odstopite!“, je velel svojim ljudem tudi Budivoj. „Naj odloči dvoboj med nama!“

„Slavica in bodriška zemlja moja!“ je vzkliknil Krut.

„Bodriška zemlja moja!“ je odvrnil Budivoj. —

Obe vojni sta se ustavili. Pozornost velikanska.

Naskočila sta se Krut in Budivoj po vseh pravih in določilih tedanjih slovenskih običajev.

Prvič sta se naskočila. Naskočila, odskočila: obojni sulici sta odleteli nazaj ob železnih oprsnikih, in konjiča sta odskočila, odprhnila nazaj.

Drugič sta se naskočila: obeh sulici sta ste zlomili.

Tretjič sta se naskočila, topot z bojnimi sekirami, kakor je veleval staroslovenski običaj. Zagnala sta se drug proti drugemu z divje strašnim ognjem.

Krut je znal: Bliskoma je v kolobarju obšel s svojim konjem Budivoja, in ko se je le-ta medtem obračal po nasprotniku z visoko dvignjeno bojno sekiro, se je nadknez zaletel v njega od strani in ga udaril s sekiro — nalašč s stranjo topo, nenabrušeno — s tako močjo po roki, da je knezoviču padla sekira iz desne. V istem hipu je pa padel tudi Budivojev konj, pač vsled silnega naskoka Krutovega belca. Budivoj je v trenutku ležal na tleh.

„Kaj hočem narediti sedaj s teboj?“ je rekel Krut, ko je hitro razjahal konja in skočil doli k njemu.

„Ubij me, potolči me!“ je odgovoril Budivoj obupno žalostno.

„Ubij ga!“ so klicali Krutu njegovi vojniki.

„Ne!“ je odgovoril Krut po kratkem pre-mišljevanju. „Oni dan je Budivoj prizanesel meni, danes bodem jaz njemu, da bodo kristjani videli in vedeli, da zna tudi nekristjan, pogan — kakor pravijo — biti veliko-dušen, usmiljen, prizanesljiv. Mirovna pogoja mu moram pa vendar narekovati: kot Sloven prizanašam Slovenom. Toda nikdar več ne poizkusite“, se je z gromkim glasom obrnil proti Budivojevi četi, „pregaziti Labe reke. Razumete? Nikdar več! Če ne — gorje! Idite sedaj nazaj!“

Krut je veleval Budivojim vojnikom odločno — samozavestno, kakor bi bil njih poglavar, zapovednik.

In odšli so Budivoj in njega vojniki potrti, ponižani, osramočeni — —

Črni vrani so imeli ta dan dobro, gosposko pojedino. Straje jim pač ni bilo treba trpeti. Sicer je pritiskal mraz, in je vriskala podivjana burja. Toda vranom se je vendar godilo ta dan boljše kakor njih krvnim bratcem in sestricam: lakotnim vrabičem in vrabičkam poletu, ko svobodno hodijo krast zrelo proso ...

Vranom danes ni treba krasti, pa se jim vendar dobro godi. Dovolj piče, dovolj hrane imajo. In še kakšne! — Človeška trupla, trupla lepih mladcev, so jim v hrano. Ali ni to lepa večerja?

Laba reka šumi, šumi, — z neba pa suje poredni snežec ...

X.

Bel snežec pada z visokega neba tudi na staroslavni Velegost. A ta je ves drugačen kot oni, ki pada globoko tam doli ob Labi reki. Pada pa tudi na vse drugačna tla. Zemlja tam doli je omadežana, oskrunjena, okrvavljena s človeško, deloma celo z bratsko krvjo. V Velegostu pa so tla neoskrunjena, rahla, nedotaknjena.

Pa da ne bodete dalje strmeli: ta snežec ne pada nad celo mesto Velegost: on poletava samo v eno hišo, in še v tej hiši samo v eno osebo. V katero? V Pluzonovo hčerko Slavico, oziroma v njeno srce, v njeno dušo.



VEČER.

HUGO VIKTOR.

Snežinke, bele kot golobičice, se vsipljejo z neba v to dušo. Pa saj so to res prave golobičice: — hčerke, darí pisanice Onega, ki se je sam spuščal na zemljo iz sinjega neba v podobi goloba: Te snežinke, ki padajo na dušo Slavičino, so kristali milosti, so darovi svetega Duha.

In te kristalne snežinke, ki so ljubkeje kot vse cvetice planinke, padajo v dušo Pluzonove hčerke nagosto, zadnje dni neprenehoma.

Pa, ali ni to čudno, da padajo te snežinke svetega Duha naenkrat tako nagosto v dušo one, ki je že takorekoč zavrgla vero krščansko, torej tudi vero v Duha božjega? Kdaj, kako se je izvršil v nji preobrat, da je zopet vzprejemljiva za snežinke Duha božjega in jo zato Duh božji s temi snežinkami milosti zopet rad počaščuje?

Aj, preobrat v njeni duši se je izvršil slično, kakor se vrši preobrat v prirodi. Preden zapade sneg, se vreme izpremeni, megle, one nelepe in nepriljubljene lenivkesivke, se priplazijo nad krajino, prej solnčno razsvetljeno. Povodnji mož se vzdigne iz rečnih globin, splava kvišku proti nebu pa začne tam sopsti, dihati proti zemlji, močno, kolikor mu dopuščajo pljuča, kajpak da bi pokazal, da ima še vedno muževno moč in da še vedno kaj zmore, vkljub temu, da ga ubogi črviči zemljani slikajo in opisujejo kot onemoglega, slabotnega starca. On diha, piha, sope — pa začnó padati na zemljo deževne kaplje. In te padajo in padajo vedno gostejše in močijo ter skrunijo in omadežujejo travnike, vinograde, njive, pota: kmalu je vsa zemlja omadežana, blatna, mlakužna. Tedaj se pa usmili zemljice vsedobro nebo in pošlje beli sneg, da jo pokrije z lepim svojim plaščem.

Slično se je zgodilo v duši Slavičini.

Solnčno razsvetljen, ožarjen je bil že v rani mladosti njen razgled v bodočnost. Bila je hčerka edinka velemožnega Pluzona, Gotšalkovega svaka in prvaka bogataša v Bodričih. In bila je tudi izredno čedna deklica, kakor je slišala praviti od drugih ljudi. Lahko si je torej že v zgodnji mladosti v mislih

zidala za bodočnost zlate gradove, ne v oblakih, na trdnih zemeljskih tleh. Saj se ji je boginja Sreča smejala kar se dá ljubeznivo, malokaj — zavidljivo. Saj je bila kmalu ko je odrastla že takorekoč zaročena s knezovičem Budivojem, bodočim bodriškim nadknezom: Ona bode bodriška kneginja, seveda krščanska kneginja, saj je prej živela v krščanskem vzgojevališču velegrajskem, in je tudi Budivoj odločen kristjan. Z vso vnemo bode širila v Bodričih vero Kristovo. In zato ve — da jo čaka preveliko plačilo... Kako ne bi bila potemtakem njena dušica vesela in srečna!

Pa ta lepi njen razgled je bil kmalu zastrt s sivkami-lenivkami — meglami. Pravzaprav se še sama ni zavedela, kdaj so se privlekle te megle. A privlekle so se in preprezale njeno prej krščansko mislečo in čutečo dušo bolj in bolj.

Prišle so dvombe. Prišli so tuji vetrovi s svojimi tujimi hlapovi.

In njena duša je bila že tako kalna, motna, kalužna.

Pa se je je usmilo vsedobro nebo ter poslalo v njeno dušo svoje kristalne snežinke, da jo očistijo, operó.

Vsedobro nebo ji je poslalo kot predhodnico svojih božanskih snežink mater Filomeno, njeno naglo smrt in precej prvo noč po njeni smrti milostive sanje. Sanjalo se ji je tako-le:

Iz nebeških poljan je priplaval nad krajino beli dan.

V svoji neomadežani naravni čistoti in beloti je bil tako krasan, mamljiv, vabljev, kar zapeljiv.

Kar poljubil bi ga človek, kar strastno objel.

Ona je stala na holmu poleg mesta in gledala v mladi dan, vsa zaverovana vanj.

Pa je prišel po zraku tihi, jutranji veterček, tiho, nalahno, po prstih. Kakor bi se bal, da ne bi vzbudil počitka željnih, od prejšnjega dne utrujenih zemljanov. Ali je pa hotel s svojim svežim, toplim dihom pobozati pridne otročiče in jim reči tiho, ljubeznivo: „Otročiči, vstanite!“

Ona je veselo zrla v to lepo jutro, v ta mladi, lepi, beli dan, ki je vstajal nad krajino kakor princ: kraljevič ali cesarjevič, ki si je kot tak v svesti, da bode vlada njegova — vsaj nekaj časa, in je obenem trdno prepričan, da bodo podaniki s to njegovo vlado zadovoljni, da jih bode s to svojo vlado le osrečil.

Zrla je v ta mladi dan veselo — lahko opravičeno: saj je gledala v tem porajajočem se dnevu — sliko za njo se porajajoče bodoče sreče ob strani lepega solnčka — dragca.

Kar je priplavala k nji tiho, brezslušno, kot jutranji veterček — kdove odkod! — čudokrasna ženska v obleki tako lepi: v snežno beli, solnčno svetli.

Prvi hip je menila, da je ta lepa žena vila planinska. Pa ko si jo je natančneje ogledala, je prepoznala v nji ravnokar umrlo — mater Filomeno.

Strah jo je obšel izprva. Razumljivo: saj je vedela, da je Filomena umrla. In mrliča, oziroma duha prikazajočega se v podobi tega mrliča, ni pač nihče željan in voljan vzprejemati in pozdravljati nepreplašeno in srčno.

Slavica je pa vendar pozdravila to lepo prikazen neprestrašeno:

„Ah, kako krasna si danes, mati Filomena! Kdo ti je dal, kdo ti je kupil to krasno obleko? Kdo ti je tako razsvetlil obraz, in kateri slikar je na tem obrazu s čopičem svojim ustvaril tako lepe, vabljive in mamljive, naravnost božanske poteze, in ta sladki smehljaj, ki se ziblje na tvojih ustnih? In kdo je zanetil ta čudoviti, v lepem plamenu se vzdigajoči ogenj v tvojih očeh?“

„To lepoto, ki jo občuduješ, Slavica, na meni, si mora človek znati pridobiti“, je odvrnila Filomena.

„In kako se pridobi? Povej mi, prosim: tudi jaz bi bila rada tako lepa!“

„Kako se pridobi? Slavica, ali vidiš oni gostoobrastli, divjekrasni hribček, ki se dviguje iznad širokega, ravnega polja, ki leži pod nama? Po svoji ljubki, dražestni legi, po svoji lepi, solnčno-svetli, zelenkasti opravi,

po izredno sladkem vonju, ki se toči iz njegovih košenic, vsakega potnika opozori, priklene nase. Na vrhu tega hribčka stoji visok kamenit spomenik z napisom: ‚Sreča‘. In sedaj poglej, kako vró ljudje k tej ‚Sreči‘.

Dve poti vodita na vrhunec tega hribčka, k ‚Sreči‘. Poglej križališče pod hribom. Oglej si obe poti in oglej si ljudi, ki gredó po teh dveh potih, ki peljeta k ‚Sreči‘. Le dobro poglej:

Pot na levi strani je, kakor vidiš, ljubka, vabljiva, ljubezniva: široka in ravna, ograjena z zelenimi drevesi in dehtečimi travniki. Na drevesih ob potu popevajo pestrokrile ptičice kar najveselejše melodije. In radostno-prešerno se smehljajoči potniki-šetalci vabijo z izpodbudno ponašo, naj gre človek za njimi. Vidiš onega mladca, ki se je ravnokar obrnil in gleda nazaj in vabi s sladkim svojim nasmehom za njim počasi idoče šetalce, naj se požurijo?“

„Ah, kako je podoben nadknezu Krutu!“ je vzkliknila Slavica. „Prav on je! Ah, kar poletela bi za njim!“

„To lahko storiš. Vendar prej poglej, kam gre ta mladec in drugi prešerno se smejoči šetalci. Vidiš, kam pelje široka cesta, po kateri korakajo ti ljudje? Poglej, saj se iz tega holma vse dobro vidi. Vidiš, čutiš, kako se vzdigujejo iz onega prepada tam na levem obronku holmca strupeni okužajoči hlapi? Vedi: v ta prepad vodi ta široka pot veseljaška — pot pregrehe.

Sedaj pa poglej drugo pot, pot na desni strani križališča. Revna je ta pot ozka, tesna, opolzla, siromašna, klančasta, posejana z ostrimi kameni in z bodečimi trni, samotna, enolična, brez življenja, brez dražesti. Vidiš, kakšni ljudje hodijo po tej poti: iz vseh stanov so, visoki so in nizki, bogataši in berači, učenjaki in brezuki — a vsi gredó bratski složno v posameznih skupinah, kakor bi ne poznali razlike rodu in stanu, in vsi gledajo za možem, obloženim s težkim križem, ki hodi pred njimi, se obrne večkrat nazaj in vzpodbuja kot voditelj za njim stopajoče potnike z besedami: „Jaz sem Pot, Resnica in Življenje.“ In potniki gredó

zaupno za njim... In glej, kam jih je privedel: na vrh hribčka, naravnost k ‚Sreči‘.

Slavica, po tej poti sem hodila tudi jaz, hodila verno-zaupno za možem, obloženim s težkim križem. In sem srečno prišla do sreče.

Slavica, hodi tudi ti po tej poti, pa bodeš tudi dospela do sreče in tja prispevši prejela prav tako ali morda še lepšo obleko, kakršno vidiš na meni...“

Lepa prikazen je po teh besedah odplula, izginila. Slavica je klicala za njo: „Mati Filomena, ostani še pri meni!“ A ko je tako klicala, se je prebudila...

Razmišljala je o teh sanjah dolgo, dolgo — do ranega dne, in še podnevi. In ne samo ta dan, vsak naslednji dan. In vsak naslednji dan pozornejše, resnejše.

Ljut boj je bojevala; bila sta se v njej večna si nasprotnika: duh in meso.

Kateri je zmagal?

Krut, ti si izvojeval lepo zmago: zmago nad sovražnikom nasprotnikom in nad samim seboj: nad svojo strastjo-krutostjo.

Ali nekdo drugi je dobil še lepšo zmago.

Ti, nadknez zmagalec! Pohiti v Velegost! Saj ti je znano, kdo biva ondi. Tvoja dražestna dragica — Slavica. In glej: ona je izvojevala v zadnjih dneh še lepšo zmago kakor ti. Le pojdi jo vprašat, kakšno! Pa saj ti ni treba prigovarjati. Saj te srce tvoje samo sili tja. Že si prihitel na iskrem konjiču v Velegost. In kaj si tam izvedel? Jaz vem. V duhu sem bil navzoč pri tvojem razgovoru s Slavico:

„Slavica, kaj ti je zopet, da si tako zamišljena, resna, otožna? Ali si bolna?“

„Nisem.“

„Kaj ti je torej? Ali se je pripetila v hiši kaka nezgoda, odkar me ni bilo tukaj?“

„Nobene posebne. Hvala Bogu!“

„Kaj je torej vzrok tvoji nenavadni resnobi? Slavica, ali si čula, da sem jaz zmagal ob Labi?“

„Čula.“

„Pa nisi moje zmage nič vesela? Zakaj si me tako čudno, nedomače pogledala, ko sem vstopil?“

„Plemenito, viteško si ravnal z mojim bratrancem Budivojem. Hvaležna sem ti zato in ti bodem vedno.“

„In na kak način bodeš kazala to svojo hvaležnost?“

„Spoštovala te bodem kot velikodušnega moža, ki je vreden vsega spoštovanja.“

„Ali samo spoštovala?“

Prijel jo je za roko, obenem jo pa pogledal s pogledom, iz katerega je prozorno odsevala vsa brezdanja globokost, vsa brezmejnost njegove ljubezni do nje.

„Slavica, jaz te ljubim, ljubim tako strastno, tako ognjeno, tako iskreno, tako — kakor nikdo. Srce moje je vedno pri tebi. S telesom sem bil sicer odsoten, a z duhom vedno pri tebi. Slavica, ljubim te; ali še sedaj ne veš tega?“

Mladenka je malce zardela in dejala:

„Vem. Toda...“

„Kaj — toda? Slavica, kaj naj pomeni ta beseda? Slavica! Ti si danica-napovedovalka mojih jutrov; ti si solnce mojih dni; ti si zvezdica-večernica mojih noči. Slavica, jaz te ljubim tako zelo...“

„Pa bi bilo morda boljše, da bi me ne!“

„Kako misliš to? Kaj hočeš reči?“

„Izberi si drugo!“

„Slavica! Kaj ti je, zaboga? Kako sem se celo pot veselil, ko sem hitel, ne, kar letel z bojišča k tebi! Rekel sem si: To me bode Slavica vesela, ko stopim pred njo, glavo odičeno z dvojnimi lovorovim vencem zmage: saj sem premagal Ordulfa in Budivoja in sebe, ko sem prizanesel Budivoju in mu pustil življenje, ker sem hotel pokazati svetu in zlasti tebi, da zna tudi Krut biti plemenit in velikodušen. No, sedaj pa tako hladen vzprejem! Izberi si drugo! Slavica, zakaj me vzprejemaš s takim pozdravom? Ne, ne: tako ne smeš govoriti, saj veš, da si zenica mojega očesa. Ti si moja, Slavica, vsa, vsa, in nobene druge ne maram. Reci, Slavica, da si moja, da bodeš moja. Kaj ne, da bodeš?“

„Ne morem obljubiti.“

„Zakaj ne?“

„Povem ti jutri.“

„Ne, ne; takoj mi moraš povedati. Zakaj torej ne moreš obljubiti?“

„Tvoja sem in tvoja bodem samo pod nekim pogojem ...“

„In kakšen je ta pogoj, ki ga mi staviš? Slavica, jaz te vzamem pod vsakim pogojem, — samo da bodeš moja. — Pod vsakim, pravim, in naj si bi bil še tako obteževalen za me!“

„Pod vsakim? Ne govori prehitro! Pa naj ti kar naravnost, odkrito povem: Krut, rada te imam, tako rada, kakor nobenega človeka ne na svetu. To moram priznati. Toda vedi, da sem jaz zopet — kristjana in da vzamem tebe le pod tem pogojem, če postaneš kristjan tudi ti.“

„Ti — kristjana!“ — —

(Dalje.)

JOŽ. BEKŠ:

OB NABORU.

1.

Aj devojke, aj devojke,
to goré vam rožna lica,
srca vzklikajo v bridkosti,
tožna vam je govorica,
ko pripenjate fantičem,
ki gredó po suknje bele —
rdeče šopke za spomin ...

2.

Rekel sem ji sredi polja:
— Kadar cesar me pokliče,
roženkravt mi svež pripravi,
da se fantič kaj postavi,
da mu vriska dobra volja ...

Zdaj je čas — a v tvojem vrtu
ptič noben še ne prepeva,
ob stezici sam podlesek
žalosten in nem sameva. —

Vonja nič od roženkravta,
tužno solnce nad oblaki;
vse po polju morje belo —
to smo žalostni vojaki! —

3.

Nič žalovanja, jokanja nič,
glejte, kak solnce je radovedno —
da bi uzrlo mojo predrago
včasih skoz medle oblake pokuka.

Moje dekle — poljana prostrana —
vseh je dekle najlepših deklet,
rožic mi dá od nedrij zelenih —
žlahtnih najbolj — za drugih deset ...



SILVIN SARDENKO :

TI SI MIMO ŠEL.

Ti si, Stvarnik, mimo šel,
ko pomlajal se je svet,
kroginkrog sem videl Tvoj
lahnovtisljen rajski sled.

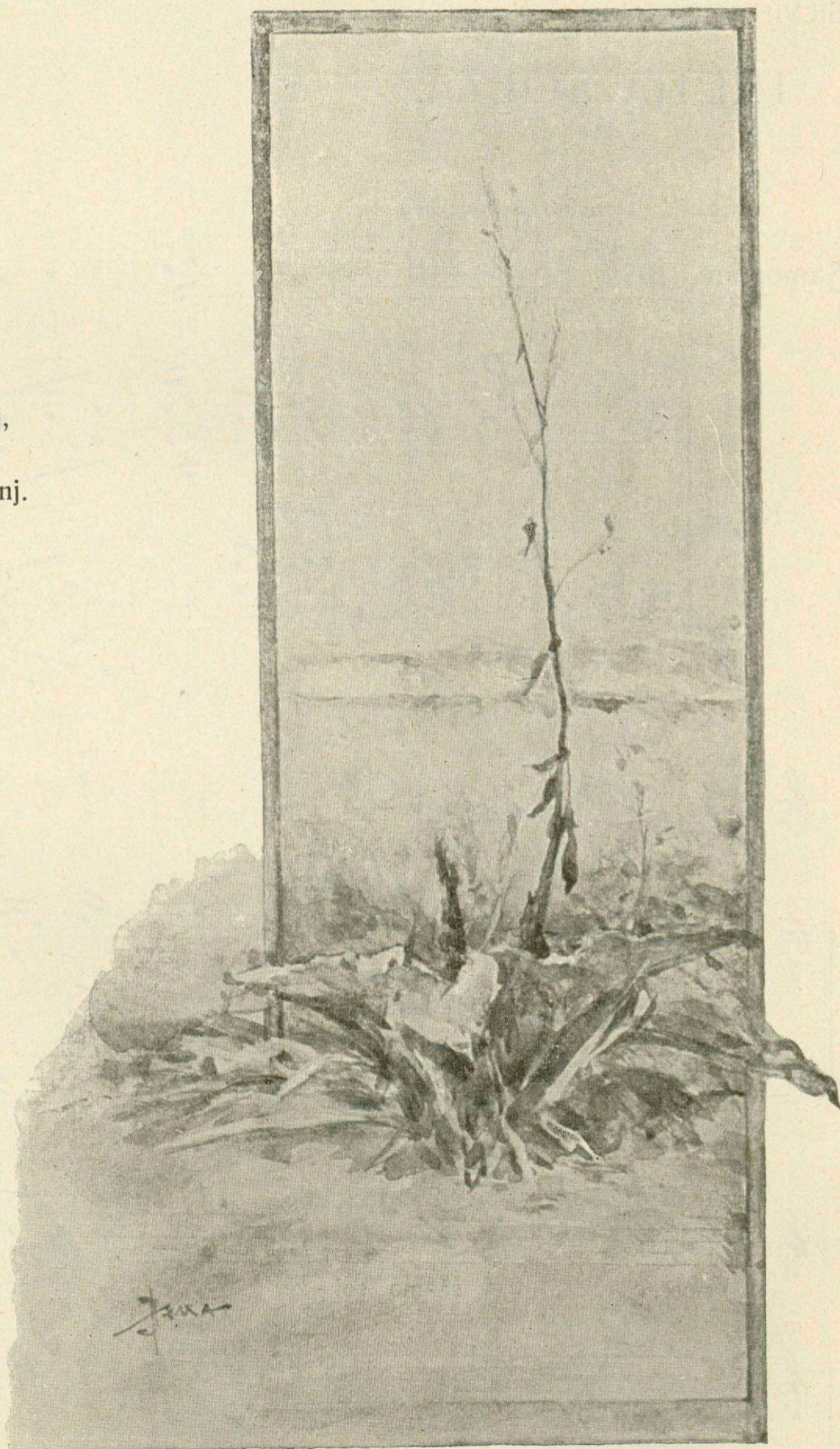
Na vrhovih gorskih tam
pozlačenih se pozna,
da si s prsti jasnimi
Ti dotaknil se gorâ.

In vonjavi vrt pove,
da si rahlo dihnil vanj,
in iz diha Tvojega
polno mu je vzknilo sanj.

Gorki vir bi svirati
takih melodij ne znal,
da mu nekaj sladkega
nisi Ti zašepetal.

Zvezd visokih milijon
ne bi mirno se blestel,
da Te niso videle,
kak si tiho mimo šel.

In globoko v duši, glej,
sled sem našel jasen Tvoj:
vneto misel sem spoznal
hrepenečo za Teboj.



SILVIN SARDENKO:

TRETJA SOLZA.

Andantino amoroso.

Anton Foerster, op. 83.

Samospev

p
In pre-den sem slo - vo je-mal, sem

Klavir

p *p*

Ped *

mf
sr - cu svo - je - mu de - jal: Vse dru-go smeš, vse dru-go

mf

p *f*
smeš, sa-mo sol - ze, sa-mo sol - ze ne jo - kaj,

pro-sim te, ni - kar, ne jo - kaj, pro-sim te, ni - kar!

A ka-dar sem slo - vo je-mal, nič dru - ge - ga, nič

dru - ge - ga za - če - ti mo-glo ni sr - ce: Le solzi

dve, le sol-zi dve na skriv - nem je za - jo - ka - lo,

pp

na skriv-nem je za - jo - ka - lo.

sempre pp

Ped. *Ped.* *Ped.*

p a tempo. *mf*

In pr - va sol - za ma - te - ri, in dru - ga sol - za dra - gim vsem,

p a tempo. *mf* *f*

*

quasi recitativo. *f* *mf* *p*

a tre - tja mi še v sr - cu spi. Oh, če se pro - bu -

p *f* *pp*

Ped. *Ped.*

p string. *f a tempo.*

di mi ta, iz - liv sol - za, iz - liv sol - za po -

p string. *f*

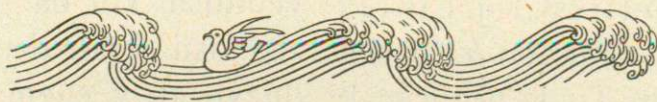
*

kli-ca-la bo za se-boj, po-kli-ca-la bo za se-boj.

mf *rit.*

Ped. ** mf* *rit. p* *pp* *ppp*

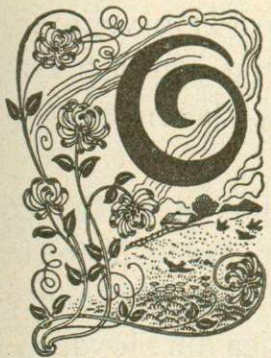
4 35



IVAN LAH:

TJUTČEV IN HOMJAKÓV.

K STOLETNICI DVEH RUSKO-SLOVANSKIH PESNIKOV.



Ob času, ko ves slovanski svet izraža svoje simpatije veliki Rusiji, ob težkem boju, ki ga bije na daljnem Vzhodu, obhaja rusko slovstvo stoletnici dveh svojih večjih pesnikov, ki sta bila na Ruskem prva glasnika rusko-slovanske ideje. Preden govorimo o pesnikih samih, omenimo nekaj občega, da čitatelj lažje razume njiju pomen.

Takoj ob začetku slovenskega slovstva piše Bohorič v svoji slovnici o slovanskih jezikih in izpeljuje ime Slovani od besede „slava“ (gloria.) Med različnimi slovanskimi narodi našteva tudi „Moskvičane“. Omenim naj, da je bil eden prvih poslancev iz zapadne Evrope, ki je imel pogledati v tedaj še popolnoma neznano „deveto deželo“ rusko in opisati nje skrivnosti, Kranjec Žiga Herberstein. Do tedaj se je vedelo samo, da Rusija eksistira. Pojmi o nji pa so bili v zapadni Evropi zelo čudni, in to po pravici, kajti pismo, v katerem snubi Ivan Grozni angleško kraljico Elizabeto, je na-

redilo čuden vtisk na dvorno etiketo zapadne Evrope. Prostrana Rusija sicer ni imela kitajskega zidu, a je bila vendar prav tako neznana kakor Kitajska. Da bi spoznali to vzhodno uganko in neznanko, je poslal cesar Maks I. učenega Herbersteina v Rusijo, da bi si ogledal deželo, ljudstvo in običaje. Žiga Herberstein — rojen v Vipavi l. 1486. — je torej potoval na ruski dvor (1516—18). Pozneje je šel drugič v Rusijo in l. 1549. je izdal zapiske „Rerum Moscoviticarum commentarii“, v katerih opisuje ljudstvo, dvor in njih navade in dela seveda razumljive geografske napake v opisu dežele. Ta knjiga je ostala zapadni Evropi dolgo glavni vir o Rusiji. Kakor omenja Bohorič Rusov, tako je prepisal tudi oče Marko v svoji slovnici nekaj „od Moskvtarjev“, za kar ga je že Vodnik prijel, češ naj sam „gor gleda“, kako si upa tujo znanost za svojo prodajati. Vodnik piše v opisu kranjske dežele zopet o Slovanih in omenja „Moskovitarje“, ki nam podoben jezik govoré... Da je res podoben, so se Ljubljančanje kmalu lahko sami prepričali, ko so slišali o francoskih

vojskah v Ljubljani ruske kozake na lastna ušesa. Ali so jih razumeli, ali ne, kdo ve? Naši Ljubljančanje težko kaj razumejo, kar ni prav „kranjsko“ ...

Dočim se je zapadna Evropa bolj in boljanimala za Rusijo, se je ta skrivala pred njo in zrla na „propali“ zapad s sovraštvom, deloma iz fanatičnih verskih ozirov proti „papistom“, deloma pa, ker je imela svoje navade in ni potrebovala zapada, ki je „brezbožen in izprijen“. To nam kaže usoda Jurija Križaniča, ki je predhodnik ruskoslovanske misli. Bil je Srbo-Hrvat, roj. l. 1617. v Zagrebu. Kot izredno nadarjen katoliški duhovnik je prišel v Rim. Tu je proučeval zlasti cerkveni razkol. Začela ga je zanimati Rusija in njeno pravoslavje. Hotel je dokazati, da so Rusi že zdaj v pravi cerkvi, da so popolnoma rimski katoličani, ker če so od Bizanta dobili vero, ni treba, da so prevzeli tudi razkol. Tako je prišel na misel panslovanske katoliške unije. Na Dunaju se je seznanil z nekim Rusom; ta ga je povabil v Rusijo, in res je prišel leta 1659. v Moskvo, kjer je začel pridobivati višje kroge za svojo idejo in je hotel zbuditi v ruskem narodu zavest narodnosti in sorodstva z drugimi Slovani. Tako je začel delati proti tujcem, ki so imeli tedaj glavno besedo na dvoru. S tem si je nakopal sovražnike, in ko je začel na dvoru resno govoriti o uniji in o rusko-slovanski narodnosti, so ga leta 1661. pregnali v Sibirijo, češ, naj si tam ohladi prevročo glavo in srce. Pri tedanji pravoslavni verski gorečnosti na „unijo“ ni bilo misliti, pač pa so bile vseslovanske ideje tega moža velikega pomena, dasi tedanja Rusija še daleko ni bila godna zanje. Šele po smrti carja Alekseja se je smel nesrečni mož povrniti iz petnajstletnega pregnanstva, kjer je napisal svoja glavna dela. Najvažnejše njegovo delo je „Gramatičnoje izkazanije“, nekaka vseslovanska gramatika. Že pred njim je poizkušal sestaviti rusko slovnico Smotrickij; Križaničeva jo pa visoko nadkriljuje. Ideje, ki jih razkriva v svoji gramatiki, so: Ruski jezik — seveda cerkveni ruski jezik, kajti navadni ruski jezik je odkril

šele Lomonosov l. 1755. — je podlaga vsem slovanskim jezikom; temu jeziku podobno govore narodi na zapadu, ki so bili nekdanj isti narod z ruskim. Skozi vsa njegova dela se vleče njegova vseslovanska ideja. On graja ruske razmere, posebno ljubezen in zaupanje do tujcev, in v tem je predhodnik slavenofilov v štiridesetih letih preteklega stoletja in predhodnik ruskoslovanske misli, ki se je razvila iz slavenofilstva. Nihče ne more trditi, piše v svojih spisih, da je nam Slovanom po sodbi neba zaklenjena pot do vednosti, kot da bi si mi ne mogli osvojiti znanosti. Tudi drugi narodi se niso v enem dnevu ali v enem letu, ampak počasi učili od drugih. Istotako se moremo mi učiti, če hočemo. Posebno zdaj je čas, ko je Bog v ruski državi vzbudil veliko slovansko državo, ki je še noben drug slovanski rod ni dosegel. — Nadalje piše o nevarnosti, da tujci vodijo rusko armado. Povedal je za tedanje čase nekaj nečuvenega. Kdaj je umrl, ni znano. Imeli so ga nekaj časa za prvega delavca na polju „primerjalnega jezikoslovja“ in „slavistike“. No, zato je seveda imel mnogo premalo vednosti.

Pozabili so ga, in za njim ni nihče več prišel v Rusijo strašit s takimi „papističnimi in revolucionarnimi zapadnimi idejami“. Nihče več se ni spomnil niti Križaniča niti Slovanov. Reforme Petra Velikega so odprle pot v Rusijo celemu zapadnemu svetu in vsemu, kar je ta imel dobrega in slabega. Uvideli so, za koliko so v Rusiji zaostali, in treba je bilo mnogo dela, da so „v enem stoletju storili, za kar bi bili sicer potrebovali tristo let“. Slovanska misel je spala, in šele pretresljivi prizori na jugu, šele krvave in obupne borbe, ki so jih bili naši bratje pod turškim jarmom, so jo zbudile v Rusiji ...

In ko so se v poznejših časih začeli Slovani zopet zbujati, in ko so nasprotniki rekli, da je treba Slovane „pritisniti ob steno“, se je pa oglasil Tjutčev s pesmijo „Slovanom“ in rekel: Oni kričé, oni grozé: Pritisnimo k steni Slovane! Bomo videli, kako se oprosté iz tega pritiska! Dà, je stena, velika stena, in vas — kliče pesnik Slovanom — ni težko

pritisniti k njej. In kako korist bodo imeli od tega, to je vprašanje . . .

In čudno ta stena je gibčna,
čeprav je granitna ta skala,
in zdavnaj že celo šestino
vsega je sveta obdala . . .

In niso je enkrat napadli, — govori pesnik dalje — tuintam so izruvali kake tri kamene, nazadnje so pa odnehali junaki z razbitimi glavami . . . In ona stoji kot je stala, govori pesnik v izraziti, kot kamen trdi pesniški besedi:

In še stoji, kot prej je stala
in gleda, kakor v boj junak,
in ne grozi, kot bi se bala,
saj v nji je živ že kamen vsak . . .

Vojna l. 1878. je te ideje še bolj oživila. In zdaj lahko izpregovorimo o pesnikih, ki sta prva zbudila v Rusiji zanimanje za druge Slovane, kar je umrl Jurij Križanič; ta dva pesnika sta Tjutčev in Homjakov.

Fedor Ivanovič Tjutčev.

Ob začetku XIX. veka so vstali med Slovani štirje veliki pesniki, kateri se še danes kot svetle zvezde blesté na slovanskem nebu. Vsi so izražali v svojih delih zavest, da so Slovani. Mickiewicz je obrnil svojo ljubezen bolj na ožjo domovino, katere nesrečo je čutil globoko v srcu; te nesreče je pa bila kriva tudi ruska država, in v tem je utemeljeno še dandanašnje sovraštvo Poljakov do Rusije. Puškin je pel „pesmi zapadnih Slavjan“. Prešeren je zapisal verz: „Največ sveta otrokom sliši Slave“ in ga celo podčrtal, Kollár je izrazil svoje slovanske misli v „Slavy dceri“. Okoli njih pa so se zbrali ob istem času pesniki druge vrste in opevali svoje ideale po svojem srcu. V to dôbo spada tudi Tjutčev. F. I. Tjutčev je bil rojen 23. novembra 1803 v Orlovski guberniji v selu Ovstug. Bil je iz stare ruske rodbine; imena njegovih dedov se nahajajo med dvorniki vojvoda Ivana III. Že kot deček je Tjutčev ljubil narodo; bil je nenavadno nadarjen. Leta 1812., ko so Francozi prišli v Rusijo, je bivala njegova družina v Jaro-

slavu, kamor so bili bežali pred sovražnikom, ki je zbudil v Rusiji velikanski strah, obenem pa sovraštvo do nekdanj tako priljubljenih tujcev. Ta strah, ki ga je doživel mladi deček, mu je ostal globoko v srcu. Učitelj mu je bil neki Rajič, ki je prestavljal Vergilija, Torkvata Tassa in druga klasična dela na ruski jezik ter se tudi sam poizkušal v poeziji. Sedem let je preživel Tjutčev v varnih rokah Semjona Jegoroviča in dobil pri njem klasično izobrazbo. Rajič je izdal tudi nekaj „almanahov“ svojih prestav, kar je zbudilo v njegovem vedeželjnem učencu zanimanje za slovstvo. Kot štirinajstleten deček je prevel Horacijevo pismo „Ad Maecenatem“. Njegov učitelj sam se je začudil lepemu prevodu in ga prečital v Moskvi samemu ostremu kritiku Merzljakovu, ki je tudi pohvalil prevod. V družini je bilo zaradi tega seveda veliko veselje. Bil je tak čas takrat. „Stihi pisatj“, razumeti kaj o slovstvu in biti oster kritik je bilo moderno. Rusija je štela na stotine majhnih pesnikov, ki so komaj čakali, da so našli koga, ki je hotel poslušati njihove verze. Zato so se tvorili povsod pisateljski krogi, v katerih so pesniki in pisatelji drug drugemu čitali svoje dobre in slabe verze. Zato je bilo kritike malo in vse se je s hvaležnostjo, da celo z aplavzom sprejelo. Najimenitnejši tak klub je bil klub „Arzana“ v Peterburgu, katerega duša je bil pesnik Žukovskij, ki je zbiral mlade talente krog sebe; iz tega kluba je izšel tudi prvi ruski pesnik — Puškin. L. 1818. se je preselila družina Tjutčeva v Moskvo. Tu so mladega Tjutčeva predstavili Žukovskemu, ki je bil takrat najbolj proslavljeni mož v Rusiji. Z njim sta bila znana Rajič in oče Tjutčeva. Tjutčev se je tega trenutka dolgo spominjal in ga opeval že kot otrok ob obletnici, pa še potem kot starec leta l. 1873. v pesmi „Na 17. april 1818“. V Moskvi se je začelo živahno delovanje in dom Tjutčeva je videl vedno mnogo posetov. Tja je zahajal tudi Merzljakov, in zvečer se je „pri čaju“ govorilo, kot je bilo moderno, „o Rusiji in o literaturi“. Z velikim zanimanjem se je mladi Tjutčev udeleževal teh po-

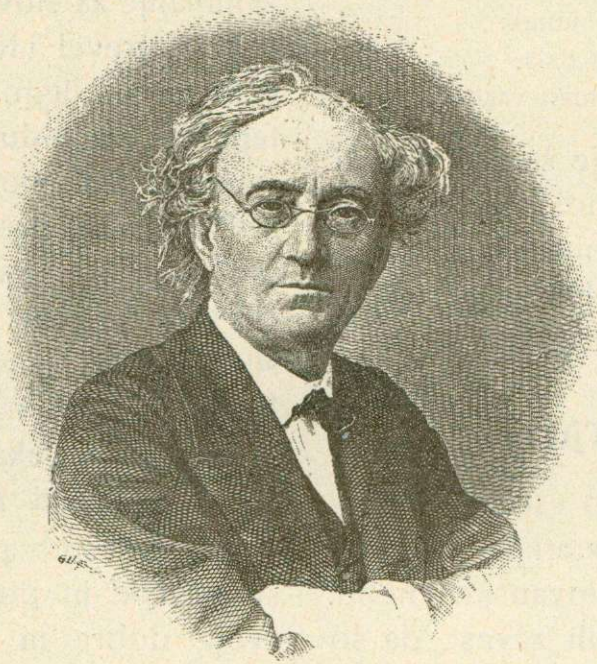
govorov. V teh letih je začel pisati tiste pesmi, v katerih tako lepo slika prirodo. On je v resnici „pesnik prirode in vesne“, ki je peval, ne da bi na literarnem polju iskal slave. Ker so sodili vse preveč laskavo, se je pripetilo, da je marsikatera mlada duša trpela na megalomaniji. A l. 1820. je Puškin izdal svoj epos „Ruslan in Ljudmila“, vsa Rusija je pogledala nanj, Žukovski sam je odstopil svoje prvo mesto „kot premagan učitelj zmagovalcu - učencu . . .“ Javnost je začela zreti s pomilovanjem na slabe „stihotvorce“, in ti so v strahu utihnili, in le skrivaj so še poetje izlivali na papir svoje čute, v javnost si pa niso upali, ker se njih „stih“ niso mogli meriti s Puškinovimi. Med temi je bil tudi Tjutčev. L. 1822. je končal svoje studije na univerzi v Moskvi in istega leta odšel v Petrograd, kjer je bil prideljen v „Kolegij vnanjih zadev“. Pa že drugo leto so ga premestili v Monakovo. Tu se je pač stožilo domoljubnemu Tjutčevu po Rusiji. — Spomnil se je lepih dni v domovini in opeval prirodo v čudovito izrazitem

jeziku. L. 1825. je mogel le za kratek čas priti zopet v Moskvo. Leta 1826. se je oženil z vdovo ministra Pettersona in si priredil udobno življenje. A služba mu je velela na razna pota. L. 1833. so ga poslali na Jonske otoke, l. 1837. je moral v Turin kot „državni svetnik in kamerher“. V tem času je poslal nekaj svojih pesmi Puškinu, ki jih je natisnil v „Sovremeniku“ pod zaglavjem: „Stihotvorjenja iz Germanije“. Pesmi seveda niso mogle zbuditi nobenega posebnega zanimanja že zaradi naslova, kajti bil je čas romantike, ki ljubi le domače tvarine. Vse je bilo željno le omamljujoče poezije Kavkaza. Zato posledni več pesnil. Od leta 1840. do 1854. ni izdal nič leposlovnega, pač pa je pisal v

tem času politične članke, ki kažejo, kako dobro je poznal evropske razmere. Kakor pozneje v domoljubnih pesmih, je pokazal v teh člankih ljubezen do Rusije, obetajoč ji moč in bodočnost. Že tu je pokazal, kako razumeva poklic Rusije, na primer v člankih „Rusija in Germanija“, „Rusija in revolucija“ i. dr. L. 1838. je Tjutčevu umrla žena. Takoj drugo leto se je ženil drugič — s Francozinjo . . . L. 1840. je moral zopet v Monakovo in šele tri leta pozneje je prišel zopet v Rusijo, v Moskvo. Tu je našel Vjazemskega, znanega prijatelja Puškinovega.

Zelo se je izpremenila Rusija, odkar jo je prvič zapustil l. 1823. Takrat se je vse naslajalo ob zvonkih Puškinovih verzih, vse je živelo v sanjavih romantičnih sferah, a zdaj so tavale že Gogoljeve „Mrtve duše“ po Rusiji in učile ljudi misliti. Dva meteora ruske literature sta se prikazala in izginila, Lermontov in Koljcov sta padla drug za drugim v grob. Dôba romantike je bila končana. Še so doneli lepi verzi Puškina in Lermontova, oboževalci Puškinovi so hoteli na-

daljevati staro pot — a ni šlo več. Puškina ni bilo in — romantika se je preživela. Oglašal pa se je resni glas Belinskega: Mi nimamo literature, ne poznamo se, ne živimo resno, s cilji in tendencami; sanjamo o nečem, in to je brez pomena za narod. Časi so se zresnili, nova dôba se je približala —: leto 1848. je bilo pred durmi. Privrženci „stremljenija sorokovih godov“ (štiridesetih let) so hoteli naprej, na pozitivno delo. Njim nasproti pa so se oglasili „slavenofili“ in hoteli nazaj k stari Rusiji. Prodril je pa veliki duh Belinskega in pokazal pot za bodočnost, in po tej poti je postalo rusko slovstvo svetovno in veliko, kakor stoji še dandanes na častni višini.



F. J. Tjutčev

F. J. Tjutčev.

V tem resnem času od l. 1840.—1850., ko so iskali novih poti na Ruskem, se je posvetil Tjutčev politiki, kajti videl je, da postajajo za Rusijo tudi politično resnejši časi. Vendar pa ni soglašal s „slavenofili“ te dôle. Videl je zapadni svet in spoznal, da mora tudi Rusija napredovati s časom. Pač pa se je v njem vedno bolj budilo zanimanje za slovanske narode, ki so bili boje l. 1848. Posebno ga je zanimal žilavi češki narod. Poslej je vedno zasledoval gibanje Čehov in jih pri raznih slovesnostih pozdravljal s pesmimi, posebno ob času vse-slovanskega shoda v Rusiji l. 1867. L. 1854. so izšla njegova „Stihotvorenija“. Skoro pozabljenega pesnika se je spomnil Nekrasov v spisu: „Naši pesniki druge vrste“, in je pokazal, kako lep je jezik in kako krasno opisovanje v poezijah Tjutčeva Drugo izdanje je oskrbel sam Turgenjev, ki mu je bil dober prijatelj. Tjutčev pa ni bil slavohlepen in se ni dosti menil za svoje poezije. L. 1857. je postal predsednik „Petrograjskega komiteja inostranske cenzure“ in pri tem je ostal do smrti — 15. julija 1873.

Tjutčev je torej preživel vso dôle ruske poezije: romantiko, različne struje prehodnih let, zmerni realizem, in proti koncu življenja je že čul, kako so se oglašali socialni pesniki. On pa je vedno pesnil po svoje in ni stal pod ni akim vplivom. V mladosti je mnogo prestavljal Goetheja, Schillerja, Shakespeara, Heineja, ki je bil osebni prijatelj njegove prve žene, in druge večje pesnike. S tem si je ustvaril nenavadno izrazit jezik, ki ga nahajamo v vseh njegovih poezijah. V mladosti je bil pesnik prirode. Nekaj lepih prevodov nam je prinesla „Ruska antologija“. Poleg tega je bil svobodoljuben, kar pa je bilo v Rusiji takrat strogo prepovedano. V „Vesni“ govori prijateljem:

Življenja duh in sile in svobode
vse dviga in obhaja nas . . .

Rad posluša šepetanje večera in govori v svojih „Večernih čuvstvih“: „Vnimaj jih pjeniju i molčí!“ Pomlad, nevihta, morje, dan, noč, svet, jutro, večer, vse kar vidi v

prirodi, vse najde odmev v njegovi duši. Povsod pa se kaže, da ni bival na Kavkazu. Dokler je mamila srca južno-vzhodna poezija, zajeta iz divjih kavkaških gorâ, ni mogel najti odziva Tjutčev, ki stoji bolj pod vplivom zapadnih Alp. V tem se toliko razločuje od svojih sodobnikov. Tako izrazitega opevanja prirode težko najdemo pri kakem pesniku. Sčasoma se je še bolj poglobil v svojo ljubljeno prirodo, zagledal se v njene skrivnosti, in te so mu pokazale pot navzgor. Tako je prešel k tisti filozofiji, ki dviga človeka do nečesa višjega, neznanega. Njegova duša želi navzgor. Tudi Puškin in Lermontov sta v svojih zadnjih pesmih prišla do tega hrepenenja. Tjutčev poje:

Zvezda bi duša biti htela,
pa ne takrat, ko v polnoči
z neba svetlijo zvezd krdela,
kakor da so nebes oči . . .

Za dne, kadar kot v svetu skritem
pod žarom solnca se blesté,
kakor božanstva z žarkim svitom
oko na nebu jih ne vzre . . .

In zopet:

S poljane orel zletel je,
visoko k nebu zletel je,
vse više više pod nebo
čez plan peruti ga nesó . . .

Priroda-mati krili dve
mu močni živi dala je,
a moja pot po prahu gre,
daj krila mi, o Car zemlje . . .

Zahrepeni se mu včasih tako, da si želi,
da bi vzplamtel in ugasnil:

„Prosijal by i pogas.“

To je ostalo v njegovi duši do konca. A resni zunanji dogodki in nemirni časi so obrnili nase tudi njegove oči. Kot mlad pesnik je žaloval za dekabristi, veselil se nove mladosti, ljubil je svobodo. Resni časi so ga pa navdušili za Rusijo. Gledal je v bodočnost. Ko je padla Varšava leta 1831., peva Poljakom:

Drugačna misel, druga vera
bila je v srcu nam tačas,
z nevihto to, z rešilnim bojem
v okrilje svoje zbrati vas,

po krvi brate, vse Slovane
pod prapor ruski zbrati svoj,
in vesti jih na pot prosvete,
za isti cilj na skupni boj.

Ravno dogodki tridesetih let na Balkanu
in na Poljskem so poostrili slovansko vprašanje.
Pesnik tolaži zmagani poljski narod:

„Vjerj slovu ruskoga naroda!“

in govori o naši „obšči svobodi“.

Od tega časa poje Tjutčev bolj in bolj
Rusiji. Velika je njegova ljubezen do domovine
in veliko zaupanje ima v njeno bodočnost:

„Ne veruj v Rusijo, kdor noče,
a sama sebi verje naj“,

govori tistim, ki so obupali nad bodočnostjo.

In navdušeno ji kliče:

Se boš li dolgo še skrivala
za mrakom zvezda Rusije? . . .

In zopet:

Vstavaj že Rus, už blizok čas . . .

Pri tem pa se oglašajo že z vseslovansko
mislijo:

„Slovanski svet, združi se tesneje!“

kliče Slovanom.

On kaže moč Rusije, da bi zbudil zaupanje
do nje:

Moskvá in Petrograd in Carigrad,
to stolice vse ruskega so carstva,
in kje je meja, kje je konec carstva
na sever, jug, na vzhod in na zapad? . . .

Sedem morij, sedem velikih rek
od Nila do Njevé, od Labe do Kitája
od Volge, Evfrata, od Gange do Dunája
je carstvo rusko in ne mine v vek . . .

Poslej je izkušal spoznati slovanske narode.
Prišel je v Prago, in zanimivo je, kaj je zapisal
„Hanki v album“.

Ali naj večno ostanemo razločeni, ali ni že čas
probuditi se in si podati roke drug drugemu
kot krvnim bratom? Dolga stoletja smo bili slepci,
ubogi slepci, blodili smo in se razgubili na vse konce.
In če smo se slučajno kje srečali, je kri lila v rekah,
in to ne enkrat, meč je prebodel bratska prsa.

In seme brezumnega sovraštva in boja je prineslo
stoleten sad, marsikak rod je poginil ali se je izgubil
v tujini. Inoverec, inozemec nas je razdvojil in zlomil
naše sile.

Ene uničil je Nemeč,
druge je Turek pobil . . .

In sredi te temne noči, — poje o Hanki —, je tu
na praških višinah junaški mož s skromno roko
zasvetil z lučjo v temo. Kako so se razsvetlili vsi kraji,
kako so se pokazale pred nami neznane slovanske zemlje!

Gore, doli in primorja
dan prekrasen je obsjal:
od Njevé do Črnogorja,
od Karpatov do Urál . . .

Svita že se nad Varšavo,
Kijev dvignil je oči,
in z Moskvó že zlatoglavo
Višegrad zdaj govori . . .

Razumljivi bratski zvuki
zopet nam postali so,
in zazrejo pozni vnuki,
kar otcí sanjali so . . .

Iz teh besed govori vsa njegova duša. Slavenofili v tistih letih še niso kazali v Rusiji druge ideje, nego to, da hočejo obnoviti staro Rusijo, kakršna je bila prej, da si je njih začetnik Homjakov pač videl tudi druge Slovane. Na druge Slovane se niso ozirali. Morda se je v šoli kvečjemu omenilo, da bivajo še drugi slovanski rodovi. Tjutčev je sam videl zapadne Slovane, spoznal je njihove razmere in čas, ki se je bližal. Vendar se ni dalo nič storiti. Tjutčev ni ustvaril nobene posebne zveze niti s Čehi niti s Hanko. Videl je, da še ni prišel pravi čas, in to je težilo njegova stara leta. Navdušeno ga slišimo peti ob priliki slovanskega shoda v označeni pesmi „Slavjanom“. Tu jasno izpoveduje, kar je čutil, ko je hotel pomagati Slovanom, a so mu razmere vezale roke. Prišli so dogodki pri Sevastopolu, in razmere na jugu so se pletle, kakor se pletó do dandanes. In kaj je mogel pač on sam storiti drugega, kot buditi ideje in obračati ruski družbi oči na druge Slovane?

Navdušen kliče torej Slovanom :

Pozdrav navdušen, bratje naši,
doni vam z bratskih vseh rodov,
pozdrav vam vsem na zemlji naši,
za brate vse je pir gotov...
Zastonj ni zvala vas Rusija
na dan ljubezni in miru,
saj tu je vaša domačija,
ne v gostih, vi doma ste tu...

In dalje poje :

Ne šteje se več za naglavni greh, če
Slovani poudarjajo svoje Slovanstvo. Ene
matere sinovi smo, en jezik govorimo. In
vidite, kaj sovražijo?

Da, strah se z mislijo budi,
da vstaja naš slovanski čas,
da nekaj glasno govori:
Slovanstvo, glejte — to sem jaz...

In sovražniki se bojé te besede pri spo-
minu, koliko let so vladali nad ločenimi
brati. Imeli so preteklost, bodočnost je pa
slovanska, — govori zaupno. In še šumi
nad nami zgodovina svojo grozno povest
o nesrečah — :

In še ostala stara bol je
in čas sedanji še boli,
še Kosovo leži tam polje
in Bela Gora še stoji.

Mi pa upamo, da pride naš dan nekoč,
pravi Tjutčev. Vera nas reši. Mnogo žrtev,
mnogo gorja je za nami, a mi glejmo v
bodočnost in zrimo naprej z roko v roki!...
Enako navdušeno govori Čehom ob priliki,
ko so poslali iz Moskve češkemu narodu
zlato čašo. S tem se je zbudila slovanska
misel v Rusiji, ki si je do danes pridobila
najvišje osebe. „Russkij kružok“ v Pragi ob-
haja letos 25 letnico. Tako so se ideje Tjut-

čeva začele uresničevati. Dobro je poznal
svetovno gibanje in je iste nazore izrazil
tudi v resnih političnih spisih, ne samo v
navdušeni pesniški fantaziji.

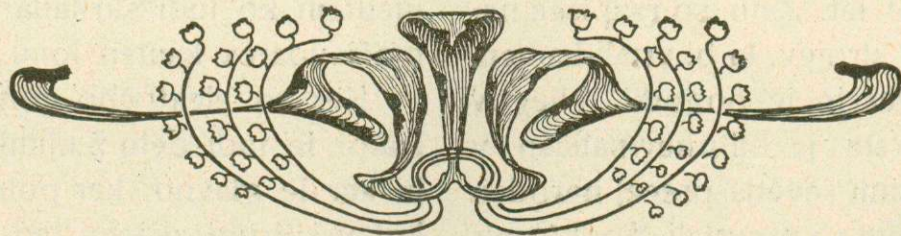
Skrb za zapadne Slovane, severne in
južne, mu je ostala do smrti na srcu in mu
težila stare dni, ko je videl v Rusiji še vedno
mrzla srca za slovanske brate. Videl je zu-
nanje moči: Okrepljenje Nemčije po l. 1848.,
videl je nastajajočo novo silo l. 1866., ko so
Avstrijo izločili iz Nemčije. Videl je na jugu
novo sovražno moč, zedinjeno Italijo, ki je
dosegla 1870 svoj vrhunec. Stari Tjutčev je
imel dober pogled v bodočnost. Videl in
doživel je velike navale proti Rusiji l. 1812.,
preteče sile l. 1848., l. 1853., vojno na jugu,
Sevastopol — vse to se mu je vtisnilo v
dušo. Videl je zmago Rusije, a tudi sovražne
sile. In njegovo slovansko srce se je balo
za bodočnost . . .

Njegova zadnja leta so bila temna. Molil
je mnogo. Ni mu bilo dano, da bi bil učakal
l. 1878., dasi je vedel, da mora priti. Ostal
je do zadnjega zvest svojem prepričanju,
in ob koncu svojih dni je že videl okoli
sebe navdušene prijatelje in privrženice slo-
vanske misli. Zazdelo se mu je, da prihaja,
o čemer je sanjal o življenju. In up mu je
dal moči, da je delal do konca:

Pol neba že pokrila je mrak,
le na zapadu vidi se sijanje,
postoj, podaljšaj se moj dan,
podaljšaj se očarovanje...

A on je „prosijál i pogas“, a svitati se
je jelo bolj in bolj. Ali pa ne bi Tjutčev
zatrepetal, ko bi videl črno noč s severa,
ki hoče zakriti ta lepi večer, če ne zasveti
novo jutro?

(Konec.)



LIVŠKI:

IZ KRANJSKE NA GORIŠKO — POD ZEMLJO.

TEHNIČNA DELA PRI BOHINJSKEM PREDORU.¹⁾

Koncem maja meseca tega leta pade zadnji kos skalnate stene, katera še loči delavce, ki vrtajo na jugu in na severu v bohinjskem predoru. Pot skozi Črno goro bo prosta — osem mesecev pred določenim časom.

Začetkom l. 1903. so spoznali, da ne bo mogoče prodreti po pogodbi do 1. februarja 1905, ako bi se rovi na obeh straneh delali le z ročnim delom kakor doslej. Treba je bilo priskrbeti vsaj na eni strani vrtalnih strojev, da se delo pospeši. Na južni strani, v ozki Baški dolini, tudi nedostaje gradiva, posebno kamna in peska; to je bil zopet tehten vzrok, da se podjetništvo požuri in prevrta rov od severa, da bi se gradivo dovažalo iz Bohinja na jug in bi ostalo še dovolj časa, da se dogotovi zidovje predora do otvoritve železnice dne 1. oktobra 1905. Nastavili so torej stroje za vrtanje v Bohinju, ker je tukaj dosti vodne moči.

Ozrmo se nekoliko na razne zisteme takih priprav! L. 1857. so začeli graditi skozi Mont Cenis znameniti predor, dolg 12,2 km. Vrtali so le z rokami; v 25 letih naj bi bilo delo končano. A že v začetku so izprevideli, da bi trebalo pri samem ročnem delu ne 25, ampak najmanj 50 let. Zato so razpisali nagrado za iznajdbo strojev, ki bi vrtali kamen. Francoz Sommeiller jo je pogodil. Njegov stroj, prvi take vrste, je bil pnevmatičen, v primeri z današnjimi seveda precej neroden in primitiven. Ž njim so prevrtali Mont Cenis v trinajstih letih. Malo let pozneje je izumil

Brand hidravlične stroje, električni stroji so pa iznajdba najnovejšega časa. Razločujemo torej lahko tri vrste: pnevmatične, hidravlične in električne stroje za vrtanje kamna.

Tudi način dela je različen: Pri prvem zistemu udarja vrtalo v eni smeri v skalo, samo nazaj gredé se pri vsakem udarcu obrne za nekoliko, da ostrina lažje skrha kamen. Pri drugem zistemu pa vrtalo ne tolče, ampak se pritiska z velikansko silo v skalo, medtem ko se počasi vrti. Zato nima samo ene ostrine, ampak zobe, kateri razjedajo kamen. Doseže se pa isti uspeh, ako je pritisk manjši, a obračanje mnogo hitrejše. Pri obeh zistemih deluje zrak, oziroma voda, neposredno na vrtalo, podobno kakor pri navadnih parnih strojih par na bêt. Pri električnih strojih deluje tok tudi neposredno, ali pa je treba posebnega motorja. Prvi so torej pravi električni, drugi pa samo z električnim tokom gonjeni stroji. S temi je možno samo udarjati. Ali je pa bolj uspešno udarjanje ali vrtanje? Rabili so sčasom seveda mnogo poboljšanih in dovršenih zistemov, in pri tem se je pokazalo, da je uspeh v srednje trdem kamnu pri obeh načinih enak, da je pa slabši v zelo trdem kamnu pri vrtanju, ker se zobje precej hitro skrha, tako da se vrtalo ne poprime več skale, medtem ko tudi skrhana ostrina radi velike moči udarca kamen lomi.

Ker so električno gonjeni stroji cenejši, kakor je tudi delo ž njimi bolj ekonomično, in kar je glavno, ker potrebujejo manj sile kot vsi drugi zistemi, so izvolili take stroje tudi za naš predor. Električni vrtotok (Dreh-

¹⁾ Primeri: „Dom in Svet“ 1902.

strom) se dovaža iz centrale z napetostjo 2000 voltov v žicah v predor. Tam, kjer se končuje zidovje dogotovljenega predora in se začne rova, stoji transformator, kateri znižuje napetost na dvesto voltov; s tako napetostjo dospe potem tok v motorje na strojih pred steno vrtanega rova. Kakih sto metrov zadaj so žice navite na kolo, stoječe v votlini, da se lahko podaljšajo v isti meri kakor se oddaljuje ravna stena.

Stroj je pa sestavljen na sledeči način: Na železnem pritličnem voziču sta nastavljeni dve podolžni ojesi drugo nad drugim. Obračamo jih lahko nekoliko na vse strani. Obe imata spredaj po eden vodoraven steber, ki je premakljiv v horizontu. Vsak steber nosi po dva stroja, katera moremo zase pregibati navpično in vodoravno. Vrtalu, nataktnjemu na stroj, moremo torej dati vsako poljubno smer. Na gornjem ojesu vidimo zadaj

drugo manjše kolo, ki služi v to, da dolgost žice lahko še reguliramo.

Poglejmo nekoliko, kako deluje tak stroj! Šematična slika nam predočuje vse njegovo delo. Skozi žico *g* preide tok v motor *1*, zvezan s strojevo okovnico (Gehäuse) *4*. Motor goni zobčasta kolesa *2* in *3*, ta pa

ročico (Kurbel) *5*. Ker je ročica v zvezi s sanmi (Schlitten) *6*, se pomikajo te z deblom *7* in z vrtalom *8* vred semtertja. Vrtalo torej udarja. A tako bi ne šlo, ker bi bila zveza posameznih delov neelastična. Moralo bi se kaj polomiti v stroju. Zato tiči deblo med dvema enakima jeklenima vzmetoma (Feder), ki se naslanjata na konca sani. V trenutku,

ko hočejo te šiniti nazaj, teži deblo in vrtalo po zakonu stalnosti še vedno naprej, prednji vzmet se stisne, zadnji pa oddahne: tako postane udarec elastičen. Ravno tako se zgodi, kadar šinejo sani naprej. To se neprenehoma ponavlja. Vrtalo se obrača nazaj grede vsakokrat za 30°, ker ima deblo pri *9*, liki vijak, poševne zareze, v katere prijema zob, zvezan z okovnico. Udarci si sledé 450 krat v minuti.

Moč vsakega udarca znaša 800 kg. Če pa vrtalo slučajno v luknji obtiči, se nabere v motorju do 1000 kg moči, da ga vendar iz-

dere. To je prednost tega zistema, da je moč, gibljajoča vrtalo, v obeh smereh ista, kar pri pnevmatičnih strojih ni, ker je tam od zraka pritiskana ploskev nazaj grede za premer debla manjša, in zato tudi moč slabjša. Tak stroj ne more spraviti v skalo zajédenega vrtala več vun. Izdirati ga z



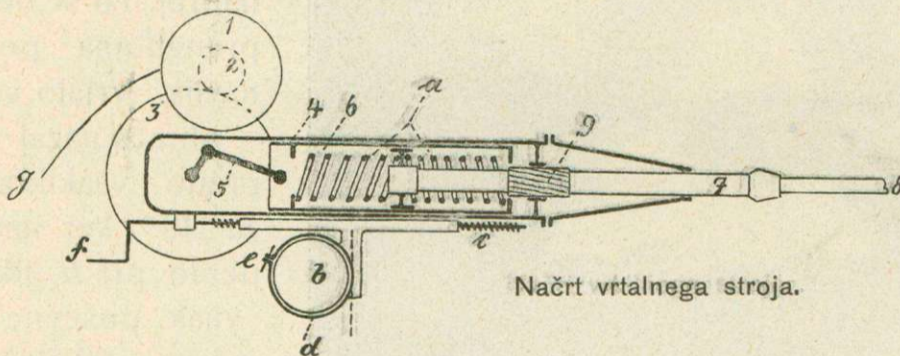
ŠIVAJOČA SLOVAKINJA.

P. ŽMITEK.

rokami je pa mučno delo, pri katerem se izgublja čas.

Da se ostrina vrtala vedno poprijema kamna, premikamo stroj z roko s pomočjo vijaka *c* in *f* naprej v isti meri, kakor postaja luknja globokejša. Ko je stroj dospel na konec vijaka, ustavimo motor, stroj potegnemo nazaj, snamemo vrtalo, vpeljemo novo, bolj dolgo v luknjo in ga nasadimo na deblo. Vrtanje se zopet prične. Ako hočemo začeti novo luknjo, zrahljamo železni trak *d*, ki drži stroj na stebri *b* s pomočjo vijaka *e*, in stroj se lahko premakne v drugo smer. Vsak stroj potrebuje pri napetosti toka 200 voltov sedem amperov električne moči, to je toliko kot dve konjski sili, mnogo manj kakor pri drugih zistemih

Pojdimo zdaj v rov, da vidimo delo na mestu! Voz s stroji stoji na sosednjem tiru kakih 150 *m* odzadaj. Strebri in stroji so



obrnjeni podolžno, da zavzame vse kolikor moči malo prostora v ozkem rovu. Delavci pridejo in porinejo voz h končni steni. Tukaj obrnejo vsak del v pravo lego. Stebri služijo v to, da stojé stroji trdno; urejeni so tako, da se dajo raztegniti; z ročnico se pritisnejo njih konci s silo 30.000 *kg* na desno in levo ob skalo. Vmes denejo prej še kako poleno, da je trenje večje. Žica se pritegne od kolesa v votlini in se združi z ono na ojesu. K vsakemu vrtalu ob steni pristopi mož, da jih menja po potrebi; oni pri stroju pa odprejo sedaj toku pot v motor —: Vrtala se začnó premikati in čez par trenutkov se vrté že z vso močjo. Besno se poprimejo skale. Iskre šinejo in prah leti na vse strani. Mož zraven stroja vzdigne roko pred lice, da si zavaruje oči. A le minuto traja to, in že so izginile ostrine

vrtal v kamnu in kmalu potem tudi vrtala sama. Stebri, ojesa — vse se trese. Silen ropot nas gluši in povsem onemogel je naš glas; možje si dopovedujejo z migljaji tisto malo, kar je treba, kakor mutci. Stroj se nam zdi kakor neko čudno, silovito podzemeljsko bitje, katero oživlja skrivnostna električna moč, in ki z brezmiselno jezo razjeda skalo s svojimi zobmi.

Stena rova meri okolo 6 *m*². Navrta se s 16—20 luknjami. Srednje štiri, katere imenujemo vsilne luknje, konvergirajo, ostale naokrog divergirajo od sredine. Kakor hitro je vrtanje končano, se odpnejo stebri in se obrnejo s stroji vred podolžno, žica se razveže in možje potegnemo voz zopet nazaj na sosednji tir. Zdaj nabašejo vsilne luknje z dinamitom in odstrelé. Ravnotako se zgodi z luknjami v gornjem delu stene. Ker je namreč razstreljenje vsilnih lukenj napravilo

jamo sredi stene, raznese dinamit v drugih luknjah lažje in boljše ostalo steno. Ko se je zrak zopet nekoliko izčistil, privlečejo vozove in jih nabašejo z odletelim kamenjem. Potem razstrelé spodnje luknje, in kamenje ravnotako odpeljejo. Ko je vse to končano, privlečejo zopet stroje, in vrtanje

se začne iznova. Vrtanje in odvažanje kamnja imenujemo naskok. Luknje so 1.5 do 2.0 *m* globoke; za nekoliko manj se podaljša pri vsakem naskoku rov. Razstreljeno skalovje pa tvori do 24 *m*³; treba je zanj do osemnajst vozov. Na dan napravijo navadno po štiri naskoke, to izdá povprečno 5—6 *m* novega rova v 24 urah. Največ so odprli rova v enem dnevu nedavno, namreč 7.6 *m*. V karavanškem predoru pa so z istimi stroji en dan naredili rova celo 9.3 *m*. Čas, ki se potrebuje za vrtanje, nabasanje in odstreljenje lukenj, za odvažanje kamnja itd., se sproti zapisuje v poseben zapisnik, da se razvidi, ali niso bile luknje pregloboke v primeri z uspehom razstreljenja, ali jih ni bilo morda premalo itd. Po teh izkušnjah se vse uredi tako, da je uspeh kar najboljši. Tako sledi naskok naskoku, brez odmora,

noč in dan, dokler enkrat to ali ono vrtalo ne najde več skalnatega upora, da udari v prazno — v rovno votlino južne strani!

Omenimo naj še geoloških razmer in koliko so vplivale na delo. Saj je geologija nerazdružno spojena s tehniko predorne gradnje. Govorimo pa le o delu od bohinjske strani.

Terciarni lapor je jenjal pri *km* 1·6. Potem se je začel apnenec (Dachsteinkalk). Imenujmo ga kar triglavski apnenec; to ime mu smemo dati v naši domovini po vsej pravici, saj obstoji ne le Triglavsko gorovje, ampak vse Julijske alpe največ iz te snovi. Ta apnenec spada v gornjo triasno formacijo. Sega pa do *km* 2·852, kjer se začinja jura.

Jura na naši strani je tudi apnenec, siv do temnosiv, v skladih, debelih od 5 *cm* do 2 *m*. Navadno padajo skladi precej strmo na sever. Ta kamen je, da se tehnično izrazimo, srednje trd. A tuptatam postaja od silicija kremenit, in na teh krajih se prikazuje

večkrat rogovec. Ta pa je zelo trd, saj ni nič drugega kot kremenec, in ima v desetdelni lestvici trdote število 7. Z navadnim jeklom se ne dá vpraskati, ampak jeklo riše na njem. Najslabši je tam, kjer kažejo tanjši, skoraj horizontalni skladi podolžne trakove rogovca. Ostrina vrtala kmalu predere primeroma mehki apnenec, a kakor hitro naleti poševno na rogovec, se ga ne prime kar tako, ampak izpodrsne ob njem večkrat; s tem se pa vrtalo v luknji že upogne, obtiči, in stroj ga odtrga. Nato je treba zraven v negotovo začeti novo luknjo, a čas je izgubljen. Seveda so ostrine précej skrhane in vrtala se morajo večkrat menjati. Zato je rogovec v blizo navpično ležečih skladih, ali celo masiven kot tak, mnogo boljši. Jurski apnenec je bil doslej skoraj suh, le tuptatam je kapalo.

O triglavskem apnencu in o zaprekah, s katerimi se je bilo bojevati v njem, hočemo pa sporočiti nekaj še prihodnjič.

(Dalje.)



ZVONIMIR:

HREPENENJE.

Kaj?... To edino mi ostalo
je izza mladih dni?
Le lahna senca, same sanje...
Mladost, kje si?... kje si?...

Kje jasni dnevi ste pomladnji?
Ah sanje nične, proč! — — —
Po sreči hrepenenje v srcu
budi mi novo moč.

Glej, s krepko dušo, krepkim srcem
bom stopil v šumni svet,
Ustvaril si bom novo srečo —
pomlad bo moja spet!



ANTON MEDVED:

JOB.

SVETOPISEMSKA ZGODBA.

15.

Zavrne Elifaz ga, Temanejec:
 „Mar modrec kakor v veter odgovarja?
 Z vročino polniš sam želodec svoj,
 z besedami svarilni bíeš boj,
 a govor tvoj koristi ne podarja.
 Zateri strah po svoji moči slabi,
 nikar z molitvijo Boga ne žali!
 Jeziku tvojemu hudobnost rabi,
 zvijačniki so prvi v tvoji hvali.
 Ne jaz, odgovoré ti usta tvoja,
 in tvoj odgovor bode nepokojen:
 Mar ti si prvi človek bil porojen,
 mar bil pred griči ti si že ustvarjen,
 mar slišal si, kako Gospod presoja,
 od Njega bolj z modrostjo si nadarjen?
 Kaj veš, da ne bi razumeli mi?
 Vse to spoznamo, kar razumeš ti.
 Med nami tudi sivi so in stari,
 starejši, kakor tvoji so očetje.
 Kaj Bogu, če tolažbo ti podari,
 a ti zametaš blago v Njem zavetje.
 Kaj povzdiguje tvoje te srce,
 oči ti kar naprej nekam strmé,
 kot da bi mislil kaj velikega.
 Kaj proti Bogu duh se tvoj nadima,
 in boljših besedi tvoj jezik nima?
 Kje le bi človek bil brez madeža,
 od žene rojen se pravičen zdel?
 Ko bi se vseh svetnikov zbor sešel,
 pred Njega licem ni nobeden čist,
 nespremenljiv nobeden, in nebesa
 medle žaru Njegovega očesa.
 Kaj bolj je človek sprijen in ostuden,
 ki grehe pije, kakor potnik truden!
 Pokazati ti hočem, slušaj me,
 kar videl sem, to rad bi ti povedal.
 Očetov svojih le ne skrivaj ne,
 vsak pravi modrec rad jih je ovedal.
 Njim samim bila dana je dežela,
 stopinja tujca mednje ni privela.

Hudobnež v težah trepeta vse dni,
 kdaj se končajo mu, gotovo ni.
 Po glavi šum strahu mu vedno hruje,
 kjer vlada mir, zalazen natolcuje.
 Ne véruje, da bi se iz temè
 povrnil k luči kdaj, povsodi zre
 le meče, na srce nastavljene.
 Kadar se vzdigne živeža iskat,
 on ve, da bliža se mu dan nesreče.
 Nadloga bridka splaši ga nakrat,
 kot kralja, ki pred bitvijo trepeče.
 Zakaj zoper Boga se je naperil,
 Vsemočnemu je svojo moč nameril.
 S povzdignjenim je vratom Nadenj tekel
 z debelim tilnikom se oborožil,
 obraz mu je prevzetnosti nabrekel,
 visi z njegovih bokov tolsta mast.
 Po mestih razdejanih bode tožil,
 nikdar ne bode mu bogastvo v last,
 ne vkorenini se nikjer, ko hrast,
 sesute bode gledal čvrste zide.
 Temi nesrečne kazni ne uide.
 Mladike se mu v ognju posušé
 in sapa božjih ust ga umori,
 ne reši se pomote prazne té,
 da odkupiti ga več môči ni.
 Predkar izpolni svoje žale dnove,
 usahnejo mu roke zle njegove.
 Goric njegovih grozdje v prvem cvetji
 zamre, kot oljka, ki odvrže popje.
 Hinavcev družba je nerodovitna.
 Požere plamen tistim vsem poslopje,
 ki radi skrivne jemljejo darove.
 Spočel je bolečino in rodil
 hudobnost je in duh njegov nemil,
 posveten, dela le goljufne kove.“

16.

Job pa je odgovoril in je rekel:
 „Nadležni tolažniki ste vi vsi.
 Velikrat take slišal sem reči.

Kdaj bode konec praznih besedi?
 Kar govoriš, mar meniš, da je to
 težavno zate, zame nelahkó?
 In o da vaša duša bi živela
 namesto moje duše, tudi jaz
 z besedo prazno bi tolažil vas.
 Nad vami svojo glavo bi majal,
 z jezikom svojim vam krepost dajal,
 zanašal vam in hvalil vaša dela.
 Pa kaj mi je storiti v ranah zdaj?
 Nobeden govor boli ne odžene,
 in če molčim, ne pojde bol od mene.
 Zdaj pa me bolečina je potrla,
 in božja roka vse, kar sem, razdrla.
 Pričuje zoper mene gob bolezen,
 v obraz dolži me neprijatelj jezen.
 Svoj srd je zbral nad mé in mi preti,
 na mene škriplje s svojimi zobmi,
 sovražnik strašne vpri je v me oči.
 Odprli zoper me so jezik svoj,
 zasramovaje bíli ôbraz moj,
 nasičevali so se z mojo boljo.
 H krivičniku me je zaklenil Bog,
 hudobnikom izdal me v kruto voljo.

Jaz, nekdej bogatin, sem zdaj ubog.
 Za tilnik moj je zgrabil, sklonil me,
 postavil sebi kakor v znamenje.
 Med sulic gosti roj me je nastanil
 in moja ledija nemilo ranil.
 Moj žolč po zemlji mrzli je razlil,
 zasekal mi je neprešteto ran.
 Na mé je planil, kakor velikan.
 Čez svojo kožo vrečo sem sešil,
 s pepelom svoje sem meso zakril.
 Obraz je moj otekel od jokanja,
 očem se mojim veko temno klanja.

To sem trpel brez krivde svojih rok,
 ker čist je bil moj glas do Tebe, Bog.
 O zemlja, ne prikrivaj moje krvi,
 besede moje naj se razglasé!
 V nebesih On pričuje zame prvi,
 pozna me, ki sedi na visokosti.

Prijatelji veliko govore,
 a jaz pošiljam k Bogu le solzé.
 Tako prerekati, kot z ljudskim krogom,
 o, da bi mogel pač se človek z — Bogom.
 Po kratkih letih pride čas ločitve.
 Po stezi grem, odkoder ni vrnitve.

17.

Duh omaguje, krajšajo se dnovi,
 ostaja mi le prostor med grobovi.
 Zavedam se, da nimam nič pregreh,
 in vendar slišim kroginkrog posmeh.
 Gospod, Ti daj pri sebi mi poroka,
 ni druga varnejša, kot Tvoja roka.
 Od ukov si oddaljil njih srce,
 zato nikdar povišani ne bodo;
 kateri druge svoje izdadé,
 trpeli bodo njih otroci škodo.

Postavljen sem pred ljudstvo ves gnusoben,
 vse zgraža se, kako da sem hudoben.
 Pogledi so mi v togi otemneli,
 In kakor v nič so udje mi storjeni.
 Pravični bodo pač o tem strmeli,
 nedolžni bodo v boji zvesti meni.
 Pravični se bo držal svoje poti,
 in čistim rokam novo moč doda.
 Vrnite torej vsi se v svoji zmoti —
 ni enega ne najdem modrega.

Prešli so moji dnovi, misli moje
 raztresene težijo mi srce.
 Noč črno so mi v dan preobrnilo,
 ko sem po temi upal luči mile.

Grob je moj dom, četudi pretrpim;
 v temi sem si postlal ležišče svoje.
 Strohljivosti sem del: Moj oče si,
 del črvom: Moja mati, sestre moje!
 Kje zdaj naj zopet upanje dobim?
 Komú je moje mar potrpnosti?
 Vse moje pade v brezdno najglobočje,
 počitku, prahu tihemu v naročje.“

(Dalje.)



FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.



XI.

Ob palici se je počasi premikal Peter Rožman. Prvič je zapustil bolniško sobo in dosti neokretno jo je drsal z bolno nogo po veži.

Zunaj je sijalo gorko solnce. Peter se je naslonil ob vrata in strmel čez ravnino. Na pobledelem obrazu je čutil solnčne žarke, ki so trkali in klicali: Pomlad prihaja! Pridi, zapusti zaduhlo sobo, dihaj pomladni vzduh, pridi in vstani, napij se solnčnih žarkov!

Peter je pomeril korak čez par stopnic, obstal je oprt ob nerodno palico, prsi so se mu širile, v glavi se mu je gubilo nekaj mračnega, od srca se je odvalilo kakor težko breme. Vleklo ga je z veliko silo čez ravan, mimo belih plaht zaostalega snega, hotelo se mu je za solncem, za prostim zrakom.

Prestopil se je. Ali začutil je na bolni nogi kakor svinec, zazdelo se mu je, da je priklenjen na močno verigo, na srce mu je leglo vnovič breme, po glavi se je začelo mračiti. Drsal je ob zidu bolnice in tam na vogalu, kjer je stalo golo grmovje in pred njim star parobek, je sedel Peter, iztegnil bolno nogo, na zdravo koleno pa postavil komolec in si podprl glavo. Njegov pogled je obtičal na bližnjem gričku, ki se je dvigal sredi ravnine. Pod gričem je stala bele cerkev, krog nje so se svetile čedne hiše v solncu, vrh griča je razločno videl tri križe. — V vasi, po zvinkani stezi, so se premikale črne, bele in pisane točke, ki so vse hrepenele kvišku — na grič. In tam krog križev je gomezelo, pluskalo semintja, strinjalo se in razgrinjalo. Razločno je videl, kako se je sredi tega ljudskega mravljlišča zdajpazdaj zasvetila bela obleka, kako se je odtrgal kos

tega življenja in se kakor curek pocedil po griču navzdol proti cerkvi.

Peter je bil čedalje bolj zamišljen, čedalje bolj je hrepenel v to množico in bolj in bolj ga je peklo, da je še otvezen kakor na verigi. Z roko je zakril oči. Ni mogel gledati tega življenja. Krog njega je nekaj prasketalo. Zašumelo je tuintam, suhi listi, ki so prebili zimo na grmu, so drhteli v majhni sapici. Zdelo se mu je, da se nekaj probuja, da odgrinja težko odejo, ki jo je dušila, da vstaja, in da se zdajzdaj dvigne z veselim vzkrikom — — —

Prav blizu je zazvenel smeh, oglasil se je pogovor. Peter je odmaknil roko izpred oči. Gospôda iz mesta je šla mimo na izprehod — na Kalvarijo. Ko je Peter dvignil glavo, je utihnil smeh, droben prstek je kazal nanj, in sedemletna deklica se je prijela matere za krilo. Pritisnila se je prav blizu, kazala s prstom še vedno na Petra in s široko odprtimi očmi gledala mamo. Eleganten gospod ob njeni strani je segel v žep in dal dekletu krajcar. Mama se je oklenila tesneje roke svojega moža in obrnila glavo proč od Petra. Ta je dobro slišal, kako je pošepetala možu: „Ah, Edi, takega človeka ne morem gledati! Kako je umazan!“

Hčerka se je pa varno približala za pet korakov, dvignila se na prste, sklonila nekoliko naprej in vrgla pred Petra krajcar — potem pa zbežala in se skrila za materino krilo.

Na Petrovem obrazu je zagorela kri. Roko je dejal zopet pred oči, ustnice je stisnil in obšla ga je neizmerna bridkostna jeza. Bil je res v umazani obleki — v tisti, kakor so ga prinesli iz tovarne. In zato se je studil visokim ljudem . . . Od česa je umazana obleka? Morda od grehov, od

lenobe, od uživanja, od razkošja? Ali ni vsako vlakno obleke že pilo potnih kapelj? Ali ne krijejo te revne krpe suhih mišic, ki so toliko noči že dvigale goreče železo, ki so porjavale ob vročini, katero diha Martinova peč? Ali ni to telo stradalo že toliko praznikov, da je pila juho rajna mati, ki že trohni nekaj let pod grudo? In tedaj ste vi mogotci uživali, drago vino se je cedilo z vaših miz, bogate drobtine so padale na tla; stotake ste trošili, da ste odeli razkošne ude — samo napol —, da ste požirali iz čaše opojnosti z večjo slastjo... In vi ste lepi, občudovanja in spoštovanja vredni — vi pošteni, vi čisti — le jaz, le mi pritiskani do tal, le mi vam zbujaemo stud, mi smo umazani, mi nečisti...

Petru so se krčile pesti. Divja moč je rastla v njem, zaničevalno je pljunil na cesto, kjer je stopala noga bogatih šetalcev, zadržal se je s parobka in z zdravo peto pomandal krajcar v pesek: „Ne, ne, nismo berači! Brez vas živimo, hočemo in moramo živeti! Naša moč, naša moč!“

Tresel se je od gneva in zlezal nazaj na parobek. Kakor s steklenimi očmi, za katerimi je gorelo nekaj strašnega, je gledal na Kalvarijo. Krog njega je v poljubih solčnih žarkov nekaj vzdihalo, nekaj skrivnostno šuštelo, kakor bi si mencalo oči, ko je izpregledalo po dolgi noči jasno glorio belega dneva.

„In Ti pustiš —“ Rožman je govoril polglasno — „in Ti pustiš, Ti na Kalvariji, ki si ljubil zatirane, ki si preganjal farizeje, Ti pustiš, da Ti vsi ti poljubljajo rane, da se Ti hinavsko klanjajo, da k Tvojim nogam mečejo v puščico srebrni denar — — Ti pustiš — — —“

Peter je zamižal. V njegovi duši je vstajal dvom, mračen kakor polnoč in bridek kakor strup. Dvignil se je s parobka. Iz mesta so prihajali novi šetalci, on se je pa plazil ob zidu bolnice proti vratom, plazil se je, kakor človek, ki ga je sram, ki si je pa svest, da tega ni sam kriv — in ponavljal je polglasno: „Naša moč, naša moč!“ — — —

Lepo popoldne je izvabilo tudi doktorja Slugo, da se je napotil po cesti, po kateri je hodila procesija drugih ljudi. Uvrstil se je med nje. Par radovednih pogledov ga je pozdravilo, nato je bil čisto sam sredi množice. Spredaj in zadaj so se pomikale skupine družin. Starejši pari so vodili za roke deco, svarili, opominjali, kljub temu pa z vso srečo ogledovali zdrave in živahne otroke. Očetje so bili dokaj zamišljeni in so kadili cigare; zgovornim ženam so odgovarjali nakratko. Mlajši, še ne dolgo poročeni, so se vodili roko v roki. Tesno so stopali drug ob drugem, ozirali so se pogostoma med seboj v oči, smejali so se glasno in veselo. Razen teh so hodili še drugi, mladi in veseli: gospodične in gospodje. Mnogo so se menili, vsi naenkrat so se večkrat zasmeli, da so se gospodične stisnile tesneje druga k drugi, gospodje so se pa zravnali v ponosni zavesti, da jih izborna zabavajo.

Dr. Sluga je stopal sam. V rokah, na hrbtu sklenjenih, je držal palico. Glave ni imel ponosno dvignjene. Nekoliko je bila vpognjena naprej, kakor bi jo tiščale težke misli. Stopal je enakomerno, nikamor se ni ozrl, kakor bi ne bilo žive duše ob njem. In vendar je tako jasno slišal vsak zvok, tako natančno je videl iskrene poglede, ki so se med seboj božali in poljubovali. Otožnost mu je sejala v srce in začutil je nena doma, da je tako strašno sam na tem božjem svetu. In bilo mu je čedalje bolj neugodno. Celu presedati in mrzeti mu je začel smeh pred njim in za njim. Govoril si je, da so ti ljudje neumni, otročji, brezmiselni, sicer bi se ne smejali tako venomer. Gotovo bi bil krenil s ceste, samo da bi se ločila majhna stezica od nje in ga peljala po travnikih, čez samotno polje, v tistile hrastovi gozdiček, da ne bi slišal več tega smeha, teh otročjih, brezskrbnih glasov.

Ali steze ni bilo, ob desni in ob levi pa razmočeni travniki, od katerih je puhtela izpod solčnih žarkov tenka soparica. Doktor Sluga je romal dalje z veselo procesijo proti cerkvi pod Kalvarijo.

Zamislil se je.

Kar nenadoma je prišlo od nekod ter je stopilo k njemu. Zadehtelo je po vijolicah. Ko se je hotel okreniti, je stalo že tesno ob njem, prijelo njegovo roko in z drobnim korakom hodilo tiho, kakor po zraku, poleg njega. Da, to je njen dih, njena gorkota! Pavla ga je omamljala tako na plesu. In takole bi sedaj hodila z njim — družica življenja — lepe nedeljske popoldneve sredi travnikov in njiv. Ob roki bi čutil njeno toploto, čutil bi utripe njenega srca; kadar bi ga pogledala, bi se razširile njene oči, kakor da bi ga hotele objeti — in potem bi se tako skrivnostno napol zaprle, v strahu, da ne bi izgubile tistega, ki so ga pravkar objele. In Vinko bi ji govoril lepe besede; vedno nove misli bi se mu ponujale, nove — globoke in vesele, katere bi Pavla spremljala z nagajivimi opazkami. In kadar bi pogledal nanjo, bi se posvetili na belem vratu indijski svetlinčki, vkovani v zlato, in on bi jo stisnil tesneje za roko, približal bi jo bolj k srcu. Pavla bi pa okrenila glavo, nalašč tako, da bi ga pobožali njeni kodri in bi mu pokazala lepe zobe ter mu rekla: Po rednež! Nato bi se oba zasmejala in šla nekaj korakov hitreje, da bi prešla počasni par pred seboj — — —

Vinko ni bil več sam. Oprijelo se mu je za komolec in hodilo je z njim s pomladno rahlimi koraki. Smeh spredaj in zadaj mu ni bil več smešen, več mu ni bil neznošen. Smejala se je njegova duša in tiho je kramoljala . . .

Sam ni vedel, kdaj se je dvignil pred njim stožkasti zvonik bele cerkve Kristusovega vstajenja. Glavo je dvignil in pogledal v odprte line. Zginilo je od njegove strani — nenadoma, kakor je prišlo. Ozrl se je; ničesar ni videl. Zazdelo se mu je le, da je dvoje velikih plavih oči pogledalo nanj, in te oči so bile oči — Almine, in oči Almine so bile žalostne — — —

Veselje in krik delavskih otrok sta ga poklicala nazaj, kjer je hodil doslej kakor po cvetličnem vrtu, na katerem kipi iz cvetnih kelihov duh po medu. —

Krog cerkve so stale tri ponosne bele gostilne. Nekaj kočij je bilo pred njimi. Za lepimi hišami so čepele revne bajte z majhnimi okni, nekatere napol lesene, krite s slamo, po kateri je rastel mah. Branjevke so imele šatore na prostoru pred cerkvijo.

Dr. Sluga se je počasi bližal živahni množici. Iz gostilen so prihajali gosposki gostje in postajali pred durmi. Sredi 'trga' pred cerkvijo je bil krik, pehanje in rovanje slabooblečenih, deloma že bosonogih dečkov. Od lesenih hiš so se bližale revne postave mater z dojenčki v naročju, možje s pipami in dekleta, ki so imele bele predpasnike s pedanj širokimi čipkami. Obstajali so za vogli in vsi so gledali v to živo in kričečo gručo, ki je vrela krog mestnega landaverja. Dr. Sluga se takisto ozre radoveden na gručo — potem na voz in ugiba, kaj bi to bilo.

Tedaj se dvigne na vozu velika, suha postava z dolgimi, povešenimi brkami. Z dolgo levo roko je držal ta človek vrečico, z veliko desnico — kakor lopata — je segel zdajci v vrečico in iz nje prinesel zaprto perišče, katero je dvignil visoko.

Krik med otroci je rastel, klobuki so leteli kvišku, gozdiček rok se je dvignil proti vozu, vse se je obrnilo v celotni klobuč in se rinilo, kričalo; tudi vzdihalo in jokalo, kakor bi se hotela dvigniti vsa množica s peroti do one silne roke, ki je tiščala polno pest.

„Ena, dve, tri!“

Zacvenkljalo je po belem pesku, gruča se je prikopicnila, namesto rok so se dvigale kvišku bose noge, krik je zaoril, a polagoma pojemal in pojemal, začul se je jek bolečin, jok, pričelo se je rvanje in pehanje — nazadnje je vse potihnilo. Dečki so vstajali z razgretimi obrazi, iskali klobuke in šteli na dlani, koliko krajcarjev je kdo dobil. Trije najmanjši v razparanih hlačkah so jokaje zapustili bojno polje.

Še enkrat — in še enkrat se je vsulo kakor dežja — ljudje so se nagledali in nasmejali — dečki so hiteli k šatorom in si potoma brisali blatna kolena.

Dr. Sluga je pa stal od daleč in strmel nevede, ali naj se vrne, ali gre naprej. Z voza se je namreč stoično-mirno muzal — adjunkt Prosenec. Flegmatično je stopil z voza. Njegovo lice je bilo radostno. Nekaj deklic ga je obstopilo in mu pomaljalo odprte rokce. Prosenec je vse obdaroval — ker jim je prepovedal prej, da se ne smejo spopadati z dečki — in nato odšel z dolgimi počasnimi koraki mimo cerkve.

Tedaj se je podvizal za njim Vinko Sluga. Prve stopinje je zastavil Prosenec v klanec proti Kalvariji, ko ga prime za rokav Vinko:

„Za vraga, kaj počenjaš?“

Pristav se je ozrl.

„O-ho! Sluga! — Socialno vprašanje študiram!“

„Interesanten študent si!“

„Bolj nego ti! Ti nisi modern, ker ne ceniš nazornega nauka. Ti si teoretik. Po tvoji glavi vršé razni Marks, Bebeli, Lassalli, Oweni, Saint Simoni, Lavroviči Lavrovi — in bogvekaki učenjaki še. Jaz pa porabim lepo popoldne, dve pesti krajcarjev, ki jih vržem med otroke, in imam jasno, nazorno razložen večni krik človeštva: Panem et circenses. Drugi so imeli komedijo — otroci imajo pa pomaranče in zabavo — ergo oboje. Seveda tudi nekoliko obdrgnjenih kolen, nekaj prask po rokah. Toda mara svet za krvava kolena, če se gre za denar. Saj si videl! Deset jih prekobali in pohodi, da dobi krajcar. To je svet — jasno, nazorno pred nosom; veliki svet je seveda toliko popolnejši, da ti kar dokaže, kakor bi imel pravico in dolžnost drugega pohoditi, da pride preko njega do kruha, do časti in slave ali vsaj do ugleda.“

„Kdo bi si bil mislil, da imaš toliko zmisla za socialno dôbo. V kavarni si zadnjič govoril drugače!“

„Ker se je šlo za drugo reč. Tedaj sem tebi hotel dokazati, da moraš biti ti tudi človek, kakor ti-le paglavci. Pririni se najprej do krajcarja, potem rogovili. — No, kako pa ti gre?“

„S Semenom sva se pred tednom sprla prav zaradi najinih nasprotnih nazorov.“

„No, in —“

„Rekel sem mu lopov!“

„Možka je ta!“

„Mislil sem, da me pozove. Toda ni ga bilo. Sedaj občujeva strogo oficielno!“

„Saj sem ti rekel, da je poba.“

„Izvohal sem pa med delavci že toliko, da vem, kako vre.“

„In ti sezi z roko v krop, če te prsti skelijo. Fant, bodi pameten!“

„Pameten hočem biti — toda principi — so principi!“

„Hf — hf, hf“, se je oddihal adjunkt in globoko sopel ter mrmraje ponavljal: „Principi so principi.“

Prišla sta na Kalvarijo.

Krog križev se je gnetlo ljudstva. Prvo cvetje so pokladali pred križ, poklekali so pred njim in molili; matere so dvigale otroke, da so poljubljali krvave in blede Zveličarjeve noge.

Adjunkt in zdravnik sta obstala in se odkrila. Za Kristusovo kronano glavo se je bleščala velika solnčna obla, ki se je bližala vrhu visoke gore. Oblivala je z zlatordečim nimbom nagnjeno glavo mrtvega Odrešenika — — —

Po gozdu so ptice pele večernice, ljudstvo je tiho šumelo in kipelo iz doline proti križu. Nad vso množico, nad vso vstajajočo naravo je slovesno plavala prorokba iz božjih ustnic:

„Ko bom povišan na križu, potegnem vse k Sebi — — —“

XII.

Kontrolor se je odpeljal, da sklene z neko tvrdko pogodbo za nabavo železnine. Sama je bila doma Luci. Brez soproga ni hodila navadno na izprehode. Zato je sedela tisto popoldne pri klavirju in sanjara in svoje mladostne sanje izpod vedno jasnega italijanskega neba izlivala v strune. Akordi so zadoneli burno kakor utripi vročega italijanskega srca, pojemali so zopet in se prelili v melanholično pesem napolitanske mandoline, ki zveni v mesečni noči pod zreli oranžami na Posilipu in se guglje po dihanju

čarobnega maja, kakor ribiški čoln po plivka-jočem pristanišču.

Pri kontrolorki je sedel stalni gost in domači prijatelj nadzornik Seme. Govoril ni nič. Strastno je prižigal cigareto za cigareto, zamrmral včasih, kakor bi hotel peti, toda vselej se je ustrašil lastnega glasu, ki je tako hreščeče udaril med ubrane strune ali hotel spremljati zvonki alt kontrolorke. Samo eno besedo je zapel in vselej je kar z odprtimi ustnicami obmolnil. Čutil je silno disonanco. Glas gospe je bil čist kakor srebro — njegov se mu je zdel umazan, glinast in prsten, da bi gotovo oskrunil lepo pesem, kakor bi na svetli mramorni kip pritiskal blatne roke.

Zato je čisto umolknil. Stol je odmaknil od klavirja, da je gledal igralko od daleč. Skozi gardine so pluli solnčni žarki in poskakovali na igrajočih belih rokah. Tako so bile nežne in bele, da si celo žarki niso upali vsuti se nanje z odločnim mirom, ampak so se jih samo dotikali, prilizovali so se jim in jih poljubovali. Nekateri so se skrili v blesteči briljant v zaročnem prstanu. Tam so zažareli v mavričnem ognju in iz prstana gledali z drhtečimi zlatimi očesci v lice krasni Luciji. — Nadzornik je strmел v to čarobno podobo, njegove misli so se zapletle čisto vanjo.

„Ah, Luci!“

Kontrolorka se je ozrla naglo in ga skoro srepo pogledala.

„Želite?“

„Ah, Luci!“

Seme je zdrsnil s stola, pokleknil poleg nje, nagnil se nad klaviaturo in začel poljubovati njene roke.

Luci je začutila ogenj, ki so ga dihale nadzornikove ustnice. V njej se je nekaj streslo, kakor bi vihar nenadoma udaril v dušo. Obrvi je skrčila, ustnice stisnila, roke mu odmaknila in energično vstala od klavirja.

„Ne bodite predrzni!“

Odšla je po salonu.

Seme je še klečal, gledal za njo s širokoodprtimi očmi, nosnice so mu plale kakor

nozdrvi mlademu žrebetu, in jezik je blebetal: „Ah, Luci, Luci, Luci — —“

Kontrolorka je šla k oknu.

„Poglejte, zdravnik gre z Almo! — V stanovanje gre!“

Zdravnik se je bil vrnil s Kalvarije. V parku je šetala Alma z mlajšim bratom. Ko jo je zdravnik pozdravil, je stopila Alma k njemu.

„Oprostite, gospod doktor, ali bi ne bili tako prijazni, da bi mi posodili kako knjigo, ki se peča s sociologijo. Vaš govor z onega večera mi ne gre iz glave. Rada bi kaj čitala.“

„Kako me veseli, gospica, da se tudi Vi zanimate za najbolj aktualno vprašanje naše dobe! V drugih narodih se že davno bavi tudi nežni spol s takimi studijami, na primer Rusinje.“

„Torej mi posodite?“

„En trenutek izvolite počakati; takoj Vam prinesem knjigo.“

„Grem z Vami, saj dovolite?“

„Seveda, čast mi je, če se morda —“

„Kaj ne, če se morda ne bojim — recimo puhlih opazk. Kaj me briga! Honny svit qui mal y pense. Pojdiva!“

Šla sta mimo paviljonov. Zdravnik se je ozrl; iskal je bratca; toda ta je ostal v parku in lovil metulja-citrončka.

Prav v tem trenutku je stopila kontrolorka k oknu in sporočila to nadzorniku. Seme se je hitro dvignil. Vzkipel mu je žolč. Ta zdravnik, to je zanj pravi demon. Povsod se mu nastavlja pred noge. Tako blaženi trenutki, tako silno dolgo pričakovana ura, da bi razodel čuvstva, ki ga palijo noč in dan, oboževani gospe — in sedaj je vse razdrto, vse uničeno.

Šel je hitro k oknu in prodirajoče pogledal Luci, ki je imela nekoliko nejevoljno lice. Semenu je šinila skozi glavo takoj strašna misel: Luci je Almi nevoščljiva! Luci je ljubosumna! Zdravnika čisla!

Vse to mu je sugerirala razpaljana domišljija. Zobe je stisnil, da je skoro zaškripalo.

„Kak škandal, škandal! Dan na dan novi škandali! Tako nedolžno dete, Almo, hčerko svojega šefa — lopov — lopov je, direk-

torju povem, da ga zapodi iz hiše. — Tja grem, primem ga za vrat in vržem iz sobe — lopov, propalica!“

„Ne bodite besni! Kaj Vas briga? Ne obsojajte tako naglo!“

„Nič ne obsojam, vem, vse vem! Ta človek je sin samega satana! Škandal! Pošteni gospici sneda ugled.“

„Naša Franci in Gerti sta pri zdravnikovi kuharici, ki se tako rada igra z njima. Torej, čemu norite? — Sicer, kaj pa to, ko ste Vi pri meni?“ —

Kontrolorka je stopila korak nazaj, črne oči so kakor dva trna pičile Semena v obraz in so odločno vprašale: „Kaj sodiš tudi mene tako?“

Seme je bil pobit, kakor bi plusknil škaf vode na njegovo glavo. Hotel je nekaj odgovoriti — pa ni mogel. Skoro jokajoče je vzdihnil vnovič:

„Ah, Luci!“

Kontrolorka mu je obrnila hrbet. Prepričana je bila, da je dosti močna; kljub temu ji je bila naenkrat samota ob tem človeku polna čudnih strahov, vsa živa vojske, v kateri je ona v srcu vztrepetala in drhtela.

Nadzornik je hodil po sobi in govoreč kakor sam s seboj opravičeval svoj izbruh ter izkušal dokazati, da je govoril prav in da je njegova dolžnost, da se odstrani čimprej zdravnik od tovarne.

Alma se je medtem že vrnila s knjigo.

Zdravnik je v sobi zapazil, da je omara, kjer je imel orodja, zdravila in strupe, odprta, zato gre v kuhinjo prašat, kdo je bil pri omari.

Ko je vstopil, sta se nanj plašno ozrla Franci in Gerti ter se umaknila s slabo vestjo v kuharično sobo.

„Kdo je bil pri moji omari?“

„Prosim lepo, gospod, ti otroci so stikali po njej. Pa sem rekla, da se ne smejo ničesar dotakniti. Toda ne ubogajo! Poredna sta, zelo poredna!“

Zdravnik je stopil za njima v sobico. Skrivala sta se za omaro. Dr. Sluga dvigne prst in resno povabi: „Pojdita z menoj, vama nekaj povem!“

Gerti zatisne ušesa in reče: „Nočem, nočem slišati!“ Franci glasno zajoka; oba zbežita iz sobe mimo zdravnika. Zajokala je potem še Gerti in ihtoč in kričeč sta planila v sobo h kontrolorki.

„Mamá, mamá, zdravnik nas je hotel —“ Več nista mogla povedati. Oba sta se tiščala mame in glasno jokala.

Zmagonosno je stopil Seme pred kontrolorko:

„Milostna! Kaj sem rekel? Lopov je in kmet je! Pregnala sta otroka njegov plen, zato divja! Proč z njim! Odtod mora!“

„Maledetto!“ je siknila kontrolorka in vedla otroka v njuno sobo ter jima dala bonbonov. Ogorčena se je vrnila.

„Da se drzne pretiti mojim otrokom! Barbar! Na, ko se vrne kontrolor, povem mu odločno, da je bila ta predrznost prvič in zadnjič.“

Seme bi bil zavriskal. Kakor bi bila naenkrat vzrastla iz tal mogočna trdnjava, iz katere bo streljal na zdravnika, tako se mu je zdel ta slučaj.

„Milostna!“

Stopil je pred Luci in dvignil prste kakor za prisego. Glas se mu je tresel.

„Milostna, kakor prisega vojak na zastavo, prisegam tu, da ne neham prej, preden ne bo pometena hiša od te smeti. Osvetim se. Toda ne zaradi sebe, ampak“ — slovke so mu zastajale v grlu — „ampak zaradi tiste, katero obožujem, kateri sem suženj, hlapec, pred katero poklekam v sanjah — kateri poljubljam stopinje, za katero se dam sesekati s tisoč sabljami —“

Kontrolorka je gledala drhteča v njegovo kipeče lice, v katerem se je tresel sleherni živec. Zaželela je osvete, zasovražila je zdravnika s sovraštvom užaljene matere. Dvignila se je v boj zoper tega človeka, ki je tako kruto ranil najobčutljivejšo stran materinega srca. Dvignila se je v boj — pa omahovala in se kakor v omotici opotekla.

Seme je razprostrl roke — Luci je začutila njegove ustnice na svojih.

„Nikdar!“ ... Zazvenelo je kakor disakord po sobi.

Sunila ga je od sebe in zbežala v spalnico. Za njo je šlo nekaj, česar ni še poznala doslej. S svilenim robcem si je otirala ustnice, ki so jo pekle. Roke so se ji tresle, kakor zločincu, ki je izvršil prvi umor. In šlo je za njo v spalnico kakor črna lisa, kot umazana senca in za seboj je puščalo sledove na tleh, na stenah, da bi moral vsak zavpiti kdor bi vstopil: Kaj se je zgodilo, nesrečnica!

Luci se je prijela za posteljo. Nad njo je visel spomin rajne matere — čudodelna Madonna di Campiglio. Črne, svetle oči kontrolorke je zmračila solzna bridkost. Po licih sta pritekli dve kaplji. Stresla se je in omahnila čez posteljo:

„Madonna santissima!“

XIII.

Seme je šel tisti večer v mesto in od veselja pil kakor hajduk. Proti polnoči se je vračal domov. Žvižgal je in hodil poskakovaje. Včasih se mu je korak zapletel.

Ko je došel do tovarne, je naenkrat obstal, kakor bi se česa domislil. Zavil je na desno ter šel po cesti pod kontrolorjevo stanovanje. Iz spalnice je gledala skozi temne zavese medla zelena luč. Seme se je naslonil ob platano, ki je rastla ob poti in strmela v zeleno svetlobo prvega nadstropja. Roko je včasih iztegnil, kakor bi hotel doseči gardine in jih razgrniti na dvoje. Sun-koma so prihajali iz njegovih prs vzdih: „Luci! Luci! Luci!“

Za nekaj časa je obmolnil, glava se mu je sklonila na prsi, kakor bi trudna hotela zaspati. Poglobil se je v omamne misli. Slišal je šumenje vroče krvi po žilah na sencih, kakor šum potoka za njegovim hrbtom — — —

„Prosim, gospod nadzornik, ne zamerite! Prehladili bi se — — —“

„Kaj? kaj?“

Seme je jezno skoro zakričal, odstopil od drevesa in se postavil tesno pred Klešmana, ki se mu je globoko klanjal.

„Kaj tebi mar? Čemu laziš za menoj? He?“

„Lepo prosim, ne zamerite; čakal sem pri vratih, ker so že drugi vsi doma. Slišal sem vaše korake; ker pa vas le ni bilo, sem se bal, da ne bi sedli in se prehladili. Saj vem, vroče vam je bilo, ker ste hitro hodili, pa ste se šli hladiti. Lepo prosim, ne zamerite!“

„Pojdite z menoj!“

Klešman je pomežiknil in stopal za Semenom. Njegove zelene oči so se bliskale v mesečini kakor mačku. V žepih je mencial z rokami, in v glavi je snoval zločeste misli: — „Čakaj me, fantiček! Misliš, da te nisem slišal, kako si vzdihoval po kontrolorki, zaljubljeni muc! Dvajset piv plačaš ob priliki; sicer te pa zatožim staremu, da te sklofuta, frkolin.“

„Torej so vsi doma?“

„Prosim, gospod nadzornik, vsi.“

„Zaklenite in pojdite z menoj v stanovanje!“

Klešman je obrnil ključ in šel za Semenom. Potoma si je oblizoval brke.

„Odprite tale zaboj!“

„Precej, prosim, gospod!“

„Koliko steklenic je še v njem?“ Seme je slačil suknjo.

„Ena, dve — — pet. Pet, prosim!“

„Na mizo z njimi! Tamle so kozarci!“ Seme naliže dve čaši.

„Povejte, ali ste mož, ali ste baba?“

„Oh, lepo prosim, saj me poznate!“

„Roko in častno besedo! Tako. Dobro.“

„Poznate Vi zdravnika?“

„Če ne zamerite, boljše kot Vi!“

„Torej, kaj je on?“

„On — he — pa ne me izdati, prosim, — on je — lump!“

„Lump! Pijva!“ — Trčila sta in izpila.

„Temu moramo zakuriti pod nogami.“

„Jaz cépim že drva!“

„Klešman, ti si lisjak! Iztuhtaj kaj zvi-tega.“

„Postavim, zanemarjanje službe!“

„Kaj takega, da!“

„To je lahko. Saj vidite, koliko ljudi prihaja k njemu. Vse za druge, za denar. Za tovarno dela malo več kot nič.“

„Torej to je vaša skrb. Poleg tega opazujte ženske, ki hodijo k njemu. Treba mu je napraviti škandal, da odbeži, kot pobit pes. Razumeli?“

Seme je točil, in pila sta zopet in zopet. Jezik se mu je čedalje bolj zapletal. Kozarcev ni več videl natanko. Vino je polival po mizi. Ko je bila načeta zadnja steklenka, je omahnil na stolu. Klešman mu je sezul čevlje in ga dvignil na posteljo. Seme je zamižal, roke so ležale na postelji, kakor tuje, Klešman je nastavil zadnjo buteljko na usta in jo cmokaje izpraznil na dušek. Potem je ugasnil luč in odšel.

Kakor težka klada se je zavalil na slamnico v sobi, da so zastokale deske. Čez glavo je potegnil plahto. Bal se je, da bi črna noč ne videla njegovih naklepov, ki jih je snoval še dolgo brez spanca. V presledkih je štel na prste, koliko buteljk zasluzi s svojo modrostjo. — — —

V tem se je nad tovarno razgrinjala resna polnoč, kakor štiridesetdanski post. Vse je spalo. Edino okno na zadnji strani ravnateljovega paviljona, kjer je imela sobo Alma, je še čulo.

Alma je slonela na divanu. Na mizici je gorela luč. Desnico je bila Alma povesila. Držala je ž njo odprto knjigo, katero ji je posodil zdravnik. Na levici je slonela glava z razpuščenimi valovitimi lasmi. Na prsih se ji je svetila ob srebrni verižici v umetnem emajlu Brezmadežna. Almine oči so gledale proti stropu in skozenj — daleč, daleč v lepe pokrajine.

Še nikoli ni videla tako krasnih krajev. Čisto neznane so ji bile te bele ceste, po katerih se je izprehajala sama radost. Nikjer ni še videla tako lepo pisanih rož, s katerimi so bili posuti vrtovi in travniki. Tako blaženo niso dehtele nobene vijolice, in

solnce se še ni nikdar smejalo s tako sladkim smehom iznad brezkončnega baldahina. In po celi pokrajini se je razlegala visoka pesem, katere ni prisluškovalo uho, ampak jo je pilo srce. In ko se je naužilo, je bilo tako sladko omamljeno, da je začelo prepevati, in visoki pesmi je odgovarjalo tisoč jekov iz tisoč srečnih src, ki so se izprehajala po krasni pokrajini.

In med temi srci je zagledala tudi svoje. Tudi njeno je okusilo spev ljubezenske pesmi. Vse je zadrhtelo v radosti in kar odprlo se je nekaj doslej zaklenjenega v srcu in njej je bilo tako ugodno. Šlo je skozi ta čudežna vratca, da ni vedela kdaj; a vedela je, da je prišlo, in ustrašila se je in se je razveselila. In tudi iz njenega srca je donel odmev — toda vrnil se je. Iskal je poti v srce, kamor je bil namenjen — a našel je vse zaprto, vse zastraženo in vrnil se je odmev ves truden in bolan nazaj v njene prsi in skril prav na dno srca...

Alma se je zganila, kakor bi jo stresnila zima. Mislila je — nanj. Desnico je dvignila, knjiga se je dotaknila njenih ustnic. Odmaknila jo je hitro in odložila na mizico. Pogledala je po sobi, prisluškala. Skozi priprta vrata se je čulo dihanje Pavle, ki je že dolgo mirno spala.

Alma je naslonila trudno glavo na roko.

„In vendar je Pavla tista presrečna, ki pojde v to pokrajino! In ona spi — spi — Ničesar ne pričakuje, ničesar se ne veseli — še toliko ne, kakor če bi si bila umerila novo obleko. Ah, Pavla...“

Stisnilo jo je v srcu kakor črt, sovraštvo in nevoščljivost — —

„Ne, nikdar! Živel bo z mano, umrlo z mano — — —“

Alma je poljubila svetinjico, njeno okno je zaspalo...

(Dalje.)



FRAN KOLENEC:

VULKANIZEM.



Vezuv.

reden preidemo k vzroku vulkanskih izbruhov, hočemo v kratkih potezah načrtati delovanje Vezuva in njegovo zgodovino.

Na evropski celini je dandanes samo en bruhajoč ognjenik — Vezuv. Vrhu tega imamo pa še zanesljiva poročila o Flegrejskih poljih v južni Italiji in Methani na Grškem, da so bljuvali v zgodovinskem času. Vezuv je najbolj znan in obiskan ognjenik; na njem so najprej raziskavali in proučavali ognjeniško delovanje.

Vezuvovo podnožje obsega kake $3\frac{3}{4}$ zemljepisne milje. V višino 595 m se dviga dokaj položen stožkast grič, ki služi za podlago dvema glavnima deloma ognjenika: Monte Somma, prvotnemu žrelu, ki pa sedaj ne bljuje več, in pravemu Vezuvovemu žrelu. Monte Somma oklepa v krogu osrednji stožec. Ena polovica je strma, druga pa položna terasa, ki se razteza okoli celega Vezuva in se zove Le Piane.

V sredini tega kroga, ki ga tvorita Monte Somma in Piane, se dviguje glavni Vezuvov grič, ki je zelo strm. Strmina znaša 30—31°. Od Monte Somma ga loči divji polukrožni prepad Atrio del cavallo.

Somma ima skoraj vedno isto obliko in veličino. Drugače je z osrednjim gričem, ki se vedno izpreminja. To obliko, ki jo ima sedaj, je dobil pri izbruhu l. 1872. O tem bomo govorili še pozneje, sedaj pa si oglejmo nekoliko Vezuvovo zgodovino, ki ni nezanimiva in je tudi bolj znana kakor pa preteklost kakega družega vulkana.

Prvi Vezuvov izbruh, ki nam je znan, se je zgodil l. 79. p. Kr. To je ona znana

(KONEC.)

katastrofa, ko so bila zasuta mesta Pompeji, Herculanium in Stabiae. Pred tem izbruhom je bil Vezuv več stoletij miren.

Prvi oznanjevalci izbruha so bili razni potresi l. 63., ki so opustošili okolico in tudi del Pompejev porušili; toda to mesto so zopet v kratkem času sezidali.

Šestnajst let pozneje, leta 79. p. Kr., je začel Vezuv šele bljuvati s tako velikansko in uničevalno silo, kakršna je navadna pri ognjenikih, ki so dolgo vrsto let ali kar cela stoletja mirovali. To je pokazal lansko leto tudi Mont Pelée na Martiniku. — O tem groznem Vezuvovem izbruhu imamo več poročil, pred vsem dvoje pisem mlajšega Plinija rimskemu zgodovinarju Tacitu. Plinij je sam doživel te dogodke in jih tudi videl. Z močnim potresom se je začel izbruh; nato se je iz vulkanovega žrela vzdignil mogočen steber vodnega para, ki se je v višini razširil, piniji podobno, kakor poroča Plinij. (Njegov izraz „piniji podoben oblak“ [Pinienwolke] dandanes rabijo v znanstvu.) — Neprestano bliskanje so videli v tem pogubonosnem oblaku, kamenje in pepel sta padala na zemljo in deževalo je, kakor bi se oblak utrgal.

Potres se je še nekaj časa ponavljal, toda je ponehal, ko je začel v velikanski množini padati pepel na zemljo. Pepel je bil tako gost, da je ob belem dnevu nastala tema. Plinij pravi, da to ni bila tema, kakor v oblačni viharji noči, ampak kakor bi ugasnil luč v popolnoma zaprti sobi. — Lave je vulkan prav malo izbljuval; glavno sta bila pepel in drobno kamenje, lapilli ali rapilli, ki sta tudi zasula prej imenovana mesta. Najbrže je dež, ki je padal iz piniji podobnega oblaka, razmočil pepel v blato, ki je kakor reka drlo v dolino in vse zalilo in zasulo.

To ni edini slučaj, da bi pri ognjeniških izbruhih bila voda tako pogubonosna. Pogosto se ponavlja pojav, da je ploha iz vulkanskega oblaka že sama na sebi uničevalna, tembolj pa, če razmoči pepel v poltekoče blato, ki ravno tako vse pokonča, kakor lava sama. Ena najstrašnejših katastrof te vrste se je dogodila na otoku Javi l. 1823.

Poroča se tudi, da se je pri izbruhu l. 79. del Vezuva udrl, in če primerjamo to poročilo s popisi, ki trdijo, da je bil Vezuv do takrat navaden stožec na vrhu z ravnino, pridemo do zaključka, da je dobil ognjenik pri onem izbruhu podobo, ki je bistveno enaka tej, katero ima dandanes.

Iz Strabonovih poročil se da posneti, da pred tem silnim izbruhom ni bilo osrednjega griča, ampak je bil edini vrh le Monte Somma. Bil je sklenjen v popoln krog tam, kjer je sedaj že imenovana terasa Le Piane. Iz obilega izbruhanega kamenja se dá sklepati, da se je udrla ona polovica Somme, ki sedaj manjka, in kjer je imenovana terasa. Nekateri mislijo, da je pri eksploziji plinov zletela v zrak.

Posledice te grozne katastrofe so bile sledeče: Udrla se je južnozahodna polovica Monte Somme, nasul se je pa osrednji stožec, pravi današnji Vezuv. Monte Somma ni od tedaj izbruhnil nikdar več in je ohranil svojo obliko in višino.

Razmerje med Monte Sommom in Vezuvom se vedno menja; navadno je Vezuv višji, ker vedno raste, kadar mirno bljuje; ob večjih izbruhih se ga pa zopet podere en del, da je včasih nižji kakor Monte Somma.

Sledeči podatki nam kažejo, kako hitro se menjuje Vezuvova višina. Vezuv je bil visok:

	l. 1749.	. . .	1160 m
	„ 1810.	. . .	1249 „
	„ 1822.	. . .	1269 „
	„ 1832.	. . .	1140 „
	„ 1845.	. . .	1182 „
februarja	„ 1846.	. . .	1193 „
marca	„ 1846.	. . .	1196 „
julija	„ 1846.	. . .	1219 „
januarja	„ 1847.	. . .	1222 „

marca	l. 1847.	. . .	1237 m
avgusta	„ 1847.	. . .	1240 „
	„ 1850.	. . .	1291 „
	„ 1855.	. . .	1286 „
	„ 1855.	. . .	1234 „
	„ 1868.	. . .	1297 „

Takoj po merjenju leta 1822. je Vezuv silovito izbruhnil in se je pri tem ponižal skoro do Monte Somma. Nato se je zopet nasipal, kakor vidimo iz podatkov l. 1850., katere je zabeležil Amati. L. 1855. se je ponižal skoro za 60 m, zopet zrastel in se zopet ponižal. Iz tega je razvidno, kako nestalna je višina vulkanskih gora.

Vsega skupaj nam naštevajo od izbruha l. 79. po Kr. do XVII. stoletja osem izbruhov. Med posameznimi erupcijami so bili daljši presledki, ko je Vezuv popolnoma miroval.

Za časa 500 letnega odmora od XII. do XVII. stoletja se je Vezuv popolnoma obrastel z rastlinstvom; celo v vulkanskem žrelu je stal gozd. Le nekatere poke, iz katerih je puhtel plin in par, in pa tri luže so pričale, da Vezuv še ni popolnoma ugasnil. Šele l. 1631. je zopet oživel, in sicer s tako silo, kakor skoraj nikdar prej ne poznej. Zvečer 15. decembra se je začel potres, najprej lahek, zatem pa vedno močnejši; dvajset sunkov si je sledilo do 5. ure prihodnjega jutra. Malo pred solničnim vzhodom se je preklala južna Vezuvova stran. Ognjenik je bruhal z velikansko silo pline, pepel in kamenje; nekateri poročevalci celo trdijo, da je zletel del gore v zrak. V naglici se je vzdignil mogočen, piniji podoben parni steber, ki je zatemnil solnce. Vulkanski pepel je padal v zelo oddaljenih krajih na tla, na primer v Tarentu, Dalmaciji in Tesaliji na Grškem. Celo težke skale je ognjenik vrgel več kilometrov daleč. Vsa ta goreča masa pa je požgala in pokončala kraje: Nola, Palma, Lauro, Otajano itd.

Toda šele 18. decembra je dosegla katastrofa svoj vrhunec. Po mogočnem potresu se je vsula lava iz žrela in se valila v več oddelkih proti morju. 3000 ljudi je tu našlo svoj grob. Ena reka tekoče lave je porušila Bosco in Torre dell' Anunciata, druga je

pokončala velik del Torre del Greco, tretja pa Portici in Resino. Vse zadnje dni imenovanega leta so še čutili potres, in vulkan je metal tuintam pepel; nato pa je nastopil zopet mir.

Ko se je 19. decembra 1631. tema nekoliko razjasnila, so videli, da se je udrl del ognjenika. Pred tem izbruhom je bil Vezuv 40 m višji kakor Monte Somma, sedaj pa je bil 130 m nižji od njega; izgubil je torej 170 m prejšnje svoje višine.

Temu strašnemu izbruhu je sledilo v naslednjih letih še nekaj slabejših, zatem pa

slednji dan se je ponavljalo isto, toda le v večji meri; lava je neprenehoma tekla iz žrela in se valila v prepad Atrio del cavallo. Mnogo ljudi je šlo v noči med 25. in 26. aprilom na Vezuv opazovat prekrasni prirodni pojav. Med 3. in 4. uro zjutraj pa se je bliskoma pretrgal vulkanski stožec od vrha do tal. Mogočna reka lave se je valila iz zijajoče puke. Raztaljeno kamenje je letelo iz žrela in kakor toča padalo na zemljo. Skoro vsi gledavci so bili pobiti, le nekaj se jih je z največjim trudom rešilo. — Lava se je izlila najprej v Atrio del cavallo, od



VEZUV BLJUJE.

je ognjenik miroval do l. 1660. V tem letu je zopet hujše izbruhnil, in odslej Vezuv bljuje vedno bolj ali manj.

Izmed vseh izbruhov od l. 1660. do današnjega dne omenjamo tu samo še enega l. 1872. Celo l. 1871. in začetkom l. 1872. je Vezuv pomalem bljuval, vendar ni kazal nikakega znaka, iz katerega bi bilo moči pričakovati hudega izbruha. 24. aprila 1872 je ves dan letelo kamenje iz vulkanskega žrela. Proti večeru se je pokazala tudi lava. Na-

tam pa v dolino, kjer ni napravila nikake posebne škode.

Ta izbruh je prav zanimiv zaradi tega, ker je tako hitro nastal in zopet jenjal. Štiriindvajset ur po katastrofi je jenjala teči lava in ni več padal pepel. Vendar pa je Vezuv mnogo izpremenil svojo obliko. To so spoznali tem ložje, ker je le nekaj dni prej švicarski geolog Heim izvršil natančno Vezuvovo sliko. Odtlej ni bilo več posebnega izbruha do danes.

Mnogo so govorili in pisali prej, da se je kazal plamen pri vulkanskih izbruhih; vsa starejša poročila navajajo to prikazen. Toda sedaj so dognali, da je to, kar so prej imeli za plamen, le odsev tekoče raztopljene lave, ki razsvetljuje parni oblak nad ognjenikom, da se gledavcu zdi, kakor bi ogenj švigal iz odprtega žrela. Vendar pa ni mogoče popolnoma zatajiti plamena, ker se iz žrela in lave vzdigujejo gorljivi plini, ki se vžigajo in s plamenom goré. Takih slučajev je znanih več.

Vzroki vulkanskih izbruhov.

Doslej smo se seznanili z zunanjo obliko ognjenikov, spoznali smo njih delovanje, njihove izmečke in število. Preostaja nam še naloga, da izpregovorimo nekaj o vzrokih vulkanskih izbruhov.

O tem so bili geologi v raznih časih kaj različnega naziranja in mnenja. Nazori prvih geologov in vulkanistov so večinoma napačni ali imajo pa le malo resničnega v sebi. Temu se pač ne moremo čuditi, ker



RUSKA BATERIJA NA TRDNJAVI PRI PORT ARTURJU.

Tak je bil Vezuv v stanju svojih najstrašnejših paroksizmov; toda tudi v presledkih ne miruje popolnoma, vsaj v zadnjih stoletjih ne. Iz ognjenika se vedno vzdiguje par ter tuintam vrže nekaj kamenja. Včasih se pari pomnože, začne padati pepel in kamenje, ter se pokaže celo kaka neznatna rečica lave. Toda do večjega izbruha ne pride; vulkan le prav mirno deluje, in ravno v tem času raste osrednji stožec z žrelom v višino. Ljudje ob njegovem podnožju se seveda neprestano bojé novega izbruha. A slednjič se človek tudi strahu privadi ...

ti geologi niso opazovali dovolj in natančno prirodnih pojavov, ampak so doma sedé v mehkem naslonjaču premišljevali o njih in jih razlagali s pomočjo svoje bujne domišljije. Šele na podlagi natančnih, dolgotrajnih in trudapolnih opazovanj so učenjaki prav spoznali prirodne pojave, njih sile in zakone.

V sledečem hočemo omeniti nekaj zanimivejših starejših teorij.

Wernerju so bili ognjeniki le lokalni pojavi brez vsakega večjega pomena. — Plutonisti so imeli vulkanske pojave za reakcijo ognjenotekočih snovi iz zemeljske

globočine na njeno površje. Po njihovih nazorih prodira raztaljena masa lastnovoljno v presledkih le nekaj milj debelo zemeljsko skorjo in prihaja na površje.

Proti plutonizmu je nastopil Lyell. Zunanji deli zemeljske skorje obstojajo po večini iz normalnega skladastega ali sedimentarnega kamenja; kako debele so te plasti, nam ni znano. Pod plastmi sedimentarnega kamenja se nahaja kamenje, ki je nastalo vsled ohlajevanja našega planeta iz raztaljene zemeljske mase. Lyell meni, da je vulkansko ognjišče blizu zemeljskega površja v sedimentarnih plasteh in da se lava tvori iz raztaljenega sedimentarnega kamenja. Znano je, da se to kamenje izloča iz vode in da nima večje toplote kakor voda sama. Na mestih pa, kjer so sedimentarne plasti prav debele, se poviša toplota vsled žarečega zemeljskega jedra toliko, da se počno te plasti taliti. Lyell je vzel v svojo hipotezo sedimentarno kamenje le zato, ker ima v sebi vodo in se zaradi tega veliko lažje tali.

Dasi ima ta podmena precej prikupljivega, vendar ne vzdrži stroge kritike. Sedimentarno kamenje ima pri svoji enoličnosti mnogovrstno kemično sestavo. Enakomerno kemično sestavljena lava torej nikakor ne more nastajati iz sedimentarnega kamenja, kakor je dokazal Richthofen.

Neko drugo hipotezo je izumil Mallet. Če se tekoče zemeljsko jedro ohlaja ter se zaradi tega krči, nima zunanja zemeljska skorja nikake podpore in se mora pogrezati. Pri pogrezanju se pa plasti, iz katerih obstoja zemeljska skorja, popolnoma zmeljejo; vsled tega nastane toplota, ki raztali kamenje v lavo in pretvori v njem nahajajočo se vodo v par, ki žene lavo na površje. Malletova hipoteza obstoja torej v tem, da se delo, ki se porabi pri mlenju kamenja, pretvarja v toploto. To je sicer dokazal z računanjem in s poizkusi, vendar je pri svojih računih prezrl tako imenitne točke in zagrešil take napake, da so geologi njegovo podmeno ovrgli. Treba je torej iskati drugačne razlage.

Kako si torej mi predstavljamo nastanek ognjenikov?

Kakor je znano, se naša zemlja vedno ohlaja, vsled česar se njena prostornina zmanjšuje in zemeljska skorja krči. Iz tega sledi neposredno, da mora skorja na več krajih pokati. Te zemeljske puke so prvi vzrok ognjeniških izbruhov. Po njih prihaja lava na površje. To nam dokazuje dejstvo, da leže vsi ognjeniki na takih pukah.

Zakaj se pa lava vzdiguje do zemeljskega površja? Mnogo geologov si predstavlja, da je magma v globočini zemlje vsled neizmerne temperature tekoč; drugi zopet, kakor Reyer in Fischer, pa mislijo, da je magma vsled silnega tlaka ali pritiska zemeljske skorje trd, postane pa tekoč, kakor hitro se zmanjša tlak; to se zgodi na ta način, da se naredi v zemeljski skorji kaka puka, ki sega dovolj daleč v globočino.

Bodi temu kakorkoli, nakratno zmanjšanje tlaka povzroči, da se oprosté plini in pari, s katerimi je prepojen magma, in da magma silno vzkipi. Ko se tlak zmanjša, se izkušajo plini z velikansko močjo in hitrostjo oprostiti in priti po puki na površje. S tem pa potegnejo plini lavo s seboj na površje. Ta pojav se dá primerjati onemu, katerega opazujemo, kadar se odpre steklenica šampanjca. Vino začne takoj, ko se odstrani zamašek, vreti iz steklenice.

Kakor so pari in plini velikega pomena za dviganje lave, ravnotako so važni tudi za nadaljni izbruh. Ako nima magma mnogo plinov v sebi, potem ostane v globočini in je erupcija pod zemeljskim površjem (lakoliti ali batoliti), če pa v takem slučaju lava vendar dospè do zemeljskega površja, potem ne nastane navaden normalen ognjenik, ampak se lava le nekoliko nakopiči ali pa se mirno razlije in tvori kamenito polje. (Gesteinskuppe, Lavatafel.) Če je pa magma prepojen s plini, si poiščejo ti z veliko silo pot navzgor in potegnejo velikansko množino lave s seboj na površje. Ta s plini prepojena lava se na površju vsled eksplozij deloma razprši in ti kosci se sesedejo okoli žrela, po več iz-

bruhih se močno nakopičijo in tvorijo vulkanski grič, kakor smo to videli pri teoriji nasipanja.

Odkod pa prihajajo ti plini, ki so za izbruhe tako velikega pomena? Nekateri so sklepali iz tega, ker leže skoraj vsi ognjeniki blizu morskega obrežja, da prihaja morska voda po pokah v globočino do raztaljenega magma in se tam vsled velikanske temperature izpremeni v par, ki potem povzroča izbruhe. Toda dandanes je dokazano, da je to naziranje napačno. Nekateri ognjeniki so po več sto kilometrov oddaljeni od morja, vrhutega se pa nahajajo v lavi kemične snovi, katerih v morski vodi ni in nasprotno. Kakor trdijo Tschermak, Reyer in drugi, je te pline absorbiral magma že takrat iz ozračja, ko je bila naša zemlja še ognjeno-tekoča. Sedaj pa, ko se naš planet ohlaja in strjuje, postajajo plini zopet prosti in na ta način povzročajo vulkanske izbruhe.

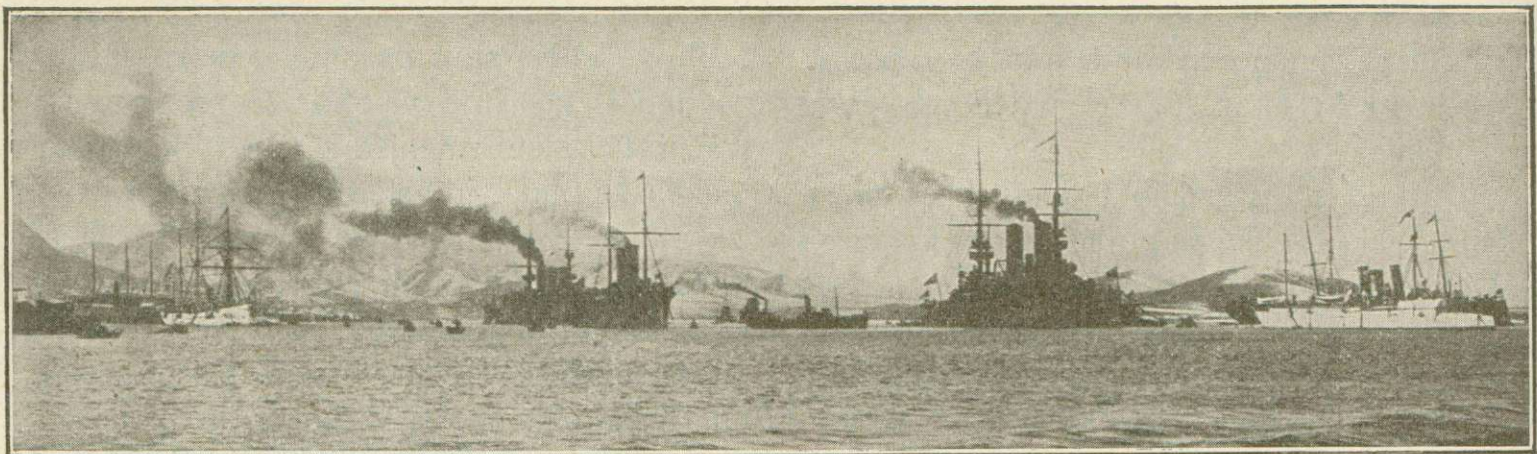
Mnogo vulkanistov je izkušalo dokazati, da so vulkanski izbruhi odvisni od različnih prirodnih pojavov, kakor od letnih časov, luninih izpremenov, od severnega svita, utrinjanja zvezd, višine tlakomera itd. Mogoče je, da je na tem nekaj resnice, vendar pa imamo še premalo zanesljivih opazovanj, da bi se z gotovostjo mogli ozirati na navedene pojave.

Opazovanja so pokazala, da je v jeseni primeroma najmanj izbruhov; kar se pa tiče tlakomera, je skoraj gotovo takrat več iz-

bruhov, kadar stoji barometer nizko, kakor pa tedaj, ko stoji visoko. Če se zmanjša zračni tlak, se zmanjša s tem tudi tlak na vulkanske pline, in vsled tega ognjenik lažje izbruhne. Za izbruhe na Stromboliju je to dokazano. Veliko bolj problematičen pa je vpliv luninih izpremenov, akoravno si lahko predstavljamo, v čem obstoja. Saj povzroča luna plimo in oseko v morju, in ni neverjetno, da se istotako giblje z morjem vred tudi zemeljska celina. Plima zemeljska je torej večja takrat, kadar je plima v morju močnejša, in to olajšuje dviganje raztaljenega magma proti zemeljskemu površju.

Na podlagi teh in še drugih pojavov so nekateri učenjaki poizkušali napovedovati vulkanske izbruhe. Nikakor se ne dá dvomiti, da ne bi slutil izbruha izurjen preiskovavec in opazovavec, ki natančno pozna ognjenik in njegovo okolico; toda največkrat se prigodi, da se tudi ta zmoti. Znano je o Palmieriju, ki je celo svoje življenje proučeval in opazoval Vezuv, da je na predvečer groznega izbruha leta 1872. zapustil observatorij in šel v Neapolj, ker ni videl nikakih neugodnih znamenj, dasiravno se je nekaj ur nato raztrgal Vezuv od vrha do podnožja in je lava tekla v velikanski množini iz razpokanega žrela. — Lahko rečemo, da vse napovedbe izbruhov niso imele drugega uspeha, kakor da so nepotrebno vznemirjale uboge okoličane. Vulkanski izbruhi pa so nam še danes strašne uganke.





RUSKO BRODOVJE PRED PORT ARTURJEM.

ROMAN ROMANOV:

HIŠA NA HOLMU.



Čudno mi je v tem trenutku, ko zbiram vse tiste mračne dogodke, da jih napišem čisto verno in lepo drugega za drugim. Plašne misli se budijo in kakor bi skrite roke ustavljale moje pero ... Poizkusite čitati — nemara da boste čutili kaj podobnega! ... — — — — —

Tista hiša je stala nekoliko v stran od vasi in na holmu. Bila je lepo zidana in krita z opeko. Pred njo so rastle trije veliki in košati kostanji in cesta se je vila mimo nje naprej dol po holmu v vas. Na desno in levo so se prostirala polja, ki so bila navadno napol obdelana, in za hišo zadaj je rastle grmičevje, ki je polagoma prehajalo v gosto šumo.

Nekako plašno je bilo tam gori in ob večernih urah je bilo popotnika strah. Kot polnočni strahovi so stali košati kostanji in ob luninih nočeh so se zibale njihove plahe sence po hiši in daleč tja po beli cesti. Navadno je bilo tam vse mirno. Včasih je sedel pod kostanjem zanemarjen človek in gledal dol po dolini. A to je bilo redko ...

Vaščani niso radi hodili ponoči tam mimo, zakaj tudi nje je bilo strah. Čudne misli so

imeli o gospodarju na Holmu in so se ga ogibali. Včasih in zelo pozno so videli, kako se je pripeljal pod tiste kostanje sredi temne noči voz in ni bilo sledu o njem, ko se je zdanilo ... Tainoni je pravil, da je natančno razložil več črnih postav, ki so se naglo gibale in govorile polglasno ... Opazili so zanemarjene ljudi, ki so prišli iz hoste gor in izginili v hišo ... Pogostokrat so bila o polnoči vsa okna razsvetljena ... Tuintam so videli gospodarja samega — rekli so mu Dolfe — videli so ga vaščani, ko je šel v družbi umazanih ljudi in govoril z njimi šepetaje ...

Mnogo se je govorilo in vaščanje so majali z glavami in so se plašno ozirali gor proti Holmu ...

I.

Stari Komej je bil umrl tisto jesen popolnoma nanagloma: pričelo ga je dušiti v prsih in je legel in ni več vstal. Tako je bil dom brez gospodarja in stara Komejka se je morala truditi sama na posestvu. Tudi od nje se je že pričelo poslavljanje življenje, ki ji je bilo prineslo kaj malo sladkosti, a mnogo truda in trpljenja. Kajkrat se je spominjala v poznih jesenskih večerih daleč nazaj na minuloost, pomešano z grenkobo

in solzami. Spominjala se je, kako so umirali njeni otroci, kako je kropila s solzami tiste nedolžne mrličke. Umirali so že prve mesece po rojstvu in ob smrti vsakega se ji je zdelo, kot da je odnesel s sabo v grob kos njenega srca...

En sam je ostal pri življenju in ta se je imel vrniti tisto jesen od vojakov. To je bila zaslomba in tolažba stari Komejki, in ob zavesti, da se trudi zanj, ji je bilo dobro pri srcu...

Komejev dom je bila majhna zidana hiša sredi vasi tik županove hiše. Bilo je nekaj polja in njiv in travnikov, a dosti ni bilo vsega skupaj. Pokojni Komej se je moral krepko boriti za obstanek vse dni svojega gospodarstva in naposled je umrl sredi boja... Na hiši je bilo še dolga in novega gospodarja niso čakali lepi dnevi. A v vojaški službi je upal in upal in si slikal lepo bodočnost... Prosim vas — kdo ne upa in ne sanja o lepših dnevih, ki pridejo?...

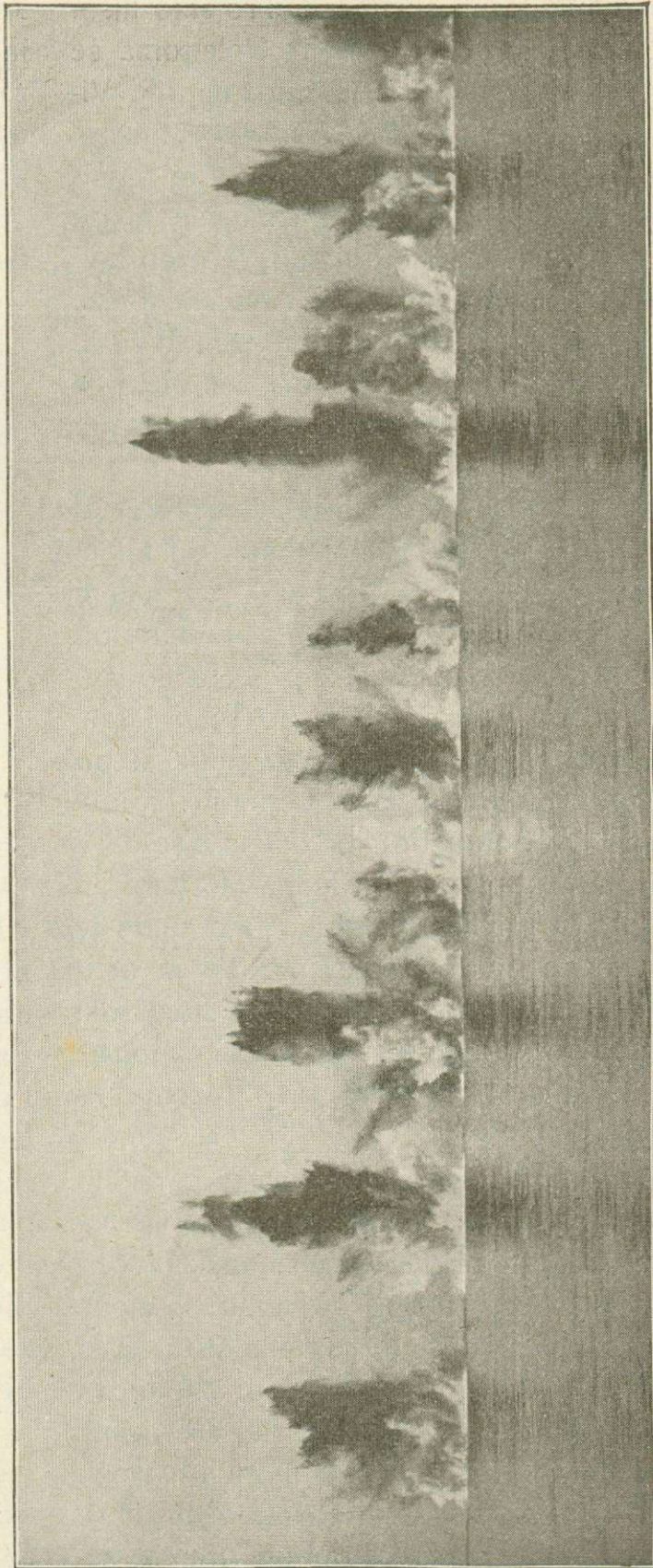
Ko je stopal oktobrski dan po holmu dol in proti vasi, mu je bilo pri srcu dobro in toplo. Dolgo je že bilo od tistih časov, ko

— z roko je zakril oči
in je vzel slovo. —

Mehkoba je šla v njegovo notranjost. Menda je spoznal, kako mrzla je tujina in kako gorko je doma. — Oziral se je na desno in levo in polno zadovoljnosti je bilo v njegovem srcu. Vsa ta široka polja, vsa ta mila zemlja je njegova last in dobra mu bode in rodila mu bode stoteri sad. Objelo ga je čuvstvo, da bi krenil na polje in se sklonil dol in poljubil mrzlo grudo...

Mati ga je čakala na pragu; roko je nastavljala na čelo in je strmela v daljavo. Ko so ga zazrli njeni pogledi, tedaj jo je obšlo veselje; bilo ji je, kot da bi se vrnila k njej v tistem trenutku njena lastna mladost, ki je šla bogvekdaj in ni več pota do nje...

„Maks, kaj si prišel, Maks!“ — In hitela mu je nasproti in stiskala je radostna njegovo polno desnico v svojih koščeni in ljubečih rokah,



MINE, POLOŽENE V MORJE, SE RAZLETE.

In tisti večer potem je slišal vso natančno povest o očetu, izvedel je vse njegove želje in nauke in sklenil je, da se jih oklene trdno in da bo hodil svojo resno

pot. Mati mu je nudila vse polno upov, da se bo oprostil še vsega dolga in da bo užival lepo in srečno bodočnost. Poslušal je njene besede in veroval jim je. Popolnoma resen je bil in vsa njegova skrb in ljubezen je bila tesno sklenjena z rojstno hišo.

A mati je pričela slabeti. Polagoma se je pričelo in potem je šlo hitro naprej. Vidoma jo je jemalo, in Maksu je bilo žalostno, ker je ljubil svojo mater. Poznal je njeno ljubeče srce, imel je pred očmi vso njeno globoko ljubezen in ni si mogel predstavljati, da bi deli v grob to srce, da bi za večno usahnila ta globoka ljubezen. Včasih mu je stopilo vse to pred oči, zbolelo ga je pri srcu in le siloma se je otreseel žalostnih misli. —

Sredi tistih dni je bilo vstalo lepo jesensko jutro. Megle so se bile dvignile od tal in solnčni žarki so posegli po gorskih slemenih in so se spustili kot biserni prameni po ravninah in dragah. Ivje se je belilo po drevju in po tleh in sinice so se oglašale po vejevju. Tuintam je šel čez polje ali po cesti samcat kmet, roke v žepu in klobuk potisnjen globoko dol na oči in ušesa. V daljavi tam ob cesti se je pasla živina in pastirji so sedeli krog ognja. Med njimi je piskal nekdo na piščalko in rezki in ostri glasovi so odmevali in se gubili po široki dolini. Nekaj lepega je bilo v tistem jutru: kakor bi plavalo v njem razpoloženje za lirično pesem.

Tudi po Maksovi notranjosti se je razlilo podobno čuvstvo. Vstalo in prišlo je nalahko — kakor pride spomladanski večer, ki je lep in tih in srce se razširi v njem.

Stal je onstran hiše in je gledal po poljski stezi, koder je šla pred par hipi županova hčerka. Kakor odmev sladko odpete pesmi je zazvenelo v njegovi duši in njen nasmeh je trepetal pred njegovimi očmi. Zamislil se je nazaj in daleč tja v minule dni in zahotelo se mu je po tistih minulih trenutkih. Tako so se rodile sanje: Vzel bo mirno družico na svojo stran, uredil bo dom in sreča bo v njegovih rokah. Delal bo pridno in vztrajno in ljubeče roke bodo brisale pot

z njegovega čela. Kadar se bo vrnil s polja in sedel za mizo, ga bo zaklical okroglolični sinček in bo tekkel k njemu in živooka hčerka se bo smejala na njegovih kolenih...

Preden je šel k vojakom, je imel rad Ano, in ostala mu je zvesta. Po treh letih je stala pred njim ista živahna mladenka zardelih lic in vernih oči. Razveselil se je nad njo in postala je nova sila, ki ga je priganjala k vztrajnemu delu in trudu.

Včasih sta se srečala in prigodilo se je, da je vstalo v takih trenutkih v njegovem srcu nekaj težkega.

„Anica, vse je brez ciljev . . . Tvoji starši ne bodo dovolili.“

Govoril je v mračnem tonu, in Ana ga je vdano tolažila:

„Priden bodi . . . Ko bodo videli, da se je vse obrnilo na boljšo stran, bodo dovolili!“

In je odhitela. A on se je trudil, trudil . . .

II.

Maksova mati je slabela in hirala. Sama je občutila vso slabost, pa ji je bilo grenko: „Lahko bi si oddahnila sedaj, pa bom umrla.“ — Tako je bilo početkoma, a potem se je vdala: „Kakor Bog hoče . . .“ In hirala je bolj in bolj. Včasih ji je odleglo, ali to ni trajalo dolgo: vrnile so se zopet prejšnje slabosti in bolezen je pritiskala čedalje huje. Potem je legla. Preležala je dolgo število jesenskih dni in nekega jutra jo je stisnilo . . .

Ko se je Maks zavedel, da nima več matere, je občutil strašno bolečino v svojem srcu. Sklonil se je nad mrtvo, poljubil je njen voščeni in mrtvi obraz in njegove solze so jo prve kropile. Občutil je tisto veliko bolečino, ki noče iz duše, in z njo v prsih je preživel težke ure, ko je ležala mati na mrtvaškem odru. In ko je zadnjič videl njen skrbni obraz s tistimi toplimi potezami, tedaj se je pomnožila, in ko so dvignili krsto in jo ponesli iz hiše, takrat je bila bol v njegovem srcu neznosna. Šel je za krsto z upognjeno glavo in s stisnjenimi ustnicami, njegove oči niso videle ničesar in njegove misli so bile nejasne in temne.

Potem so se vrstili jesenski dnevi. Megle so ležale po hribih in dolinah in nebo je bilo zavito v oblake. Poznalo se je, kako prihaja mraz — počasi in oprezno in nekega jutra so se videle po polju in ob hišah bele pajčevine in vsa zelenjad je pobledela in se povesila. Listje je hitro odpadlo od drevja in v kratkem so bile vse veje gole.

Maks je hodil zamišljen okrog in vedno je bilo polno skrbi z njim. Dan za dnem so prihajali dolžniki; ta je zahteval obresti in drugi je hotel denar.

„Jaz ne bom več prosil: če ne dobim v enem tednu, bom tožil!“...

Maks je premišljal na vse načine, a denarja ni mogel preskrbeti. Dolžniki so pritiskali od vseh strani, in Maks je mislil, da bi šel v Ameriko. Že se je pričel odpravljati, ali nekaj je bilo v njegovem srcu, kar mu je branilo. Včasih je hodil pozno zvečer po sobi gor in dol in je premišljal. Pretežko mu je bilo slovo od rojstne grude. Morda bi našel tam v Ameriki smrt in bi umrl v zapuščenosti in revščini. In naposled je videl, kako se je vračal premnog njegov rojak iz daljne dežele, ki si je komaj toliko prislužil, da se je vrnil v svojo domačijo.

Nekoč je omenil o tem Ani. Prestrašila se je te misli in mu branila. Dajala mu je polno upov na lepše dni, pravila mu je, da se bo vse obrnilo na bolje, samo sedaj naj se potrudi; a on je odšel potr in negotov. Poznal je Ano v dno njene duše: ona pač misli in upa čisto lahkoverno na lepe dni in na srečo...

Naposled vseeno ni šel. Trudil in ubijal se je doma; toda če je plačal ene dolžnike, so se oglašali drugi. In nekega dne so prišli pooblaščenji ljudje in so mu zarubili hišo.

Tako je prišlo vse do konca in Maks je letal okrog obupan in razdvojen. Hodil je okoli bogatejših vaščanov in je prosil, da bi mu kdo posodil. A vračal se je brez uspehov. Odgovarjali so mu počasi in premišljeno: „Hm, veš, jaz nimam toliko —“ in so mu svetovali drugam. A ni šlo...

Maks je bil iz sebe. Kakor bi se pogreznilo vse njegovo življenje v večno noč in smrt in kakor bi se zavalile ogromne skale na njegove prsi... Tiščalo ga je in bolelo in ni našel mesta, da bi se upokojil. Mislil je semintja in je razmotrival, kam bi se podal in kje bi našel izhoda, a nič mu ni prišlo na pamet. Naposled se je spomnil bogatega gospodarja na Holmu. Slišal je pri vaščanih mimogrede to in ono, a ni verjel. „Moj Bog, ti ljudje so babjeverni in domišljajo si bogvekaj...“ Tako je mislil in se ni zmenil za poltihe govorice, ki so šle tuintam po vasi. „Če bi bilo kaj istinitega na tem, bi bilo v teh časih v kratkih tednih vse na svetlem —“ to mu je bilo pred očmi in je šel. V sili je bil in bila je zadnja pot...

Na Holmu je bil Dolfe sam doma.

„Maks, kaj si prišel?“... Začudil se je. Gledal ga je z radovednimi očmi in Maks mu je razložil svojo prošnjo.

„Samo tja do spomladi mi posodi —“ Dolfe je pomislil in se je nasmehnil:

„No, dobro! — Seveda ti bom storil, saj smo znanci od mladih nog!“ —

Maks je prejel denar. Radosten je bil, ker je rešil dom, a do spomladi je upal, da se vse obrne... Prodal bo živino ali se mu posreči na drug način; hitel je ustaviti tožbo in poplačati glavne dolgove.

A po vasi je zašumelo... „Hoj, Dolfe mu je dal — Dolfe...“ Zmajevali so z glavami in se zgražali: „Boste videli, kaj bo, boste videli... Rajši bi bil pustil, da bi bilo vse prodano; naj bi bil pustil, saj je mlad in je bil vojak!... Pošteno bi lahko živel — a sedaj? ... Bogve, bogve —“ Tako so govorili in tudi do župana je prišlo. Vedel je župan, da govori Maks z Ano in ni mu bilo prav. Hodil je po sobi s trdimi koraki in je zaklical ženo.

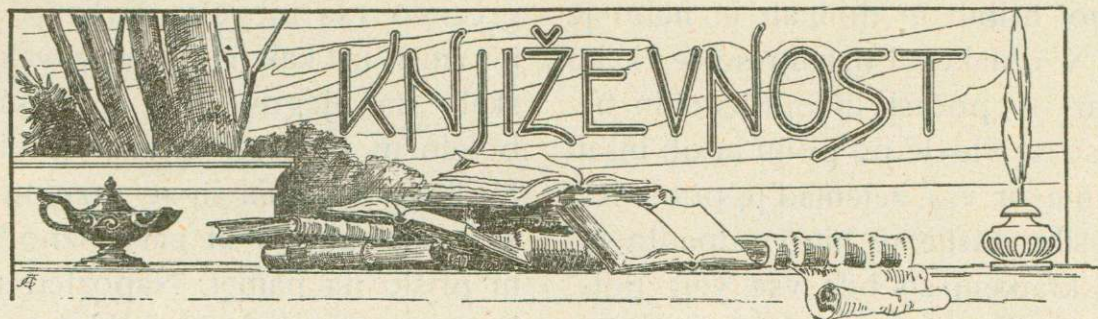
„Ti, pazi mi na dekle!“ —

Pogledala ga je z vprašujočimi očmi, on pa je dostavil z ostrejšim glasom:

„S sosedom naj ne govori!“ —

Rekla ni ničesar, ker je poznala moža.

(Dalje.)



SLOVENSKA.

KNJIGE „SLOVENSKE MATICE“ ZA L. 1903.

Slovenske narodne pesmi. Uredil dr. K. Štrekelj. 7. snopič (konec II. zv.) Natisnila „Zadružna tiskarna.“ Str. XXVIII. in 595—900. O teh „zaljubljenih“ pesmih trdi sam urednik: „Mnogi mislijo, da je slovenska narodna pesem najkrepkejša in najlepša v liriki, da daje vsebina naših liričnih pesmi bravcu največ estetičnega vžitka. Bojim se, da v tem zvezku ni mnogo takih pesmi, ki bi mogle potrditi to mnenje, s katerim se jaz nikakor ne strinjam, ker cenim, da najde bravec vedno več estetičnega vžitka v naših baladah in legendah, kakor pa v pričujočih proizvodih. Med zaljubljenimi pesmimi je le malo po svojem besedilu samem takih, ki bi segle bravcu globoko do srca, ki bi ga po besedilu samem genile do dna duše. Ni čudo! Saj daje zaljubljena, lirična pesem pravi vžitek šele, če jo poješ; njen tekst je tako večinoma porušen, podrt in raztrgan: šele melodija mu more vdihniti pravo življenje. Žalibog je nisem mogel pridejati povsod. Pa tudi če bi jo bil pridejal, bi ne povišala estetičnega vžitka, ker bi bila le na papirju in zadobi življenje šele, ko jo zapoješ! Vrhu tega ne morejo dati estetičnega vžitka mnoge pesmi prvega razdelka, ker so preveč refleksivne, kar priča, da niso posebno stare, tudi morda sploh ne prav narodne; refleksivna pesem je gostobesedna in klepetava, zatorej odurna in mrzla, kakor gostobesedna klepetulja . . . Takih poetičnih podob, takega poetičnega vžitka, kakor ga dajejo ljubitelju narodne poezije n. pr. lirične pesmi maloruske, ki presegajo tudi srbske ženske pesmi, bomo pač iskali v naših zaljubljenih zaman . . .“ Tako gospod urednik sam, in sicer po pravici, ocenja vrednost narodnih pesmi, ki so zbrane v tem snopiču.

Ako pa gospod urednik, ki je tudi sam ves „zaljubljen“ v svoje delo, vendar tako sodi o teh pesmih, moramo imeti vsaj to svobodo, da tudi mi, ki stojimo v tem oziru na mnogo širšem stališču, o njih izpregovorimo.

Gospod urednik stoji namreč na stališču znanstvenega folklorista: „Kakor mora botanik preučevati lepe in grde cvetlice, bodeči trn in strupeno gobo; kakor se mora etimolog z enako ljubeznijo in nepristranostjo ozirati na vse besede danega jezika, naj si bodo domače ali tuje, pravilne ali izprevržene in pokvarjene, naj si izražajo kaj lepega ali grdega: tako mora tudi folklorist z isto ljubeznijo ravnati z narod-



Veliki knez Kyrill Vladimirovič,
ranjen v vojski.

nimi proizvodi, če tudi morda skleplje ali lomi tako zvani „estetik“ roke nad to predrznostjo.“ (Str. XI.)

Gospod urednik se pri tem delu gotovo ne prišteva med „takozvane estetike“, tudi med „naše moraliste“ nikakor neče pripadati: On stoji izključno le na ozkem — skoro bi rekli prirodoslovnem — stališču nabirajočega folklorista. Zato je pa ta zbirka tudi bolj podobna herbariju, kakor pa pesniški knjigi, in sicer herbariju, v katerem so zbrane nižje rast-

line. To ni za gospoda urednika nikaka graja — ravno nasprotno! Saj znanstvena vrednost take knjige je ravno v tem, da z minuciozno natančnostjo spravi vsako žuželko v oni predal, v kateri spada ... „Estetični sladkosnedec“ (str. XI.) seveda v teh predalih ne najde tega, po čemer hrepeni ...

Knjiga je torej pisana za ozki krog znanstvenih folkloristov, kakor n. pr. kako fiziološko delo za strokovnjake. Vendar nosi knjiga naslov „Narodne pesmi“, in zato mislimo, da

nega stališča, ampak ker je instinktivno čutil sorodnost med takimi pesmimi in svojo politiko ...

Gospod urednik zasluži brez dvoma vse priznanje kot nabiravec, registrator in primerjavec. On ima vse prednosti natančnega folklorista.

Drugo vprašanje pa je, če je odbor „Slovenske Matice“ modro ukrenil, ko je izdal te pesmi kot društveno darilo, namenjeno za najširšo javnost. Ko bi bil izdal te pesmi le za one, ki „znanstveno preiskujejo narodno duše-



JAPONCI SE IZKRCAVAJO NA KOREJI.

PO JAPONSKEM IZVIRNIKU.

bi se morala ta knjiga tam ustaviti, kjer neha „pesem“ in se začinja — „blago“. Dokler nosi knjiga pesniško ime, bodo „estetični — sladkosnedci“ seveda sodili knjigo tudi z drugačnega stališča, kakor pa gg. Jagić, Murko itd. Jako smo se začudili, da se gospod urednik zahvaljuje dr. Ivanu Tavčarju, ki je pomogel, da je „Matica“ izdala te pesmi. Mislimo, da nikake krivice ne delamo nikomur, če konstatiramo, da se odgovorni urednik „Slovenskega Naroda“ ni potegoval za te pesmi z znanstve-

slovje“, seveda ne bi nihče proti temu ugovarjal. A ako se razširjajo duševni produkti tako nizke vrednosti v masah med ljudstvo, ki je željno višjega vžitka in širše izobrazbe, tedaj se naj nihče ne pritožuje, ako se proti načinu takega izdajanja slišijo opravičene pritožbe.

Naj nam nihče ne pride več z jako cenanim očitkom, da stojimo na malenkostnem stališču in da ne vemo ceniti znanosti! Radovedni smo, kak „znanstven [napredek“ bodo rodile take

pesmi zlasti med mlajšim občinstvom! Sicer pa čujemo, da je gospod urednik sam že uvidel, da se ne dá izvajati v tem izdanju načelo, da se naj natisne vse, kar se nabere, ampak da je sam izločil neko zbirko kot „kosmato“. Pri tem ga niso mogli voditi drugačni, nego estetični ali moralni nagibi. Prepričani smo, da mu znanstvene korifeje, katere tako laskavo ocenjujejo njegovo delo, v tem ne bodo dale prav. Mi pa vprašujemo le, zakaj ni „Matica“ pri pesmih, ki se imajo razširiti med narod, nastavila višjega, res pesniškega merila?

Sicer pa upamo, da je ta tvarina sedaj končana in da pridejo skoro na vrsto pesmi, ki bodo bolj ustrezale smotrom — „Matičinim“.

Dr. Evgen Lampe.

Pri Jugoslovanih. („Zabavna knjižnica“ XVI. zvezek.) Spisal Josip Lavtižar. To je napis knjigi, ki nam jo je spisal znani potopisec g. J. Lavtižar, da nas seznanja z mesti, prebivavci in kraji naših bratov na jugu. Pisca teh vrstic je tem bolj zanimala, ker je sam že napravil to pot in jo ima opisano v rokopisu razen Dubrovnika, Boke Kotorske in Črne gore. Zato tudi izpregovorim nekoliko o njej.

Kam nas vodi g. Lavtižar? Sam nam pove v „Uvodu“, da nas pelje iz Ljubljane preko Zagreba ob Savi mimo Siska do Broda in od tod v Bosno ponosno, v Sarajevo, glavno mesto dežele, iz Sarajeva čez Ivan-planino v Mostar, odkoder hitimo po železnici mimo Metkoviča v Gruž, Dubrovnik in na parniku v Kotor, odkoder se pelje z vozom v glavno postojanko „Črne gore“, v Cetinje in nazaj v Kotor, Dubrovnik, Spljet, Solin, Zader, na Reko in čez Št. Peter v Ljubljano. Lepa pot, kaj ne! Toda motil bi se, če bi mislil da nam potopisec našteva le omenjena mesta! Ne, temveč pisatelj ima povsod odprte oči in ušesa in čuteče srce za svoje brate na jugu. Pripoveduje nam o njih, kako so živeli in se vojskovali, kaj so storili, in kako zdaj živijo in delajo. Nima namena, da bi le mogel reči: Bil sem tu in tam, videl to in ono, — temveč namen njegovega potovanja je bil, kakor sam pravi (str. 27.) „da si razširi duševno obzorje, ali povedano po domače: da bi se kaj naučil“. A mislim, da pravo zadenem, če rečem: Napisal je vse to, da bi tudi druge poučil. In zato vpleta v svoj potopis toliko lepih in zanimih dogodkov iz zgodovine in iz drugih ved, da je veselo čitati njegovo knjigo. Kajpada se je tu in tam vtihotapil kak pogrešek, kateri pa ne jemlje knjigi vrednosti. Pisec omenja o Sisku (str. 31.), da je „dandanes važno trgovsko mesto za žito in les“, a bilo bi boljše, če

bi rekel, da „ni dandanes tako važno“ kakor je bilo nekdanj. Sisek je tudi znamenit v arheološkem oziru. Sarajevo se imenuje „mesto palač“ in je dobilo svoje ime od palače („kaštela“,) katero je dal sezidati Mohamed II. za svojega vojskovanja (str. 68). Na str. 75., kjer se omenja stolnica, bi bilo dobro omeniti, da so stene in strop ozaljšali mojstri Seitz, oče in sin, in Rohden z izvrstnimi kompozicijami in da so slikovita okna, zlasti v prezbiteriju, znamenita, ker so dobro izražene na njih narodne noše. Etnografska skupina, o kateri govori pisec (str. 84.), se mi zdi še zlasti zaradi tega imenitna, ker tu vidiš, česar drugje pri mohamedanih videti ne moreš — ker so zaprta vrata vsakemu ptujcu v žensko stanovanje, a Turka brez ženskih si ne moreš misliti, kakor brez kave in tobaka ne!

Ker se dandanes zopet povečuje in povzdiguje Mohamedova vera, bi bilo dobro, da bi g. pisatelj (str. 125. itd.) še več povedal o Mohamedu, o njegovi veri in njeni etiki. Prav govori pisatelj o železnici z Ivan-planine (str. 108.) do Konjica, da ne najdeš njej blizu enake. Vozil sem se pozneje čez Semering, Arlberg in Brenner in Brüning v Švici, pa ta „hercegovski Semering“, kakor sem slišal, da pravijo železnici na zobe iz Konjica do Ivan-planine, me je še bolj očaral z globokimi prepadi in gorskimi vršaci. Konjica ima tri džamije in novo pravoslavno cerkev. Dobro bi bilo tudi omeniti (na str. 111.), da so bili ravno bogomili največ krivi, da je dobil Turek Bosno in Hercegovino v svojo oblast. Zakaj plemstvo je bilo vdano tej ločinki očitno ali skrito, in ko je prišel sovražnik, je izdalo ljudstvo, s katerim ga ni več vezala verska vez. Povsod nas uči zgodovina, da če se vodje tako izneverijo ljudstvu, so na razpolago sovražniku, kadar pride. To je bilo nekdanj in tako nas uči današnja izkušnja.

O frančiškanih (str. 118.) omenimo, da so se oblačili v narodno nošo in so jih ljudje zvali „ujak“, po naše ujec, da so morali dostikrat skrito opravljati svojo službo in da so v njih vrstah znameniti književniki, mej katerimi je največji pesnik osemdesetletni Fra Grga Martić — bosenski Homer.

Norin, rimska Naron, je bilo nekdanj glavno mesto južne Dalmacije in škof. sedež (str. 139.). — Na str. 165. je imenovan Marko Marulić kot duhovnik. Ni bil duhovnik, ampak „vlastelin“ — laik, vendar nabožen pisatelj in za tisto dobo eden najimenitnejših mož. (Pr. knjige „Matice Hrvatske“: „Marko Marulić“, „Judita, Zagreb 1901. in „Povjest Hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku“, Zagreb, 1902.) Tudi

o Gunduliću ni vse tako, kot tu beremo, ker novo raziskovanje nas je v marsičem drugače poučilo.

Zanimiv je opis Črne gore in njenih prebivavcev. Kdor nima „Hoićeve knjige“ („Slike iz občega zemljopisa“, 1900), temu bode vsekako prav došel Lavtižarjev opis, da se seznanili s temi našimi junaškimi brati. Omeniti mi je k strani 233. neke zastarele tradicije o kosovski bitki l. 1389. Ni bilo namreč vse tako, kakor nam jo pesem opeva. Vj. Klaić piše v knjigi „Slike iz slavenske povjesti“ (izdala „M. H.“ v Zagrebu 1903), „da nipošto ne stoji, da je Vuk Branković izdal cara Lazara, i da je on kriv porazu Srba“. Naš stari slovanski greh — nesloga — je vsemu kriv. Na str. 262. pravi pisec, da je „sedaj škofijska stolnica, negdanji Dioklecijanov tempelj“, a večinoma pišejo, in tudi domači znani arheologi so tega mnenja, da je bil to Dioklecijanov mavzolej. Takisto je tudi neresnično (na str. 263.), da se je Dioklecijan rodil l. 239. v Duklji (Dioclea) v sedanji Črni gori. Dioklecijan se je rodil leta 245. najbrže (tako pišejo dr. L. Jelić, F. Bulić, S. Rutar, „Vodja po Sapljetu i Solinu“ str. 26.) v mestu Solinu ali v njegovi okolici. Imenoval se je „Diocles Jovis“, kar bi mi preveli „Jupitrova slava“, in odtod po latinskem nastavku „Diocletianus“. Na str. 278. beremo, da je „Spljet ali Split“ okrajšano ime iz „Salonae palatium“, a ta misel je zastarela. Zakaj evfonska pravila, kakor tudi zgodovina, katera priča, da je Spljet že stal pred koncem III. stoletja po Krist., ne dopuščajo te razlage. Najstarejša in najpravilnejša oblika ni „Spalato“ temuč „Aspalathos“, kakor pišeta sv. Hieronim in Konstantin Porfirogenet. Ime „Aspalathos“ se nahaja tudi drugod na Balkanu in v Mali Aziji in je najbrž ilirske korenike ter pomenja po Pliniju „kraj, ki rodeva smokve“, ali pa „kraj bogat aspalata“; aspalat je aromatičen grmiček. Južno od Spljeta je kraj, ki se še zdaj imenuje „Spalatium“. Škoda, da gospod pisec, ki govori o zgodovini na raznih mestih, ni omenil cerkvenih zborov v Spljetu v letih 925., 928., 1059., 1064. in 1075. Važni so zaradi glagolice. Dobro bi jih bilo omeniti, ker se o tem toliko piše in ker imajo nekateri pri nas o tem tako krive pojme. Kdor se hoče o tem poučiti, naj bere „Hrvatsko Stražo“, „Vrhbosno“ in „Katolički List“; ravno letošnje številke teh listov prinašajo korenite članke o tem vprašanju. Solin je res slovit, ker se morebiti razun Rima nikjer ne dobi toliko starokrščanskih spominikov. Živo mi je še v spominu, kako je bilo pri prvem arheološkem kongresu l. 1894., katerega sem se udeležil in

katerega se gospod pisec spominja na strani 271. in 272. To je bil impozanten pogled! Od razrušenja Solina l. 639. do 20. avgusta 1894 se ni tu služila služba božja. Rečenega dne pa je sredi razvalin stare bazilike na starem krščanskem groblju spljetski škof maševal na mestu, kjer je bil glavni oltar bazilike, in sicer po stari krščanski šegi obrnjen nasproti ljudstvu. Pri opisovanju Trsaškega gradu (str. 323.) bi bilo dobro navesti tudi bitko leta 799., v kateri je našel smrt zmagoviti furlanski grof Erih; tedanji pesnik žalostno opisuje to bitko in preklinja zemljo, v kateri se je rečenemu junaku strl ščit in zdrobil njegov meč. Omenil bi lahko tudi več o grofih Frankopanih, katerih lastnina je nekdanj bil ta grad.

Jezik v tej knjigi je splošno lep, pripovedovanje živo. Nekaterne besede so pa pogrešne. Tako je pri nas že vdomačena beseda „Jugoslovani“ mesto „Južni Slovani“, še boljše „Slovenci“. Dosledno piše „spominek“ namesto „spominik“, „obala“ namesto „breg“, „obrežje“, „dušmanin“ namesto „sovražnik“, „všečevati“ mesto „všeč mi je bilo“, „vgajalo mi je, „podanik“ namesto „podložnik“, „obljuden“ namesto „naseljen“, „tumpast“, „posedujejo“ za „imajo“. „Raz“ se ne sme rabiti z roditeljem, ampak s tožilnikom; v tem se sploh greši pri nas, dasi ljudstvo vedno pravi „raz mizo“, „raz streho je padel“ itd., česar sem se sam prepričal v krajih, kjer je ta beseda v navadi, kakor v Solčavskih planinah.

Vse to, kar smo povedali, naj služi knjigi v korist, in le želimo si še več takih potopisnih spominov, da izpopolnimo tudi tu vrzelj v svoji književnosti!

Fr. S. Lekše.



Spominski listi iz zgodovine c. in kr. pehotnega polka št. 17. vitez pl. Milde. Po rokopisni polkovni zgodovini in drugih virih sestavil Anton Funtek. Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1903. — Zelo umestna je ta knjiga, ki nam popisuje zgodovino našega vrlega pehotnega polka. Dasi je knjiga namenjena pred vsem našim šolam, jo bodo vendar z zanimanjem čitali zlasti možje, ki so sami že služili pod zastavo tega polka. Gospod pisatelj popisuje najprej ustanovitev polka l. 1674. in način, kako so v prejšnjih časih nabirali vojake, potem pa našteva po vrsti vojna dejanja, v katerih so se odlikovali naši vojaki. L. 1817. je bil postavljen za kranjski polk in je prišel na Kranjsko, kjer je dobil naborne okraje v ljubljanskem, postojnskem in novomeškem okrožju. Z zanimanjem sprem-



VZHODNO-SIBIRSKI STRELSKI POLK DEFILIRA PRED GENERALOM SUBOTIČEM.

ljamo kranjske fante v nadaljnih bojih: Leta 1848. do 1849. na Italijanskem, ob „strašnih dnevih“ v Bresciji, pri Rocci d'Amfo, pred Milanom, pred Benetkami in v Cerkevni državi. Nato gremo za njimi na Ogrsko l. 1849., zopet v Italijo l. 1859. in l. 1866. Zadnje lovorike si je pa priboril naš polk v Bosni leta 1878. in 1879. — Knjiga je spisana čisto objektivno na podlagi zanesljivih zapiskov in je ohranila spominu ime marsikaterega kranjskega junaka.

Dr. S.

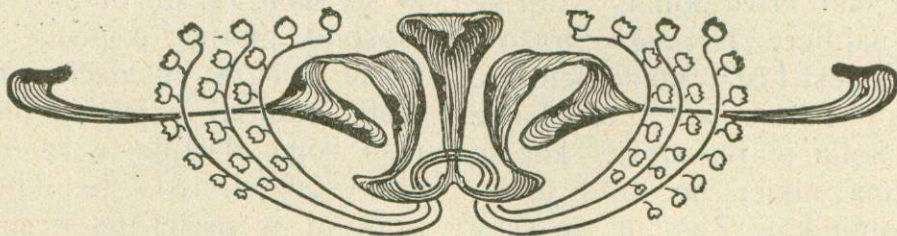
Zgodovina svete katoliške cerkve za srednje šole. Spisal Anton Kržič, c. kr. profesor veronauka v Ljubljani. Cena vezani knjigi 1 K 80 vin. V Celovcu 1904. Natisnila in založila tiskarna „Družbe svetega Mohorja“. Str. 224. — Med našimi šolskimi knjigami zasluži Kržičeva „Zgodovina svete katol. cerkve“ posebno priznanje. Ker je spisana za srednje šole, zato je sprejel g. pisatelj semtertje tudi apologetične opazke zoper razširjene zgodovinske laži. Želeti bi bilo, da bi v prihodnji izdaji g. pisatelj sprejel več domače cerkvene

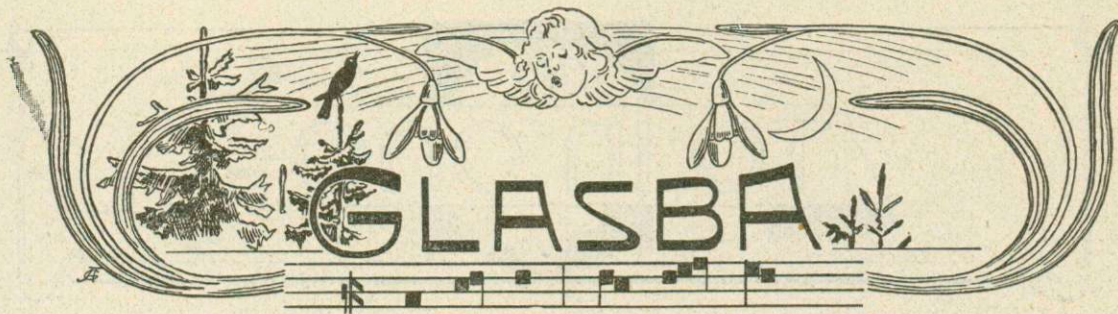
zgodovine v to knjigo. Če bi tvarina vsled tega narasla, bi se dalo drugod kaj skrajšati. Jako dobro je pa, da je g. pisatelj posamezne vzorne osebe obširnejše in zanimivejše opisal, nego je običajno v knjigah te vrste. Saj so taki zgledi več vredni, kakor pa dolge vrste števil in imen. Naj najde ta knjiga učencev, ki bi v marljivosti posnemali njenega pisatelja!

E. L.

Hiša Marije Pomočnice. Ivan Cankar. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1904. Strani 158. — Da se razumemo: „Hiša Marije Pomočnice“ je bolnišnica za neozdravljive deklice. Bolan vzduh veje v tej knjigi. Vse je bolešno, umirajoče, nenaravno. A še več: Bolešno domišljijo bolnih, izprijenih deklic jemlje pisatelj na pomoč, da nam razlaga podlost, ki je uprav gnusna. Še nikdar se ni bolj svetohlinski naslov porabil, da se pod njegovo firmo podaje tako frivolna vsebina. Mladina, ki more nad tako „umetnostjo“ imeti veselje, zasluži samo še pomilovanje. Epidemija npravne perversnosti je plod take literature.

D. S.





Triintrideset mešanih in moških zborov. Uredil Matej Hubad. „Glasbena Matica“ v Ljubljani. Izdaja muzikalij za društveno leto 1902./03. Zvezek XXXII. — Prav pestra zbirka modernih zborov je to. Na čelu ji stoji Anton Lajovic s šestimi pesmimi za peteroglasen mešan zbor. Skladatelj stavi tri moške glasove proti dvema ženskima, kar daje jako polno harmonijo. „Pomladni spev“, „Večerna pesem“, „Črna lutnja“, „Bolest kovač“, „Napitnica“, „Vodica čista se vila“ so ljubke pesmi Finžgarjeve, katere je Lajovic uglasbil jako efektno v velikem slogu. Nato sledi „Srbske narodne pesmi“, harmonizirane od Stjevana St. Mokranjca. Iz ruščine imamo zbor Cezarja Kjuja „Dve roži“ in narodno „Vozle rečki, vozle mostu“, harmonizirano od Liadowa. Kratko slovensko narodno „Meglico“ je harmoniziral Oskar Dev, nato pa sledi veličastni osmeroglasni moški in ženski zbor Foersterjev „Z glasnim šumom s kora“. Dr. Benjamina Ipavca „Leži polje ravno“ in Antona Nedvéda „Gospodov dan“ s šopkom narodnih pesmi z Ohrida, harmoniziranim od Mokranjca, zaključujeta mešane zборе. Nato sledi moški zbori. Križkovskega krasna balada „Utopljenka“, dr. Benjamina Ipavca kantata „Na Prešernovem domu“, dr. Gustava Ipavca „Savska“, „Oblaček“, „Planinska roža“, Antona Hajdriha „Hercegovska“, „V sladkih sanjah“, Vinka Kreka „Ljubezen in pomlad“, Fleišmanova „Pod oknom“, Nedvédova „Prešernu“, Hudovernikova „Naša zvezda“, Ivana pl. Zajca zbor „Poputnica Nikole Jurišiča“ ter „Ružica i slavulj“, Vogričeva „Lahko noč“, Ant. Svetka „Pod noč“ in „Kaj bi te vprašal?“ in Vilka Novaka „U ljetni suton“ so bolj ali manj znane starejše skladbe, ki jih imamo tu v novi izdaji.

Slava Brezmadežni. O petdesetletnici 8. decembra 1854—1904. Napevi za „Marijino družbo“. Zložil in priredil P. Angelik Hribar, O. M. Cena 1 K. Založil knezoškofijski ordinariat v Ljubljani. Tiskala Zadružna tiskarna. Str. 136. — Vedno rastoča društvena organizacija na Slovenskem potrebuje tudi svojega slovstva. Za „Marijine družbe“ je tu nabral naš znani skladatelj o. Angelik Hribar 105 lepih in pristrčnih pesmi. Največ je njegovih in Riharjevih; zastopani so še Belar, Cvek, Goller, Hladnik, Vavken in neznani skladatelji. Razdeljene so pa pesmi v „Družbene“, „Marijine“, „Pred Jezusom v zakramentu ljubezni“ in „Razne“. V prvi vrsti je imel g. skladatelj pred očmi seveda „Marijine družbe“. Res je to prava pesmarica za te družbe, katera bo brez dvoma kmalu povsod vpeljana. Slog je prostejši kakor pri liturgični glasbi. To priča že veliko število Riharjevih pesmi, katere so se izpuštile večinoma iz liturgične glasbe, a najdejo zdaj pri privatnih pobožnostih zopet pot v cerkev. Zbirka je tako praktična, da se pač sama dovolj priporoča. *Dr. E. L.*

Missa pro defunctis ad duas voces aequales organo comitante. Auctore Joanne Laharnar. Op. 9. Pret. 1 K 20 h. Labaci 1903. Sumptibus auctoris. Typis „Zadružna tiskarna“. — Ker je pri navadnih mašah-zadušnicah težko dobiti zbor za petje, zlasti na deželi, je gospod skladatelj dobro ukrenil, da je zložil mašo za dva ženska glasova. Ker se glasova prijetno menjujeta, se sliši skladba tudi dovolj zanimivo. Zložena je strogo cerkveno.

„N'coj je prav lep večer“. Transkripcija za klavir. Zložil in velecenjeni gospej Nini dr. Rojčevi vdano poklonil Janez Laharnar. Delo 11. Cena 50 vin. V Ljubljani 1903. Založil skladatelj. Tisk J. Blasnikovih naslednikov. — Transkripcija je zložena na znano domačo melodijo z običajnimi klavirskimi okraski. Kompozicija ni težka in prav ljubka. *J. M.*



NAŠE SLIKE.

Žmitkova vinjeta str. 257. nam kaže prizor iz domačega življenja. Na predvečer godu sv. Janeza Nepomučana (16. maja) imajo v nekaterih krajih dečki navado, da okrase podobe tega svetnika, ki jih vidimo običajno na mostovih ali ob vodi. Včasih se pa dečki tudi izkušajo, kdo bo bolje okrasil podobo, in tedaj se lahko zgodi, da pridejo fantje iz raznih vasi navzkriž. Tako je tudi na naši podobi

je branila, udati se hunskega poveljniku. Vse so umrle mučeniške smrti. Kolinski meščani so pokopali njihova trupla.

„Večer“ (str. 264.) je fantazija mladega risarja g. H. Gerbiča. Zlobnost teme, ki beži pred svetlobo in se diabolično roga človeštvu, izraža mefistovski obraz v ospredju.

„Slovakinja“ (str. 281.) g. P. Žmitka pa šiva svojo borno obleko. Vzeli smo to sliko iz zbirke jako značilnih studij našega sotrudnika. G. Žmitek



VLADIVOSTOK.

Hitro je pozabljen lepi namen, in že si stojita nasproti sovražni vojski, oboroženi s šibami. Drugo si lahko mislite!

„Smrt sv. Uršule“ je lepa podoba Valentina Mencingerja, enega naših najboljših cerkvenih slikarjev iz prešlih dni. Slika se nahaja v kapelici na Goričanah, letovišču ljubljanskih knezoškofov. Sveta Uršula je bila hči britskega kralja Deonota. Ko se je s svojimi tovarišicami vračala iz Rima in so device prišle po Renu na ladjah do Kolina, so ravno Huni oblegali to mesto. Kot volkovi so se Huni vrgli na device. Uršulo je prebodla sovražna puščica, ko se

ima krepko realistično nagnjenje in istino slika z lapidarnimi potezami. Zato pa sega rad v navadno življenje, iz katerega je vzel tudi svojo „šivajočo Slovakinja“.

Vulkanske slike zadnjih treh številčk smo pa vzeli iz večjega dela „Weltall und Menschheit“, katero je izšlo v zalogi R. Bonga v Berlinu.

Japonske slike nam kažejo tehniko japonskih ilustratorjev, kateri rišejo jako fino z izrazitimi, tenkimi potezami. Na slikah se vidijo japonski napisi.



Slovensko gledišče.

Tajniško poročilo „Slovenskega dramatičnega društva“ za prošlo sezono nam nudi sledeče podatke:

Uprizorilo se je četvero slovanskih oper („Evgenij Onjegin“, „Dalibor“, „Prodana nevesta“, in „Peter Svačić“) ter slovenska opereta „Amaconke“; dramskih slovanskih del smo imeli 13: „Karikature“ (poljska), „Vstajenje“ (ruska po francoski dramati-zaciji), „Lepa Lida“, „Pravljica o Krišpinčku“, „Mor-ska deklica“ in „V tujem zraku“ (češke), „Legijo-narji“, „Kralj na Betajnovi“, „Rokovnjači“, „Deseti brat“, „Divji lovec“, „V Ljubljano jo dajmo!“ in „Svoji k svojim!“ (slovenske). Skupaj se je torej v minoli sezoni uprizorilo 17 slovanskih del, med temi 7 dramskih novitet in 2 operni noviteti; skupaj 9 slovanskih novosti.

Poleg teh slovanskih del smo imeli še 27 tujih, in sicer 2 francoski (1 nova) in 2 novi italijanski operi ter 1 novo nemško opereto („Afričanka“ in „Nema iz Portici“; „Otello“ in „Boheme“ ter „Cigan baron“), dalje 5 francoskih iger („Dobri prijatelji“, „Njegova hišna“, „Madame Sans-gêne“, „Anatolov dvojniki“ in „Monna Vanna“); 12 nemških iger („Kralj Harlekin“, „Pepelka“, „Snegulčica“, „Mlinar in nje-gova hči“, „Dom“, „Marija Stuart“, „Podkriževalci“, „Krojač Fips“, „Lumpacij Vagabund“, „Od stopnje do stopnje“, „V medenih dneh“ in „Brat Martin“); 1 italijansko („Jeftejeva hči“) ter 3 angleške („Pot okoli zemlje“, „Sever proti jugu“ in „Novi klovn“). Med temi 26 tujimi deli je bilo 13 novitet.

Vsega skupaj se je uprizorilo 44 del (= 17 slovanskih in 26 tujih), med njimi pa je bilo 22 novitet (= 9 slovanskih in 13 tujih). Poprečno se je torej igralo vsak mesec tekom šestmesečne sezone po 7 raznih dramskih in opernih del, oziroma smo imeli vsak mesec 3-4 dramske in operne novosti.

Angažiranih je bilo vseh moči 53, mej temi 19 članov za dramo in deloma za opereto ter 8 za opero in opereto. Zbor šteje 24 članov.

Tajnik g. dr. Novak je poudarjal tudi sledeče: „V bodoče moramo bolj skrbeti, da pridemo v deželnem gledišču do onih pravic, katere smemo zahtevati. V deželnem gledišču se nam reže tanjši in slabši kruh, nego Nemcem. 15 odstotkov Nemcev ima v deželnem gledališču več igralnih dni, nego 80 odstotkov Slovencev! Temu se mora storiti konec, za to ni odloga. Ta krivica se mora popraviti, ker se druga ne more zadostno: Že pri stavbi gledišča so nas prikrajšali naši narodni nasprotniki. Gledišče, ki bi moralo biti pristopno za širše kroge, je zidano tako, da imajo prostora v njem le boljše krogi, za širše občinstvo je pa v njem veliko premalo prostora. Gledali so pač na nemške sodeželane, ne pa na slovenske potrebe.“

Računski zaključek nam kaže, da je skupni denarni promet pretekle sezone presegel

vsoto 200.000 K; znašal je namreč 203,466 K 62 v., in se razdeli na posamezne naslove tako-le: D o h o d k i: V blagajnici 1. aprila 1903 — 648 K 37 v, subvencija dežele 12.000—, subvencija mestna, in sicer redna 12.000—, izredna 14 000 —, naobrazba in pouk 600—, „Glediško društvo“ 761—, članarina 400—, lože 6.600—, abonement 4575·46, dnevni dohodek predstav 33.205·57, povračilo na davku in zavarovalnini, obresti 380·87, prodani zvezki „Talije“ 35·68, razni dohodki 3086·36, prehodni dohodki 13.400—; vkup 101.733 K 31 v. S t r o š k o v je bilo za opero 14.719—, dramo 20.023—, zbor 7883·50, naobrazbo in pouk 185—, za lože 6600—, dnevni stroški predstav 18.545·78, repertoire 4666—, dekoracije 516·76, garderoba 1403·78, zavarovalnina, davek in obresti 1761·81, rekviziti 39·60, razno 4362·49, prehodni stroški 13·400—, dolg 6632—, v blagajnici 31. marca 1904 — 996 59; vkup 101.733 K 31 v. Vsaka predstava je imela povprek 210 K dnevnega prebitka.



Konrad Črnologar.

Dne 8. aprila t. l. je umrl v Šmariji na Dolenjskem ondotni učitelj in c. kr. konservator Konrad Črnologar. Rojen je bil v Višnji Gori l. 1860. kot sin nadgozdarja na Tauffrerjevi grajščini, kot najmlajši od štirih bratov, katerih najstarejši je že pel novo



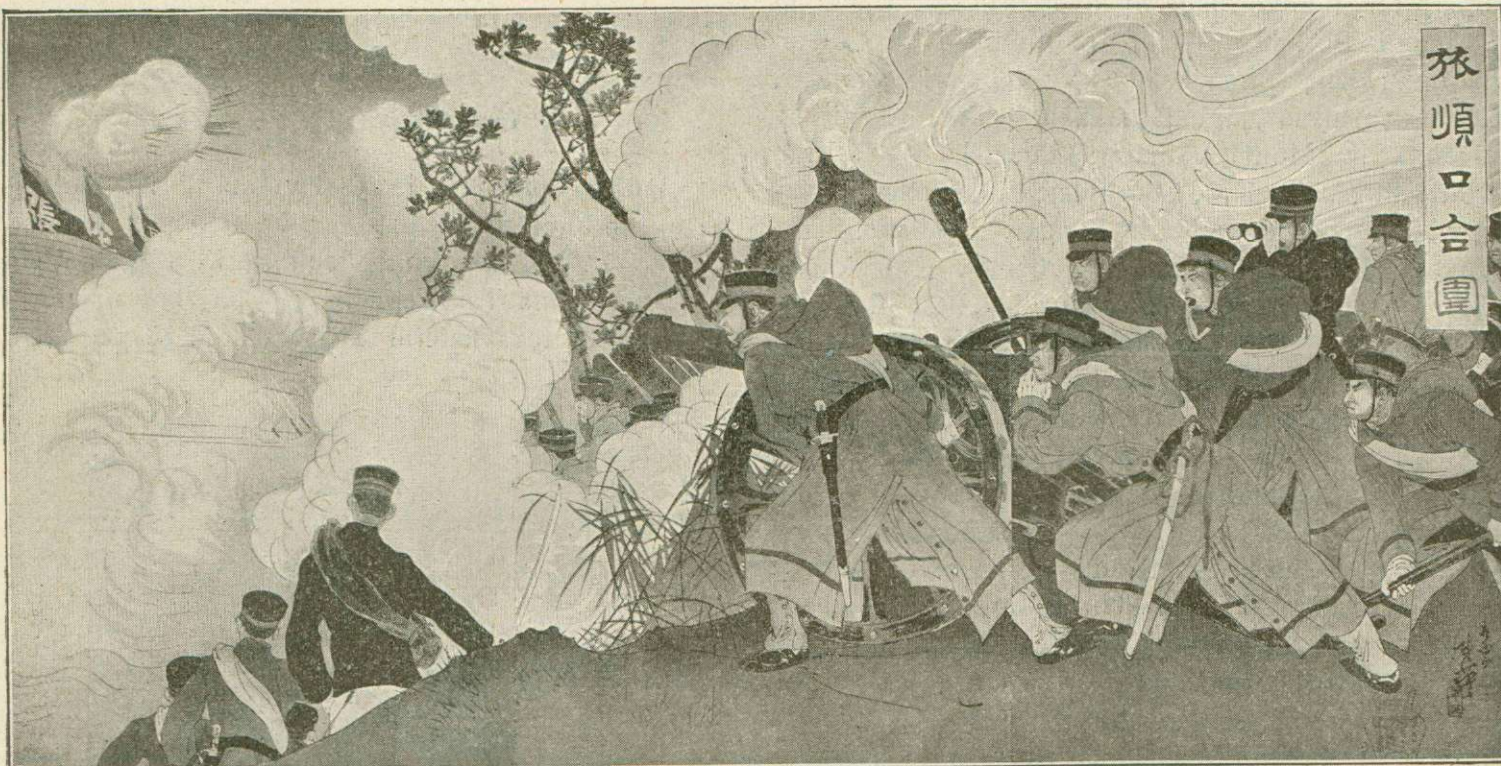
Konrad Črnologar.

mašo, ko je bil Konrad še mlad. Razmere očetu niso dopustile, da bi bil dal še druge sinove v Ljubljano v šolo, in tako se je moral Konrad zadovoljiti z dvema razredoma v Višnji Gori. Pa tudi ni kazal posebnega veselja za višje šole, tembolj pa ga je že takrat za-

nimalo staro zidovje razvalin višnjegorskega gradu in drugih grajščin, ki jih je bližnja okolica višnjegorska precej bogata. Ko je bilo vendarle treba stopiti na lastne noge, se je napotil v Ljubljano in se učil knjigoveštva. Pa zopet bolj kot to mu je ugajalo risanje in slikanje različnih oblik. Predstojniki so zapazili njegovo nadarjenost in sprožili misel, naj bi šel študirat. Gmotne razmere so sicer precej ovirale ta korak, vendar je vstopil Črnologar na ljubljansko učiteljsko in ga, boreč se za vsakdanji kruh, dovršil l. 1883.

Skrita in zanimivosti polna zemlja dolenjska ga je vabila kot rojenega Dolenjca k sebi nazaj. Nastopil je svojo prvo službo Podgabrom in ostal tam štiri leta. Zatiški samostan in različni arhivi po ondotnih gradovih so našli v njem pridnega preiskovavca. Vse, kar je bilo starega, je znal preiskati, preceniti in

sta bila velika prijatelja, saj je Rutar kot priden zgodovinar komaj našel pridnejšega in vestnejšega preiskovavca srednjeveških in prazgodovinskih starin kot je bil ravno Črnologar. Mnogo je pomagal tudi preiskovavcu Pečniku pri njegovem delu. Ravno zadnje velikonočne počitnice je porabil za izdelovanje natančnega zemljevida, ki naj bi kazal prazgodovinska izkopališča kranjske dežele. Delo ga je stalo precej časa in napora, o čemer je sam tožil. Mnogo je tudi mislil na to, kako bi spisal zgodovino šmarske fare. Ker pa je bil arhiv v Zatični in je bil tam z drugo biblioteko vred uničen, je mogel gradivo le počasi nabirati, kar je naletel tuintam v odlomkih. Po smrti nadučitelja Borštnika je moral sam prevzeti začasno vodstvo. Upal je, da mu na odločilnem mestu pripoznajo njegove zasluge in da mu podelijo mesto nadučitelja. A varal se je. Dobri prijatelji so



JAPONSKO TOPNIŠTVO.

PO JAPONSKEM IZVIRNIKU.

ogledati. Začel je poročati v nemško izvestje muzejskega društva. L. 1887. je bil definitivno nastavljen v Št. Vidu pri Zatični. Tu je imel zopet priliko nabirati stare knjige, ki so bile nekdanj zašle med ljudi iz samostana, in stikati po gradovih. Dunajska centralna komisija ga je imenovala za konservatorja tega okraja. Že tu je začel misliti na večje delo „Zgodovina zatiškega samostana“, vedel pa je, da je za to treba veliko truda in časa, kar pa njemu niso dopuščale stanovske dolžnosti. Štiri leta pozneje so ga premestili v Šmarje. Bližnje barje, Blagajev grad Boštanj, katerega knjižnico je natančno pregledal, Magdalenska gora in različne kapelice in stare cerkve v okolici so ga vabile na obiske, in pregledoval jih je, kadarkoli je utegnil. Z ranjnim prof. S. Rutarjem

ga počrnili, in Črnologar je ostal — učitelj. To mu je zagrenilo bivanje v Šmariji.

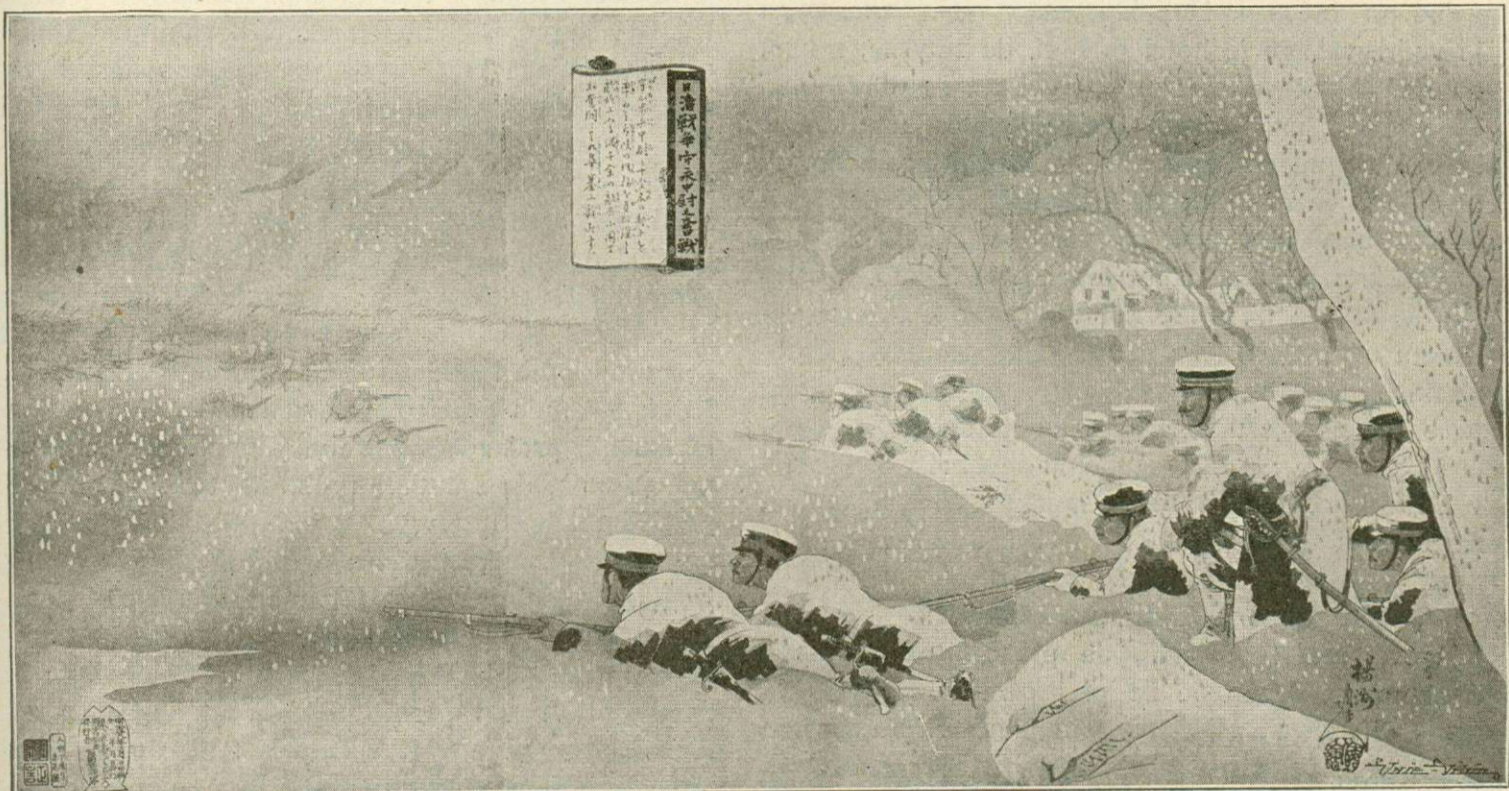
Pred velikonočjo je bil imenovan za konservatorja črnomaljskega okraja. Takoj o praznikih se je odpeljal g'edat tri stare cerkve. V tej svoji službi je bil Črnologar izredno vnet in točen. Potrudil se je v najvišje hribe, če je bilo treba. Na potu čez Gorjance se je prehladil. Nestalno aprilovo pomladansko vreme ga je zmotilo, in prišel je domov — bolan. Zbolel je za vratico. Tudi zdravniška pomoč ga ni mogla rešiti. V petek po velikinoči okoli poldne je umrl. Zapustil je vdovo s tremi hčerkami. Že v 43. letu je torej moral z življenjem plačati svojo vnemo za delo, ki ga je najbolj veselilo. Njegov pogreb je kazal, da je imel mnogo tovarišev še pri

življenju, da pa je imel tudi mnogo prijateljev. — Črnologar je bil blaga, mirna duša. Vestno je izpolnjeval svojo stanovsko dolžnost in kazal pri pouku veliko živahnost, da je zbujaal zanimanje za predmet. Skoro ves čas, kar mu ga je ostalo, je porabil za delo. Pogosto je poudarjal, da je edini učitelj-konservator v Avstriji, in to je mogel poudarjati s ponosom, kajti na tem polju je bil doma. Potrudil se je med kmete in ni mu ušlo izlepa kaj važnega iz rok, dasi kmetje tudi ne dajo radi starih znamenitosti iz hiše. Bil je tih in molčeč. Mislil je mnogo; marsikaj več bi bil storil, in morda bi bil začel pisati zgodovino Šmarija, Višnje Gore in Zatične — saj poznal jo je temeljito — ko bi mu bil dopustil čas. In ravno to ga je spravilo včasih v nevoljo in si je rajši počil pri čaši vina, ker je videl, da je vse zastoj. Pri ljudeh in pri šolski mladini je bil pri-

sedaj gotov in tudi že v bron vlit. Delo je to domačega umetnika Ivana Zajca; delo, ki bode delalo čast ne samo umetnikovemu imenu, temveč vsemu narodu slovenskemu. Odbor je želel spomenik postaviti že letos in odkriti ga ob vsesokolski slavnosti; onemogočeno mu je pa to vsled nedostajanja sredstev. Za postavljanje spomenika potreba je namreč še najmanj 25.000 K. Dokler se ta vsota ne zbere, bo moral spomenik shranjen ostati v cesarski livarni na Dunaju.“



Slavistika. Kako napreduje znanstveno slavistično slovstvo, nam dobro dokazuje „Věstník slovanské filologie a starožitnosti“. Iz njega posnemamo, da je izšlo l. 1900. in 1901. sledeče število slavističnih znanstvenih del:



JAPONSKE PREDNJE STRAŽE V BOJU.

PO JAPONSKEM IZVIRNIKU.

ljubljen, v družbo pa ni zahajal. Bil je rad sam in je mislil na svoje črteže, na stare cerkve, arhive, gradove in na to, kaj nam še v tem oziru manjka. Ž njim smo izgubili vestnega konservatorja in marljivega preiskovavca. Bodi mu blag spomin! J. L



Prešernov spomenik v Ljubljani, katerega so nameravali odkriti ob stoletnici pesnikovega rojstva, se je zakasnil. Spomeniški odbor javlja:

„Doneski za spomenik so prihajali tako počasi, da je odbor leta 1900. šele mogel razpisati natečaj za najboljši osnutek ter — računajoč z nadaljnimi zbirkami — oddati izvršitev spomenika. Le-ta je

	1900.	1901.
Listi, bibliografije, gradivo za zgodovino in jezikoslovje	152	225
jezikoslovje	356	413
zgodovina književnosti	340	923
narodopis	829	785
starožitnosti	242	282
baltijsko jezikoslovje	40	50
L. 1900. je bilo torej vseh del 1959, l. 1901. pa že 2678.		



„Manes“ v Zagrebu. Češko umetniško društvo „Manes“ razstavi še ta mesec okolo 150 slik in kipov v zagrebškem umetniškem paviljonu.

Rudolf Valdec, znani hrvaški kipar, je bil pozvan v Beograd, da modelira doprni kip kralja Petra I. Umetniško delo se je vrlo posrečilo. Valdec je doslej modeliral tudi že kipe Strossmayerja, Račkega, Trnskoga in Kukuljevića.

„**Popov toranj**“ v Zagrebu na Vrazovem šetališču, znan iz Šenovih pripovedi, so prenovili v astronomski observatorij.

E. Vidović. Zanimivo je življenje dalmatinskega slikarja Vidovića, kateri je prošlo leto izložil svoje slike v Spletu. Rojen je bil v Solinu in ima šele 30 let. Starši so hoteli, da bi bil trgovec, a ni hotel. Šel je v Benetke, kjer je od l. 1887. do 1892. hodil na akademijo. Tudi tu mu ni ugajalo, ker se ni hotel oprijeti akademičnih tradicij, ampak je hrepenel po „novi“ umetnosti. Izstopil je iz akademije. Težki dnevi trpljenja in bede so zanj prišli zdaj. V cerkvi sv. Marka in v prosti prirodi je bival cele dni, spavajoč po dnevu na klopi javnega vrta. Stric, ki ga je vzdrževal, ga je hotel prisiliti, da se vrne, s tem, da mu je odtegnil vsako podporo in se obrnil celo do konzula, naj s silo pritira mladeniča domov, ker se je odtegnil vojaščini. To se mu ni posrečilo. Iz usmiljenja je neki ameriško-španski slikar dajal Vidoviću barv in platna, da je mogel delati. Šel je v Milan, kjer je trpel dalje revščino in lakoto. Posrečilo se mu je, da pride kot dekorater k nekemu velikemu industrijcu. Tu je izložil na razstavi „Esposizione triennale di Brera“ sliko, za katero je dobil prvo nagrado. Od tega časa mu je šlo bolje. Delal je še v Italiji, izložil v Kodanju devet slik in se vrnil v Dalmacijo, kjer je bil v Spljetu štiri leta suplent za prostoročno risanje. Zdaj živi edino le svoji umetnosti.

„**Društvo hrvatskih umjetnika**“ se je razšlo. Njegovi člani so sklenili, da pristopijo v „Društvo umjetnosti“, katero je že prej obstalo, a je imelo razne diference z „Društvom umjetnika“. To društvo je priredilo izložbo l. 1889., kateri je sledila razstava v Kodanju in izdajanje „Hrvatskega Salona“. Priredilo je l. 1900, razstavo Alfonza Mucha in slovaških slikarjev. Društveni umetniki so nastopili s svojimi proizvodi tudi v Parizu in v Budimpešti. Gmotni neuspeh je prisilil društvo, da se je razšlo.

Bosna in Hercegovina, osvobojeni sicer turškega jarma, se vendar ne moreta povzdigniti. Sicer je zunanja kultura precejšnja, s katero se ponša avstro-ogrška uprava. A ljudstvo samo je zanemarejeno in zdihuje v vedno večji revščini. O poljedelskih pravnih razmerah bosenskih je izdal nedavno poučno knjigo dr. Karol Kadlec: „Agrární právo v Bosně a Hercegovině.“ (Knihovna Sborniku věd právních a státních, řady pravodovědecké č. III. V Praze 1903.) V Bosni je še dolgo po okupaciji ostal v veljavi stari seferski zakon iz l. 1859., a izpreminjali so ga z raznimi naredbami. Ljudsko življenje je bilo zadružno. A moderna država je te zadruga razdirala

vedno bolj. Zadnji udarec je dobila zadruga z uveljavljenjem zemljiško-knjižne postave z dné 28. oktobra 1884. Avstrijska vlada izkuša z vso silo uplivati na razdelitev posestev, ker s tem upliva tudi na politični položaj. Kmečko pravo bosensko temelji na pogodbah z agami, posestniki zemljišč, katerim plačuje kmečka rodbina davek. Aga dobiva davek v pridelkih takoj po žetvi.

Vukova pisma. V. Bogišić je izdal v Dubrovniku pisma, ki jih je dobil od hčere Vuka Stefanovića Karadžića, z naslovom „Jedna rukovet iz Vukove prepiske“. Izmed teh 51 pisem sta le dve pisani od Vuka samega, in sicer je eno naslovljeno na Kopitarja. Razen šestih se nanašajo vsa na dobo med leti 1815 do 1850.



Iz bolgarske književnosti. P. J. Todorov je napisal dramo v treh dejanjih „Zidari“. — Iv. P. Kečov je preložil na bolgarski jezik Brantovo knjigo o vplivu tujega kapitala na domači gospodarski razvoj. — „Narodnata biblioteka“ v Sofiji je izdala 4. in 5. letnik „Bibliografičeskega buljetina“ bolgarskega. — Zbornik bolgarskih pravnih običajev je izdal pred kratkim S. S. Bobčev. — Ivan Vazov je izdal dva zanimiva potopisa po krajih, ki so znani zaradi makedonske vstaje: „Velikata Rilska pustinja“ in „V nêdrata na Rodopitê“. Isti pisatelj je podal Bolgarom pred kratkim roman „Kazalarskata carica“. Kritik Sirotinin pravi o tem romanu: „Po bolestitih in mučnih proizvodih sodobne literature nam je zopet prijetno, da začutimo prosti in sveži vzduh zdravih človeških čuvstev.“

Samostanska pravila atonskih menihov. „Periodičesko spisanje na Blgarskoto knižovno društvo v Sofija“ objavlja „tipike“ ali zapisnike samostanskih pravil, ki veljajo za meniško ljudovlado na Sveti gori Atos v Makedoniji. Ti „tipiki“ niso zanimivi le zaradi vsebine, ampak tudi zaradi svoje starosti. Najstarejša tipika, ki se ju spominja zgodovinski zapisnik na Sv. gori, sta iz X. in XI. stoletja, drugi so bili izdani l. 1394., 1406., 1575. in 1783. Prvi tipik, izdan l. 969., je pisan lastnoročno od Atanazija, ustanovitelja Velike Lavre, hilendarski tipik je pa iz XIII. stoletja.



Kritičen donesek k zgodovini sv. Cirila in Metoda podaja knjiga „List papeže Hadriana II. v pannonské legendé a bulla Jana VIII. ‚Industriae tuae‘. (Historičkokritický pokus Františka Snopka. S dodatkom: Pseudoisidorovy dekretaly a sv. Methoděj. V Olomuci, str. 133.)“ — Ginzl je trdil, da ni pristo pismo Hadriana I., ki je ohranjeno v „Panonski legendi“, češ, da je dobil sv. Metod šele od papeža Janeza VIII. dovoljenje za slovanski obred. Snopek dokazuje, da je že Hadrian II. dal svetima bratoma to dovoljenje, katero je potem Janez VIII ponovil.

Le tako se dá tudi umevati nastop sv. Metoda proti sosednim nemškim škofom. Sporočila panonskih legend o škofovskem posvečenju sv. Metoda so netačna. Metod je bil že škof, ko ga je papež Hadrian poslal na Moravo. List papeža Hadriana, ki ga je zavrgel Ginzl, je pa po Snopkovih dokazih sicer verodostojen, a je le slovanski prevod grškega izvornika.

S husitskimi boji se bavi knjiga P. Simona Binderja: „Die Hegemonie der Prager im Husitenkriege“ (Praga, Rohliček in Sievers). Iz njegovih izvajanj sledi, da husitske vojske niso bile obrambni boji proti zunanjim sovražnikom, ki so po krivici napadli Husite, kakor je pisal Palacký, ampak da so bili napadi zapeljanega naroda na obstoječi državni in cerkveni red. Husiti so se vojskovali, ker so staro oblast podrli in je niso hoteli iznova priznati. Voditeljica v tem boju je bila utrakvistična občina v Pragi.

Ali so Slovaki Jugoslovani? S tem vprašanjem se bavi Fr. Pastrnek v „Věstniku české akademie císa. Frant. Jos. pro vědy, slovesnost a umění“. Že Miklošič je trdil, da se je panonsko-slovanski jezik raztezal do Moravskega, da so torej današnji Slovaki pravzaprav Jugoslovani — Slovenci. Tudi dr. Czambel v svoji knjigi „Slováci a ich řeč“, ki je izšla lansko leto v Budimpešti, dokazuje, da so Slovaki jugoslovanskega pokoljenja. Pastrnek pa po bija te dokaze, češ da so Slovaki in Čehi en narod.

Slovaki in Madjari. V zadnjih desetih letih so Slovaki dobili v roke 253 občin, a izgubili jih proti Madjarom 105. Torej so si priborili vendar 147 občin. Iz tega vidimo, da se dá z vstrajnim delom rešiti tudi slovaška narodnost na Ogrskem.



Rusko-japonska vojska.

Zadnji mesec sta porabili obe nasprotni vojski na suhem v to, da se pomnožita s četami iz domovine. Na morju pa je japonsko brodovje izkušalo Rusom prizadeti kar moči največje izgube — in z uspehom.

Japonci izkrcavajo svoje čete na Korejo v velikem številu. Naše slike nam kažejo danes po japonskih originalih, kakšni so japonski vojaki. Skozi Korejo, katera je polna snega in blata, prodirajo proti severu. Ob reki Jalu si stoje že nasproti prednje straže ruske in japonske. Rusi so na desnem, Japonci na levem bregu reke. Ruski poveljnik Kuropatkin si je izbral za glavno taborišče Liaojang, odkoder vodi priprave za dolgotrajno vojsko na suhem. Neprenehoma dovažajo vlaki sibirskes železnice rusko vojaštvo. Trdijo, da je že čez 100.000 mož prekoračilo Bajkalsko jezero, ki je še vedno pokrito z debelim ledom.

Od strani se pa Kitajci obnašajo jako sumljivo. Kitajske čete so nastavljene tako, da če bi šla ruska armada na jug proti Port Arturju, ji vsak čas lahko pridejo za hrbet in odrežejo zvezo z Mandžurijo. Zato pa Rusi groze Kitajcem s silo, ako ne ohranijo svoje obljubljene nevtralnosti.

Prednje straže ruske in japonske se večkrat srečajo, in pri tem pride vsakokrat do večjih ali manjših prask. Največji boj je bil dne 28. marca doslej pri Čönčiu, kjer so čete generala Miščenka udarile na Japonce. Oba sovražnika sta se po nekotikih izgubah vrnila.

Na obeh straneh raste odločnost, da se vojska izvede do konca z vsemi silami. Bile so volitve v japonski državni zbor, pri katerih so bili izvoljeni bojoviti poslanci, ki soglašajo z vojsko. Na Ruskem pa raste tudi požrtvovalnost od dné do dné. Ruski car je sklenil, da po potrebi žrtvuje celo svoje



Admiral Skrydlov,
novi poveljnik ruskega vzhodno-azijskega brodovja.

ogromno zasebno premoženje za vojsko. Neprenehoma izdelujejo in kupujejo Rusi nove ladje, da jih pošljejo na bojišče.

Admiral Makarov je v Port Arturju takoj začel delovati z vso energijo. Predrzo je zapuščal pristan in križal po morju. Japoncem je mnogo ležeče na tem, da ruski brodovji v Port Arturju in Vladivostoku ne motita prevažanja njihovih čet. Zato je japonski admiral Togo začel zopet napadati Port Artur, da bi s svojo premočjo potisnil Makarova nazaj. Japonci so zopet večkrat bombardirali z morja Port Artur. In pri tem se jim je posrečilo, da so zadali ruskemu brodovju grozen udarec.

V noči od 11. do 12. aprila so začeli Japonci napadati ruske ladje, ki so se drznile iz pristanišča vun. Torpedovko „Strašnij“ so pri tem potopili. Admiral Makarov (glej sliko str. 251.) je dne 12. aprila zjutraj šel z velikimi ruskimi oklopnimi vojnimi, sovražniku nasproti, želeč si ž njim velike, odločilne bitke. Bil je na oklopnici „Petropavlovsk“. Pogumno

je šla admiralova ladja naprej. A kar naenkrat se čuje grozna eksplozija: „Petropavlovsk“ je težko poškodovan, začne goreti, in v dveh minutah se je že potopila ogromna ladja. Najbrže jo je zadel sovražni torpedo. Japonski admiral Togo je poročal, da je zadel „Petropavlovsk“ ob mino, ki so jo nastavili Japonci.

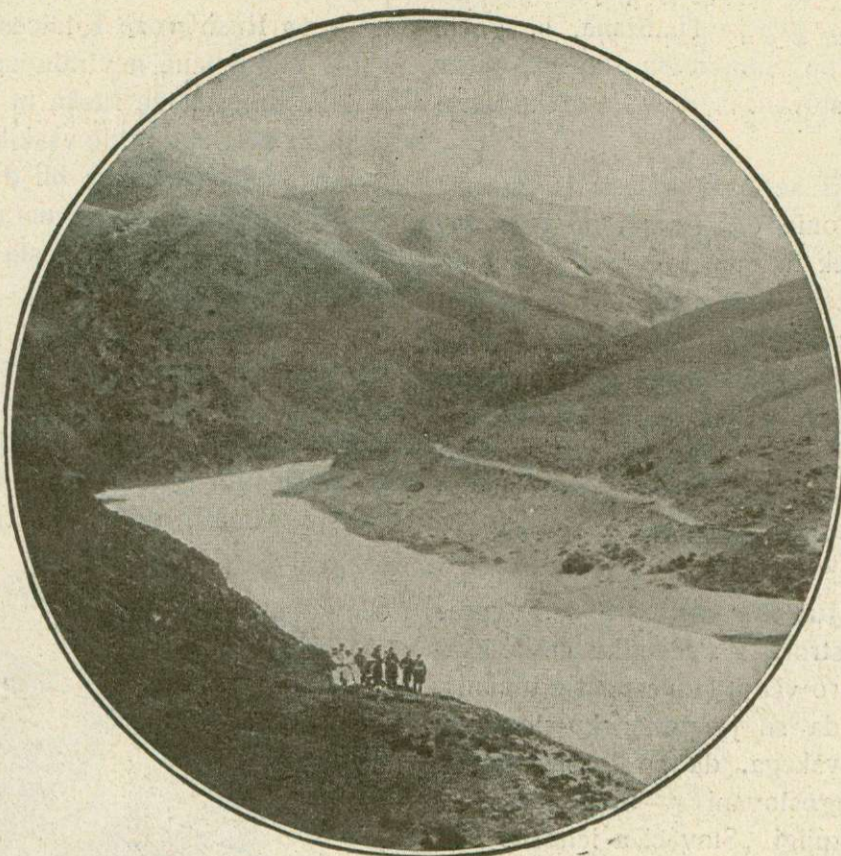
To je bil grozen udarec za Ruse, kajti s „Petropavlovskim“ se ni potopil le admiral Makarov, vrhovni poveljnik vsega brodovja, ampak ž njim vred tudi najboljši pomorski častniki ruski. Le malo se jih je rešilo. Do šeststo mož je utonilo. Na krovu nesrečne ladje je bil tudi veliki knez Kyrill Vladimirovič, katerega so slučajno rešili, precej ranjenega, in znani ruski slikar Vereščagin, kateri je šel na vojsko, da bi slikal bojne slike. Veliki knez Kyrill je najstarejši sin velikega kneza Vladimira Aleksandroviča, ki je brat rajnega carja Aleksandra III. Sedemindvajset let star je šele pred nekaj meseci dokončal potovanje okolo zemlje. Leta

Vendar pa Japonci doslej še niso mogli zamašiti vhoda v portartursko pristanišče. Dasi so ob njem potopili precej starih ladij, je še vedno dovolj prostora, da ruske ladje plovejo vun.

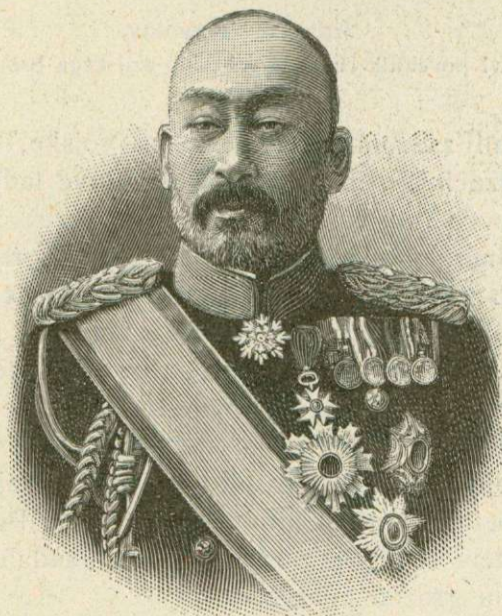
Naša slika stran 301. nam kaže, kako se razletavajo mine, ki so položene pod morjem. Kadar zadene ob nje ladja, ali kadar jih sproži s suhega napeljani električni tok, se razleté, in steber vode, ki ga vržejo kvišku, s svojo velikansko silo raztrga ladjo.

Admiral Makarov je bil mož dela in znanja. Odlikoval se je že v vojski l. 1877. do 1878., ko je kot poveljnik oddelka majhnih torpedovk drzno napadal velike turške monitorje ob izlivu Donave in turško brodovje v

batumskem pristanišču, kateremu je poškodoval skoro vse ladje. L. 1881. je bil s Kuropatkinom in Skobelevom v Turkestanu, l. 1885. je pa nastopil štiriletno pot okoli zemlje. Sijajne znanstvene pridobitve tega potovanja so mu donesle zlato medaljo peterburške znanstvene akademije. Leta 1894. je bil v Vzhodni



Ob reki Jalu.



Terauši,
japonski vojni minister.



Admiral Togo,
napadalec Port Arturja.

1902. je bil obiskal japonska pristanišča; v Tokiu ga je mikado sprejel z velikimi častmi. Nato je prepotoval Korejo. Ko se je začela vojska, je naprosil carja, naj ga pošlje na bojišče.

Aziji ter je opazoval vso japonsko-kitajsko vojsko. On je konstruiral „rušivce ledu“, kateri so se tako dobro obnesli v Vladivostoku, iznašel je nove jeklene projekte, ki so prebijali močne železne oklepe in

je leta 1898. izdal knjigo o morski taktiki, ki so jo strokovnjaki prevedli v razne jezike. Bil je pristaš „nove mornariške šole“, katera ima sledeča načela: Namestu dosedanjih težkih velikanskih bojnih ladij se naj rabijo manjše, lahke in hitre ladje, močno oborožene s topovi. vedno se naj napada, da se nasprotnik prehit, najbolje ponoči in z raztretili.

tudi sicer kot spreten in izobražen mož. Star je devetinpetdeset let.



Vasilij Vasiljevič Vereščagin.

V umetniškem svetu je zbudila posebno sočutje smrt nanega ruskega slikarja V. V Vereščagina. Razstave njegovih slik so ime Vereščaginovo razširile po Evropi. A ni le z umetnostjo svojega kista zbuja pozornosti, ampak je povzročil velike debate v časopisju tudi z vsebino svojih slik.

Rojen je bil v Ljubcu novgorodske gubernije leta 1842. in vstopil v „Morski kadetski korpus“. Vedno se je bavil z risanjem. Od leta 1861. do 1865. je bil gojenec „Akademije Hudožestv“ in je dobil srebrno medaljo za načrt „Smrt Penelopinih ženinov“. Iz Pariza, kjer se je učil na „École des beaux arts“ je šel na Kavkaz in v Tiflisu poučeval v risanju. Tu je narisal mnogo kavkaških tipov in prizorov, ki so zbudili splošnejšo pozornost. Odslej je živel kot vojak in slikar v raznih deželah. V Turkestanu se je odlikoval v vojski in odbil sovražni napad na Samarkand.

Umetniški plod te vojske so bile slike, ki jih je poslal v Petrograd na turkestansko razstavo. Več slik je bilo pa takih, da niso bile vladi všeč, in jih je sam pokončal. Turkestanske slike so šle po raznih razstavah. V Indiji je bil Vereščagin l. 1876. Načrte, ki jih je prinesel odtod, je izdeloval v Parizu. L. 1877. je šel na Donavo in se je

udeležil ruskoturške vojske. Tu se je seznanil s Skrydlovom in Kuropatkinom. Vedno je risal bojne prizore. Bil je ranjen in ležal nekaj časa v bukareški bolnišnici. Nato je pa prepotoval vsa bojišča po Bolgariji, da jih je slikal. Ta zbirka je od l. 1881. do 1883. prepotovala vso Evropo. Poleg slik je razstavljal tudi svoje bogate etnografske zbirke.



V. V. VEREŠČAGIN.

Tudi v Port Arturju se je hotel ravnati po teh načelih. A tudi nasprotnik, admiral Togo, je znal izvrševati te nauke — Makarovu v pogubo.

Za naslednika Makarovu je bil imenovan admiral Skrydlov, ki je doslej poveljeval črnomorskemu brodovju. Nikolaj Ivanovič Skrydlov je znan v Rusiji ne le kot pogumen in izkušen pomorščak, ampak

Nato je šel Vereščagin v Palestino in Sirijo. Tu je slikal podobe iz Novega Zakona. A te podobe so prešinjene brezbožnega Renanovega duha. Slikal je Kristusa, ne kakor ga evangelij popisuje, ampak kakor si ga mislijo novodobni učenjaki, ki ne verujejo v njegovo božanstvo. Te slike so bile razstavljene na Dunaju, kjer so zbudile po pravici hud odpor. Škoda, da je Vereščagin s tem zatemnil svoj značaj v zgodovini lepe umetnosti. V Rusiji pa je razstavil slike iz časa Napoleonskih vojsk.

Vereščagin je bil skrajni naturalist. Slikal je vse po naravi z najživejšo istinitostjo. Njegovi najznamenitejši proizvodi so pa bojne slike. On pravzaprav ni slikal toliko bojev, kakor le grozo in nesrečo, ki jo provzroča vojska. O teh slikah piše sam: „Kar sem videl v vojski, sem hotel vse naslikati kar le mogoče natančno. V vojski je le 10 odstotkov zmage; 90 odstotkov je strašnih porazov, mraza, glada, grozovitosti, obupa in smrti v najžalostnejših oblikah. Ako gledaš vojsko od blizu v njenem vrvenju, se ti zdi grozna. Kdor je sam videl njene strahote, njeno razdiranje in prizore trpljenja, temu ne pride nikdar na misel, da bi poveličeval zmago; kri, smrt, vzdih ranjenih in hropenje umirajočih ti mora navdati srce z globokim sočutjem. Tisoči se zaganjajo v bitko in v minuti padajo na stotine mrtvi in ranjeni.“

In vendar ga je vleklo vedno na vojsko! Tudi zdaj je prosil, da sme zopet z rusko vojsko na bojišče. Kuropatkin mu je svetoval, naj še počaka, ker prava vojska se bo začela šele pozneje. A on ni imel miru. Dobil je od vlade brezplačno vožnjo po azijskih železnicah in šel v Port Artur. In tu je našel takoj prve dni nenadno smrt na potapljačem se „Petrovavlovsku“ . . .

Vereščagin je tudi mnogo pisal. Izdal je spomine iz vojsk, katerih se je udeležil, potopis iz Himalaja, roman „Literator“ in obširnejše popise k svoji zbirki „Napoleon I. v Rusiji“.

Dr. E. L.

Slavnost trinajststoletnice sv. Gregorija Vel. v Rimu.

Dné 12. sušca letošnjega leta je minulo uprav trinajststo let, odkar je zatisnil oči papež Gregorij († 604), katerega po pravici imenuje zgodovina Velikega. Prav iz srca je bila torej povzeta misel pre mnogim katoličanom širom sveta, naj bi se ta trinajststoletnica slovesno praznovala v Rimu, kjer počivajo v vatikanski baziliki sv. Petra njegovi telesni ostanki. V to svrhu se je sestavil v večnem mestu odbor, v katerega so sprejeli učenjake in veljake malone vseh narodnosti. Omenjam le nekaj dobroznanih imen, kakor: L. Duchesne, Fr. Ehrle S. J., L. Janssens O. S. B., L. Pastor, S. Ehses, A. De Santi S. J., G. Mercati, P. Franchi de' Cavalieri idr. Ta odbor je sestavil obširen načrt, po katerem se je imela

razviti Gregorijeva slavnost v Rimu po velikonočnih praznikih, od 6.—12. aprila. Povabilu se je odzvalo na tisoče vernikov z vsega sveta. Odbor pa je hotel posebe v proslavo sv. Gregorija sklicati tudi še kongres, na katerem naj bi se obravnavala vprašanja, ki so v večji ali manjši zvezi z delovanjem sv. Gregorija. Vabili so na ta shod učenjake iz vseh krajev. Kdor pa je želel poročati, se je moral omejiti na teh troje vednostnih strok: *a)* na vednostna, ne praktična liturgična vprašanja, *b)* na slovstvo in krščansko arheologijo šestega in sedmega stoletja po Kr., *c)* na krščansko umetnost, zlasti pa na gregorijanski koral. Kongres naj bi imel več posamnih sekcij, katerih bi se smeli udeleževati svobodno posamezni člani; poleg tega pa tri slavnostne seje. Za kongres se je prijavilo do sedemsto udeležnikov iz raznih dežela in delov sveta. Slavnostne seje so se vršile dné 7, 8. in 9. aprila v veliki, okusno okrašeni dvorani papeževega semenišča pri sv. Apolinariju. Duhovniki in laiki od najčastnejših cerkvenih knezov do skromnega beneficiata, aristokratje in uradniki, izkratka: vse je bilo zastopano ob slavnostnih sejah. Obravnavali so v italijanskem, skoro še več pa v francoskem jeziku. Le enkrat je prišla nemščina na vrsto. Kajpada ne moremo poročati obširneje o raznih predavanjih. Zadostuj, da navajamo le nekaj predmetov, o katerih so govorili posamni učenjak. Prof. dr. Wagner (Friburg v Švici) je govoril o diatonizaciji gregorijanskih nevm, benediktinec Noegue o gregorijanski šoli v Solesmes-u, Don Argiolas o verskem in političnem vplivu Gregorija v Sardiniji in P. Doisé o političnem in socialnem stremljenju Gregorija Vel. ob longobardskih vojskah. Prelat Duchesne je razpravljajal o rimskih cerkvah, ki so zgrajene na čast Gregoriju Velikemu, opat Guépin (Silos na Španjskem) o vplivu sv. Gregorija na Španskem, profesor Wagner tudi še o restavraciji gregorijanskega petja na Nemškem. Že iz tega navedenega je razvidno, da se je vršil kongres v znamenju vednosti in znanosti, ki razvijaj nadalje značaj in delovanje papeža Gregorija mej posamnimi narodnostmi. Brezdvomno postane sijajna zgodovinska podoba velikega Gregorija vsled tega kongresa še bolj znana po vsem omikanem svetu.

Poleg kongresa pa je odbor poskrbel, da so se vršile slavnosti po raznih rimskih cerkvah, tako v cerkvi sv. Gregorija na hribu Celiju, kjer je bil svetnik doma. Neko popoldne so se zbrali zlasti udeležniki z Angleškega v baziliki sv. Petra. Angleški katoličani namreč sv. Gregorija prav posebno časte kot apostola svoje dežele, zakaj on je, kakor pripoveduje zgodovina, prvi povzročil, da se je v Britaniji jela poučevati Kristova vera. Zbrali so se torej popoldne 8. aprila katoličani angleške narodnosti okrog groba sv. Gregorija; ondi so čuli priložnostni govor o apostolskem delovanju sv. Gregorija na Angleškem, in potem se je pela slovesna veroizpoved (Credo) v gregorijanski melodiji.

Kaj krasno so slavili spomin slavnega Gregorija benediktinci v cerkvi sv. Pavla zunaj mestnega ozidja. Belo nedeljo so imeli ondi slovesno službo božjo, pri kateri je popevalo silno ganljivo koralne melodije kakih 60—70 mladih benediktincev. Čul sem že tuintam cerkveno petje, a to se mi je zdelo tako primerno svetemu kraju in namenu, da bi ga bil še in še poslušal. Tisti očitek, da je koralno petje dolgočasno in da se tako vleče, so benediktinci popolnoma porazili s svojim proizvajanjem. Seveda „vlečejo“ koral le tisti, ki ga ne znajo. Kdor pa si je v svesti, kako so posamni deli koralnih melodij ritmično sestavljeni, bode izvajal to petje tako, kakor so ga zamislili oni, ki so ga prvič poklicali v cerkveno življenje.

Prav tako se je vršila slavnost Gregorijeva tudi v katakombah sv. Nereja in Ahileja na Ardeatski poti, kjer je oskrbela koralno petje znana „Scuola gregoriana“ pod vodstvom msgr P. Müllerja.

A glavni blišč vsej slavnosti je imel donesti ponedeljek 11. aprila. Takrat se je namreč vršila pontifikalna maša, za katero so se pri sv. Petru vsaj teden dni poprej delale priprave. Sv. oče Pij X. je odboru obljubil, da bode sam opravil slovesnost. In res, kmalu po deveti uri označenega dne se začujejo iznad velikih vrat glasovi iz srebrnih tromb, naznanjajoč papežev prihod. Kdor še ni sam videl kdaj slovesnega vhoda papeževega v vatikansko baziliko, temu je težko popisati vnani blišč in sijaj, ki se ob tej priliki razvija. Vojaštvo papeževo v bujnih, bleščečih opravah, razni plemenitaši in diplomatični zbor, cerkveni dostojanstveniki, prelatje, škofje in kardinali, naposled pa sam papež na vzvišenem sedežu blagoslavljač vernike pred seboj — vse to se dá videti in občutiti, popisati pa je težko ta prizor. Ljudstvo je pozdravljalo papeža samo z belimi robci, ker je bilo prepovedano po prejšnji razvadi ga glasno aklamirati. Pontifikalno mašo so peli po obredniku. Opozarjam, da ima papež Pij X. močan, čvrst glas in da poje vseskozi pravilno. Zanimivo je bilo to, da sta se list in evangelij pela tudi v grškem jeziku. Cerkevno petje je topot oskrbel velikanski zbor, obsezajoč okrog 1500 pevcev iz raznih cerkvenopevskih šol in semenišč v Rimu. Postavil se je ta orjaški zbor v prečno ladjo vstrie konfesije sv. Petra na desni strani. Dirigiral je glasbenik Rella.

Ker smo udeležniki kongresa dobili ugodne prostore nasproti pevcem na levi strani prečne ladje, zato sem lahko zasledoval proizvajanje, ki me je v resnici iznenadilo. Vse se je vršilo v najlepšem redu:

zbor je točno sledil znamenjem dirigentovim in melodija se je širila po velikanskih prostorih, kakor da izhaja iz enega grla. Zamislil sem se v nekdanja stoletja nazaj, ko se je glasilo po starodavnih bazilikah to petje brez orgelj, brez polifonije, brez modernih glasbenih okraskov, kot en glas resnobnega vzdihovanja in češčenja svetih skrivnosti, ki se gode na oltarju. To je dan, sem si mislil, ki je postavil iznova v veljavo tradicionalno petje gregorijansko. Seveda je cerkev sv. Petra pripravna za to, da v njej poje na stotine pevcev: kar nič preveč glasu nismo čuli, nič vpitja ali neprijetnega odmevanja, vse je šlo kakor iz enega grla. Uverjen sem, da ta dan ostane vsakemu udeležniku v trajnem spominu. Poleg enoglasnega koral pa je pela pod vodstvom slavnostnega glasbenika Lorenza Perosija sikstinska kapela ob primerni priliki med svetim opravilom razne motete v polifonnem Palestrinovem slogu. Le med povzdigovanjem so se glasile z višave srebrne trombe. Gotovo je bilo navzočnih nad 50.000 oseb, a ko se je slavnost končala, se je množica razšla pri raznih vratih brez kake nesreče. Le trg sv. Petra je bil kakor velikansko mravljišče, s katerega odhaja na vse plati živahna množica.

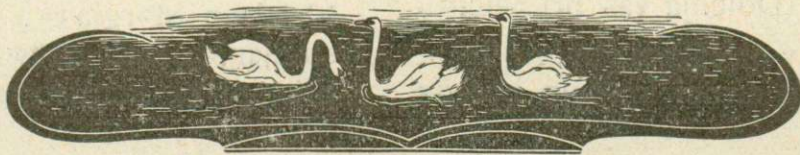
Papež Pij X. je pred slavnostnimi dnevi izdal znamenito okrožnico o trinajststoletnici Gregorija Velikega. Ni dvomiti, da bode ta spomenica povzročila iznova živahno zanimanje za osebo svetniškega slavljenca. A tudi rimske slavnosti, ki so se vršile pod pokroviteljstvom papeža Pija X., bodo iznova podnetile zanimanje za staroslavno cerkveno petje, kateremu je začetnik papež Gregorij Veliki. K.



Izdatki avstrijskih vseučilišč so bili l. 1903. sledeči: Dunaj 3,263.972 kron; Gradec 1,287.083 kron; Inomost 1,123.900 kron; Praga (češko in nemško vseučilišče) 2,275.100 kron; Lvov 908 316 kron; Krakov 1,328.418 kron; Črnovice 382.000 kron. Vsa avstrijska vseučilišča so stala prošlo leto 11,700.202 kroni.

Nikolaj Pomjalovskij. Prošle dni so se spominjali Rusi štiridesetletnice po smrti Nikolaja Pomjalovskega. Bil je jako nadarjen novelist, in nekateri ga vzporejajo celo z Dostojevskim. A njegov talent se je vtopil v alkoholu, kakor tudi darovi Gleba Uspenskega.

Spomenik osvoboditeljne vojske nameravajo postaviti v Bukareštu. Že l. 1902. je država namenila za ta spomenik 500.000 frankov.



A. BREZNIK.

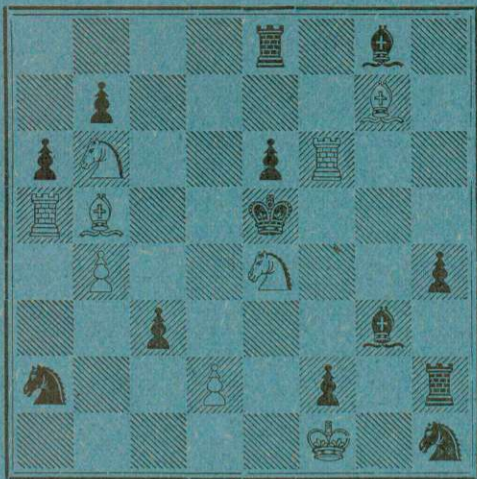
SLOVARSKI NAVRŽKI.

- odrga'jsati, am**, v. pf., se, reiben (nerodno), Javornik. Glag. je očitvidno spojen iz drg + gajs- (drg-niti; gajs-ati), katerih debli imata isti pomen.
- okomē'rèn, rna, o**, adj., odtod tudi sust. m. okomernež, a, skop, sebičen; skopuh. (Ihan.) Ali je tujka iz podstave ekonom po naslombi na lakom (wákomen)?
- okró'gè,lčèk, čka**, s. m., neke vrste jabolka. (Ihan.) Pisava okrogelček ker iz okrogel + ec + ek, ne pa iz okrogel + ič + ek [okrogliček].
- opi'pati, am**, v. pf., oprižati, beschmutzen. (Vače.) Pl. ima opipati, berupfen.
- opó'klovina, e**, (opokowna, pokowna.) 1.) Rissigkeit, 2.) Rohheit od Pl. adj. opokel. (Bled). Rabi se tudi za metaforično psovko: ti opoklovina! Du roher Mensch! Drugod na Gorenj. se sliši adj. poleg opokel tudi opokan.
- opra'ženec, nca**, s. m., nav. pl. oprazenci, oprazena jabolka, gedünstete Aepfel. (Ihan.)
- opri'žanec, nca**, s. m., poleg prižanec, prižast človek. (Ihan.)
- ó'sè,vnik, nika**, (oz. o) s. m., neke vrste podolgasto, pisano jabolko. (Zminec.)
- otepa'vast, a, o**, adj., neroden, neotesan, tudi ohlapen, prevelik. (Ihan.)
- ozmi'ca, e**, s. f., neke vrste hruška. (Ihan.)
- pa'daršèk, ška**, s. m., hrastíči, katerim olupijo skorjo, da jo potem prodajo; imenujejo se tako še rastoči goli, olupljeni hrastíči ali pa tudi posekani. (Zminec.) V Poljanski dol. je hrib po imenu Padaršek, ker na njem rasto hrastíči, ki jih vsako leto lupijo.
- pa'jžèlj', žèlj'na**, s. m., poleno, kakršno se povezava v butare. (Ihan.) Pajželj razločujejo od polena v tem, da je poleno klano iz debel, p. pa nerazklan, drobnejši les, navadno veje.
- palj'u'skati, am**, s. impf., v sestavah zapaljuskati, popaljuskati, pljuskati, patschen, plätschern. (Dolenja vas pri Selcih.)
- pa'nčati, am**, spati (v otroškem govoru) Ihan. Ako pomislimo, da otroci krajšajo besede ali izpuščajo kake soglasnike, ko se učé govoriti, in da tudi matere delajo tako, navajajoč jih na izgovorjavo, uvidimo, da pančati ni drugega nego skrajšana oblika od span-. Od tega tudi:
- pa'nčeva** (pančava), e, s. f., v pančevo iti, v pančevi biti, iz pančeve priti, spati (v različnih položajih). Pančeva je kakor glag. pančati besedno igranje primerno otroškemu duhu.
- paramē'na, e**, s. f., neke vrste jabolko. (Ihan.)
- pari'glj'èc, gèlj'ca**, s. m., parigel, porungelj, der Knüttel. (Javornik.) Take končnice samost. je še: kolicljec, koliceljca (kolic_{тлс}), majhen kol. Glede pisave končnice glej Štrekelj, O Levčevem pravopisu i. t. d. („Slovenec“ 29. V. 1900.)
- pasi'ca, e**, s. f., = pas = poreslo, das Garbenband. (Črni vrh nad Idrijo.)
- pečka'r, a'rja**, s. m., neke vrste debelo, rdeče, sladko jabolko. (Tunjice.)
- pejnkne'ža, e**, s. f. bodeča neža, Pl. die Eberwurz, carlina acaulis. (Ihan.)
- pe'lipu'trnica, e**, s. f., maslenka, die Butterbirne. (Ihan.) Drugi del te sestavljenke ima Pl.: putrnica, die Butterbirne. Dalje je te vrste hruška tudi potopirna ali potopirnica iz obeh nemških delov Butter in birne. Glede poto iz Butter glej sub krkalikati.
- pe'rgèlj', èlj'na**, s. m., biser, iz nem. die Perle. (Ihan.) Nahaja se le v nar. pesmih. Med r in l se v izposojenkah vriva g tudi drugod, n. pr. bergla iz n. ferel. (Štrekelj, Archiv für sl. Ph. XI. 460); pred l se vriva v besedi: barigla iz ital. barile; iz enakega vzroka se iz n. Zettel pri nas ni razvil cedelj (prim. č. cedul, p. ceduľa, r. cydúljka, kar bi bilo tudi slov. mogoče, prim. part. prf. act. II. pledla, medla iz plet-, met-), ampak cegelj (cegljec, eljca). Vstavek g med r in l tudi v pristno slov. besedah v gor. dial. ni navaden; v loškem dial. čmergl iz čmrlj; v blejskem st_тrgla't_т, st_тrgla'ne iz streljati, streljanje; toda strêw (strel, la). Narobe pa pristopi za skupino rg rag l, prim. murglja.

ŠAH.

Naloga št. 130.

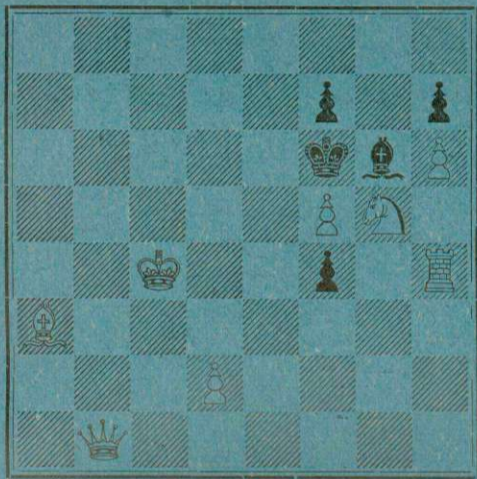
S. Loyd.
„Checkmate“ 1. darilo.



Mat v tretji potezi.
„Prava krasna Loydovka“ (jako težka).

Naloga št. 131.

Jan Hliněný.
Original.



Mat v tretji potezi.

Naloga št. 132.

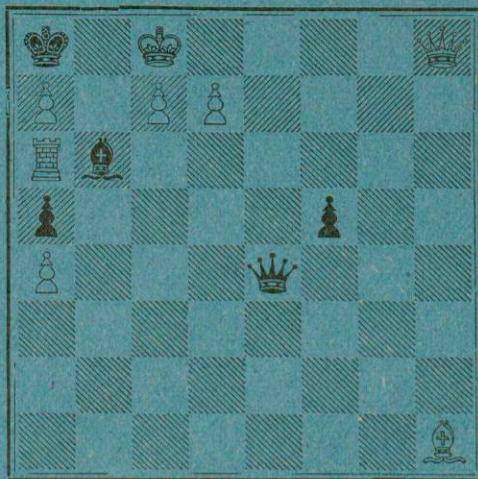
V. Košek.
Original.



Mat v tretji potezi.

Naloga št. 133.

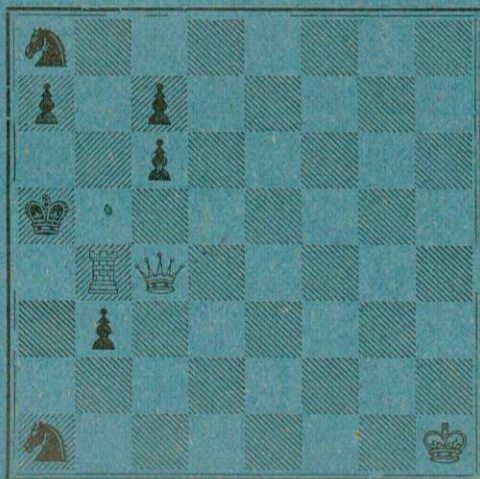
I. Wright (Worthing).
1. darilo „Worwich-Mercury“.



Mat v drugi potezi.

Naloga št. 134.

A. Uršič.
Original.



Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog v 2. števk. 1904.

Nal. štev. 118. 1. Sc7 Ke3; 2. Tc3 + itd.; 1. — f5 × e4; 2. Dc6 itd. 1. — Kd3 2. Sb5 + itd. — Št. 119. 1. c4 h5 2. Df1! itd. 1. — K × c4 2. Dg4 + itd. 1. — Ke5 2. Lc3 + itd. — Št. 120. 1. a3 Kd4; 2. Kd2 Kc4; 3b3 + Kd4, 4c3 mat. — Št. 121. 1. Dd2. — Št. 122. Kd6. — Št. 123. 1. Dd3.

Popravek: V nalogi štev. 125. stoji na d2 beli pešec.

Šahovske novosti.

Turnir v Monte Carlu se je srečno končal. Zmagal je Maroczy; v turnirju za Rice-gambit ravno tam pa Sviderski. „Ilustracija polska“ je razpisala drugi turnir za naloge (3 mat.). Rok je določen do 1. dne julija.



V našem založništvu začne prihodnje dni izhajati

Vojska na Daljnem Vzhodu.

Prireja dr. Evgen Lampe.

To delo bo prinašalo natančni popis vojske in vzhodnih dežel, v katerih se je vnela sedanja velepomembna vojska. Vsak snopič bo bogato ilustriran. Prinašal bo bojne slike, portrete vladarjev in vojskovodij, pokrajinske slike, zemljevide in tehnične podobe.

Na mesec izideta po dva snopiča, katerih vsak bo obsegal 16 strani po dve koloni.

Cena snopiču 20 h.

Naročnina za letnik 24 snopičev znaša 4·80 K, za 12 snopičev 2·40 K.
Naročnino sprejema

Upravništvo „Dom in Sveta“ v Ljubljani.

SKRIVALNICA.



Kje je tekač?